

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Urška IVANOVIČ

**PRIMERJAVA TRADICIONALNE KITAJSKE METODE
FENG SHUI IN SLOVENSKE TRADICIJE UMEŠČANJA
NASELIJ V PROSTOR**

DIPLOMSKO DELO

Univerzitetni študij

Ljubljana, 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Urška IVANOVIČ

**PRIMERJAVA TRADICIONALNE KITAJSKE METODE FENG SHUI IN
SLOVENSKE TRADICIJE UMEŠČANJA NASELIJ V PROSTOR**

DIPLOMSKO DELO
Univerzitetni študij

**COMPARISON BETWEEN TRADITIONAL CHINESE METHOD FENG
SHUI AND SLOVENE TRADITIONAL SETTLEMENTS INSTALLATION**

GRADUATION THESIS
University studies

Ljubljana, 2007

Diplomsko delo je zaključek Univerzitetnega študija krajinske arhitekture. Opravljeno je bilo na Oddelku za krajinsko arhitekturo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani.

Študijska komisija Oddelka za krajinsko arhitekturo je za mentorja imenovala prof. dr. Davorina Gazvodo.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: doc. dr. Nikolaja KRAVANJA
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo

Član: prof. dr. Davorin GAZVODA
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo

Član: prof. dr. Ana KUČAN
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Odd. za krajinsko arhitekturo

Datum zagovora:

Naloga je rezultat lastnega raziskovalnega dela. Podpisana se strinjam z objavo svoje naloge v polnem tekstu na spletni strani Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je naloga, ki sem jo oddala v elektronski obliki, identična tiskani verziji.

Urška Ivanovič

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD	Dn
DK	UDK 711.41:130.2 (510:497.4) (043.2)
KG	umeščanje naselij/planiranje prostora/naselja/oblikovanje krajine/feng shui/Kitajska/Slovenija
AV	IVANOVIČ, Urška
SA	GAZVODA, Davorin (mentor)
KZ	SI - 1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
ZA	Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta. Oddelek za krajinsko arhitekturo
LI	2007
IN	PRIMERJAVA TRADICIONALNE KITAJSKJE METODE FENG SHUI IN SLOVENSKE TRADICIJE UMEŠČANJA NASELIJ V PROSTOR
TD	Diplomsko delo (univerzitetni študij)
OP	VIII, 93 str., 50 sl., 34 vir.
IJ	sl
JI	sl/en
AI	Umeščanje naselij v prostor je bilo zaradi preživetja vedno odraz človekovega prilagajanja naravnim dejavnikom tako v Sloveniji kot na Kitajskem. Med deželama obstajajo tipične kulturološke razlike. Kitajska metoda feng shui upošteva pri oblikovanju krajine in umeščanju naselij v prostor poleg izkušenj prednikov in naravnih dejavnikov še bajeslovna bitja, vero, filozofijo, pa tudi astrologijo. Vse to so na svojstven način združili, prepletli, zapisali in uporabljali za določitev ugodnih pozicij v prostoru. Slovenska tradicija umeščanja naselij v prostor upošteva izkušnje prednikov in bistvene dejavnike makrolokacije, ki so vplivali na preživetje. Bajeslovna bitja niso nikoli bila del tega. Naselja so bila vedno v bližini obdelovalnih površin, vodnih virov, v zavetrju, na čim boljši poziciji osončenja. V svetu in pri nas je vedno bolj prisoten trend zdravega načina življenja. Zaradi čim boljše prilagoditve tržišču se je razvila moderna različica metode feng shui in je konglomerat več različnih metod feng shui. Tako se je tudi v Sloveniji pojavila moderna metoda feng shui. Ta vnaša v naše okolje tudi elemente, ki niso avtohtoni. Pri oblikovanju krajine je potrebno upoštevati duh prostora ter krepiti identiteto prostora. Identiteta prostora je za vsak narod svojstvena in prepoznavna. Kitajska metoda feng shui identiteto prostora krepi na več različnih načinov, ki slovenskemu človeku niso domači oziroma prepoznavni. Uporaba te metode pri nas ni potrebna. Imamo svoj tradicionalen način umeščanja naselij v prostor, ki je nastal s pomočjo več sto- oziroma tisočletnih izkušenj prednikov.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN Dn
DC UDC 711.41:130.2 (510:497.4) (043.2)
CX settlements installation/spatial planning/settlements/landscape design/feng shui/China/Slovenia
AU IVANOVIČ, Urška
AA GAZVODA, Davorin (supervisor)
PP SI - 1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
PB University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Landscape Architecture
PY 2007
TI COMPARISON BETWEEN TRADITIONAL CHINESE METHOD FENG SHUI AND SLOVENE TRADITION SETTLEMENTS INSTALLATION
DT Graduation thesis (university studies)
NO VIII, 93 p., 50 fig., 34 ref.
LA sl
AL sl/en
AB Survival was the primary reason for humans to adapt to the influence of natural factors in Slovenia as well as in China. There are typical cultural differences between the two countries in settlement installation and landscape design. The Chinese feng shui method includes the influence of natural factors, experiences of ancestors, mythological creatures, religion, philosophy and astrology. All this knowledge was connected and joined together, written down and used in determination of good positions within the landscape. The Slovene tradition of settlement installation also includes experiences of ancestors and influences of natural factors as they were the primary factors for determination of macrolocation within the landscape. All other things, like mythological creatures, were not used for determination of good landscape positions. Settlements were located near cultivated land, water sources, places sheltered from the wind and places with the best sun exposure. All over the world the tendency to healthy environment is increasing. Because of that, the Chinese feng shui method has adapted to the market by combining all the techniques together. This modern method appeared in Slovenia too. But the method brings new elements which are not autochthonous and are, therefore, unrecognizable to Slovenes. In landscape design it is inevitable to take into consideration *genius loci* and to invigorate the identity of landscape. It is the identity of landscape which is characteristical and recognizable for every nation. Slovenes have their own tradition of settlement installation whose origins are several hundreds or thousands years old, so the modern feng shui method is not needed.

KAZALO VSEBINE

	Str.
Ključna dokumentacijska informacija (KDI)	III
Key words documentation (KWD)	IV
Kazalo vsebine	V
Kazalo slik	VII
1 UVOD	9
1.1 OPREDELITEV PROBLEMA	16
1.2 HIPOTEZA	17
1.3 NAMEN IN CILJ NALOGE	17
1.4 METODA DELA	17
2 SOCIALNI OKVIR NASTANKA IN RAZVOJA FENG SHUIA	19
2.1 ZGODOVINA FENG SHUIA	19
2.2 RAZLAGE FENG SHUIA	23
2.2.1 Razlaga pomena qi	29
2.2.2 Vpliv prednikov, bajeslovnih bitij in vraževerja v zvezi s feng shuiem na življenje Kitajcev	32
2.2.3 Razlaga in pomen štirih načel feng shuia	40
2.3 ŠOLE FENG SHUIA	45
2.3.1 Šola krajinske oblike	46
2.3.2 Šola kompasa	47
2.4 SODOBNE INTERPRETACIJE FENG SHUIA	50
3 NASELJEVANJE NA SLOVENSKEM	54
3.1 ZGODOVINSKI PREGLED NASELJEVANJA SLOVENSKEGA PROSTORA IN VZROKI ZA SPECIFIČNE POSTAVITVE NASELIJ V PROSTOR	55
3.1.1 Pregled zgodovine naseljevanja na Slovenskem	56
3.1.2 Pregled dejavnikov, ki so vplivali na izbor lokacije naselja	59
4 ANALIZA IZBORA LOKACIJE NASELJA PO KITAJSKI METODI FENG SHUI IN PO SLOVENSKEM TRADICIONALNEM NAČINU UMEŠČANJA TER PRIMERJAVA OBEH	68
4.1. IZBOR MERIL ZA ANALIZO	69
4.2. IZBOR NASELIJ ZA ANALIZO	69
4.2.1 Merila za izbor naselij	70
4.3 ANALIZA IN PRIMERJAVA NASELIJ	70
4.3.1 Analiza kitajskih naselij	70
4.3.1.1 Rezultati analize kitajskih naselij	74
4.3.2 Analiza slovenskih naselij	74
4.3.2.1 Rezultati analize slovenskih naselij	82
4.3.3 Primerjava rezultatov analiz	82
5 RAZPRAVA IN SKLEP	83

5.1	RAZPRAVA	83
5.2	SKLEP	87
6	VIRI	91
	ZAHVALA	

KAZALO SLIK

Slika 1:	Lama tempelj v Pekingu (2005)	12
Slika 2:	Načrt Prepovedanega mesta v Pekingu (2005)	13
Slika 3:	Opis enega od objektov (2005)	13
Slika 4:	Opis vrta Lion Grove (2005)	14
Slika 5:	Opis vrta Master of the Nets (2005)	15
Slika 6:	Bank of China Tower v Hongkongu (BOC Tower, 2006)	25
Slika 7:	Grobnica kulture Yangshao iz province Shaanxi (Sun in Kistemaker, 1997)	26
Slika 8:	Simbol jin in jang predstavlja jajce, v katerem sta rumenjak in beljak povsem ločena, bela in črna barva pa označujeta obe načeli (Too, 1996: 25) Sta nedeljiva in neotipljiva, bistvo jina je jang in obratno (Rošker, 1992: 39)	30
Slika 9:	Izvor, delovanje in posledično rezultat qija. Prikaz prehajanja qija preko dejavnikov, ki oblikujejo življenje in naravo (Yu, 1994)	31
Slika 10:	Shematski prikaz idealne postavitve po feng shuiu (Yu, 1994)	33
Slika 11:	Grob na enem od družinskih hribov nad mestom Zhongdian v provinci Yunnan, južna Kitajska (2005)	34
Slika 12:	Grobovi na jugu Kitajske v provinci Guanxi, obrnjeni proti riževim poljem; vplivno območje življenjskega qija (2005)	34
Slika 13:	Lokacija grobov na družinskem hribu nad mestom Zhongdian (2005)	35
Slika 14:	Shematski prikaz idealne postavitve v krajini (A – Tiger, B – Želva, C – Zmaj, D – Feniks) z zmajevo žilo (cit. po Yu, 1994)	36
Slika 15:	Detajla s strehe templja v Chengdeju in s strehe objekta iz Prepovedanega mesta (2005)	37
Slika 16:	Vpliv bajeslovnih živali je še vedno viden povsod. Tempelj Lama v Pekingu – stari kipi in novi elementi (pepelniki) (2005)	37
Slika 17:	Shematska postavitev v krajini po idealnem feng shuiu s prikazom pozicij živali (Hale, 1998: 52)	38
Slika 18:	Čutara, prikaz idealnega modela krajine (Yu, 1994)	47
Slika 19:	Ba gua s trigrami I Qinga (Ba gua, 2006)	48
Slika 20:	Čarobni kvadrat Lo Xu predstavlja temelje numerološkega izračunavanja. Seštevek števil v katerikoli smeri da vedno isti rezultat, 15 (Feng shui for modern living, 2006)	48
Slika 21:	Sodobni kompas Luo pan (2006)	50

Slika 22:	Soseska z vodnim elementom v Shangdiju, Peking (2005)	51
Slika 23:	Novogradnje v Pekingu (2005)	51
Slika 24:	Primer sodobnega psihološkega indica, Šanghaj (2005)	53
Slika 25:	Gradišče Ajdna (Šumi, 1994)	57
Slika 26:	Ajdovski gradec (Šumi, 1994)	57
Slika 27:	Štomaž na Krasu (Drozg, 1995: 41)	60
Slika 28:	Velika Polana (Drozg, 1995: 41)	61
Slika 29:	Shematski prikaz prilagajanja naravnim dejavnikom (cit. po Gabrijelčiču, 1985: 341)	61
Slika 30:	Shematski prikaz prilagajanja naravnim dejavnikom (cit. po Gabrijelčiču, 1985: 343)	62
Slika 31:	Shematski prikaz prilagajanja naravnim dejavnikom (cit. po Gabrijelčiču, 1985: 343)	62
Slika 32:	Velika Polana (Drozg, 1995: 44)	63
Slika 33:	Tip tal določa rabo zemljišča (cit. po Gabrijelčiču, 1985: 344)	64
Slika 34:	Tip tal določa rabo zemljišča (cit. po Gabrijelčiču, 1985: 345)	65
Slika 35:	Biljana (Drozg, 1995: 38)	66
Slika 36:	Kapele nad Kolpo (Drozg, 1995: 82)	66
Slika 37:	Mesto Peking (Urban habitats, 2007)	71
Slika 38:	Fotografija naselja na poti proti Nanningu, jug Kitajske (2005)	72
Slika 39:	Fotografija naselja na poti proti Guillinu, jug Kitajske (2005)	73
Slika 40:	Fotografija naselja iz okolice mesta Yangshuo, južno od Guillina (2005)	74
Slika 41:	Ljubljana (MOL, 2007)	75
Slika 42:	Pogled na Tolmin (1994)	76
Slika 43:	Naselje Gorenja vas v Poljanski dolini (2006)	77
Slika 44:	Vas Brezovica pri Materiji na Primorskem (2005)	77
Slika 45:	Logarska dolina (2005)	78
Slika 46:	Shematski prikaz prilagajanja naravnim dejavnikom (cit. po Gabrijelčiču, 1985: 343)	79
Slika 47:	Shematski prikaz prilagajanja naravnim dejavnikom (cit. po Gabrijelčiču, 1985: 343)	80
Slika 48:	Shematski prikaz prilagajanja naravnim dejavnikom (cit. po Gabrijelčiču, 1985: 344)	81
Slika 49:	Shematski prikaz prilagajanja naravnim dejavnikom (cit. po Gabrijelčiču, 1985: 345)	81
Slika 50:	Fotografija naselja Ping 'An na pobočju znanih riževih polj, jug Kitajske (2005)	84

1 UVOD

Krajina je kompleksen sestav dejavnikov, ki vplivajo na človeka, njegovo delovanje in življenje. V preteklosti je bil človek odvisen le od narave, od svojega čuta za preživetje ter iznajdljivosti. Z razvojem pa se je odvisnost začela zmanjševati. Še posebej se je to odrazilo v zadnjem tisočletju. Povečevanje populacije je povzročilo vedno večjo porabo naravnih virov. Tudi sedanji hiter tempo in razvoj na vseh področjih gospodarstva povzročata vedno hujše onesnaženje. Človek se je začel zavedati pomembnosti zdravega življenja in varovanja naravnih virov. Povečalo se je zanimanje za alternativne vede, ki služijo osebnemu zdravljenju, in tudi za vede, ki urejajo človekovo okolje. Tako po svetu kot v Sloveniji so v preteklosti upoštevali znanje in izkušnje prednikov. Ti so skozi stoletja izkustveno ugotovili, da so klimatski in geografski dejavniki tisti, ki v največji meri določajo lokacijo naselitve. Tedanji človek si je s pravilnim odločanjem o lokaciji bivališča zagotovil preživetje. Bivališča so vedno postavljali na takšna območja, ki so nudila zavetje, dobro osončenje, bila v bližini vodnih virov, vendar ne na poplavnem območju, in predvsem v bližini obdelovalnih površin. To so osnovni dejavniki, ki so pogojevali lokacijo in način naselitve.

Slovenija je geografsko precej raznolika dežela. Od makrolokacije je bilo odvisno, kateri dejavnik bo tisti, ki bo na določenem območju določal lokacijo naselitve. Tako so na primer na Krasu zaradi močnega severnega vetra, burje, objekte postavili tesno skupaj. Okna in vrata so bila orientirana na jug, tako da je bil objekt s severne strani zaščiten. Torej je bil glavni dejavnik, ki je določal način naselitve, zavetrje. Tudi drugje po Sloveniji še najdemo vasi ali naselja, kjer v zasnovi starega dela zasledimo objekte postavljene tako, kot je narekovalo izkustveno izročilo prednikov. Naši predniki so pri izbiri mikrolokacije naselitve upoštevali naravne dejavnike in skozi čas razvili neke vrste tradicionalno metodo, po kateri so oblikovali prostor. Ta tradicionalna metoda oblikovanja prostora, ki so jo uporabljali v preteklosti na naših tleh, je – če pogledamo skozi zgodovino naseljevanja na Slovenskem – potrdila pravilno razumevanje krajine in njenih zakonitosti strani prednikov. Z upoštevanjem teh pravil so nastali tradicionalni vzorci naseljevanja, ki so se ponekod ohranili vse do danes.

Gospodarski in tehnološki razvoj sta povzročila spremembo meril, ki so pogojevala način dela, poselitve in porabe časa. Pojavila se je metoda oblikovanja prostora, ki prihaja iz Azije, imenovana feng shui¹ (izg. *fəng šuej*). Je stara tradicionalna kitajska metoda, ki pravila povzema iz naravnih zakonitosti oziroma zakonitosti prostora in poudarja življenje, skladno z naravo. Zapisana pravila se uporabljajo še danes, vendar se jih brez širokega

¹ Dobesedni prevod za feng shui je »veter in voda«. Feng shui je tradicionalna kitajska metoda urejanja prostora (Yu, 1994). V nadaljevanju naloge sledi podrobnejša razlaga zgodovine nastanka, funkcij in pomena feng shuia na Kitajskem.

znanja filozofije in kitajskega razumevanja odnosov med človekom, naravo in vesoljem lahko napačno razlaga.

V dobi globalizacije in potrošništva se je novemu načinu življenja prilagodil tudi feng shui. Želje potrošnika so vse večje in zahtevnejše. Razlike v načinu življenja med narodi se zmanjšujejo saj so razdalje med kraji zaradi razvoja tehnike vse manjše. Tudi Kitajska ne zaostaja za ostalim svetom. Še posebej v zadnjih desetletjih se je začela aktivno odpirati v svet. Vendar je pred tem za velik del sveta veljala za »zaprto« deželo. Kitajci, ki so poznavali metode feng shuia in se z njimi ukvarjali (preživljali), so morali zaradi lastne varnosti državo zapustiti, saj takratna politika ni dopuščala tovrstnega šamanstva. Tako je veda o feng shui zelo hitro naletela na novo, večje tržišče. Zaradi drugačnih pogledov na svet, drugačne filozofije in načina življenja se je feng shui začel posodabljati in prilagajati ostalemu svetu. Kot nova in eksotična veda najprej ni delovala prepričljivo. Po preverjanju in primerjanju z ostalimi metodami, ki so obstajale v tistem času, pa je kmalu dobila veliko pristašev, saj je nudila nove možnosti in odgovore na okoljsko problematiko. Predvsem običajni ljudje so v tej metodi našli možnost za hitrejšo in navidez učinkovitejšo rešitev svojih problemov. S tem pa si je pridobila novo tržišče, ki se je nezadržno širilo, kajti ljudje so bili željni novih spoznanj in drugačnih odgovorov (Yu, 1994). Metoda feng shui pa ni ostala le na ravni širšega oblikovanja okolja, temveč je zaradi vedno večjega povpraševanja oziroma običajnih tržnih zakonitosti začela dobivati nove oblike. Potrošnik si lahko sedaj s pomočjo metode feng shui oblikuje svoje bivališče do potankosti. Razvili so moderno izpeljanko metode feng shui, ki se je zahodnemu tržišču zelo prilagodila. Tako lahko dobi potrošnik od t. i. svetovalca za feng shui kompleksen elaborat s spiskom elementov, materialov, barv in načinov ter smeri postavitve elementov, ki naj bi bili za vsakega posameznika najbolj ugodni in blagodejni. Metoda dejansko ne deluje več po osnovnih pravilih, temveč s pomočjo združbe več različnih prijemov, ki naj bi podrobno reševali posamezne probleme človekovega življenja. Stari kitajski mojstri, ki so imeli širok spekter znanj, potreben za pravilno interpretacijo feng shuia, pa niso razvili takšne metode niti niso po njej delovali. Moderna različica je nastala predvsem zaradi prilagoditve novim tržnim zakonitostim. Najprej je kot nova, misteriozna veda dobila veliko privržencev v ostalih azijskih državah, še posebej na Tajvanu. Ko se je pojavila na Zahodu, predvsem v Ameriki, pa se je popolnoma prilagodila zahodnemu tržišču in potrošniku (Too, 1996). Prvotna šola tradicionalne metode feng shui na Kitajskem ne deluje na tak način, kot je zaslediti v modernejši izpeljanki. Tam je princip oblikovanja prostora okoli človeka drugačen oziroma se prostor oblikuje s pomočjo drugih parametrov. Modernejši način v bistvu nima s tradicionalno kitajsko metodo feng shui nobene povezave.

Tudi v Sloveniji je pri oblikovanju krajine, še posebej pri oblikovanju vrtov, ki se urejajo na ljubiteljski ravni, vedno pogostejše mogoče opaziti urejanje okolice s pomočjo metode feng shui. Na tržišču so se zaradi novega trenda in porasta zanimanja pojavile poljudno napisane knjige na temo feng shuia. Prav tako so se tako v tujini kot tudi pri nas pojavili

svetovalci za feng shui. Po večini niso iz Kitajske, feng shuia pa so se priučili na seminarjih. Tako si lahko potrošnik sam s pomočjo knjig in svetovalcev ter brez sodelovanja domačih strokovnjakov s področja oblikovanja prostora uredi svoj bivalni prostor. Skrb za okolje, zdravo življenje, predvsem pa drugačna, eksotična metoda so povzročili precejšnjo popularnost feng shuia tudi pri nas.

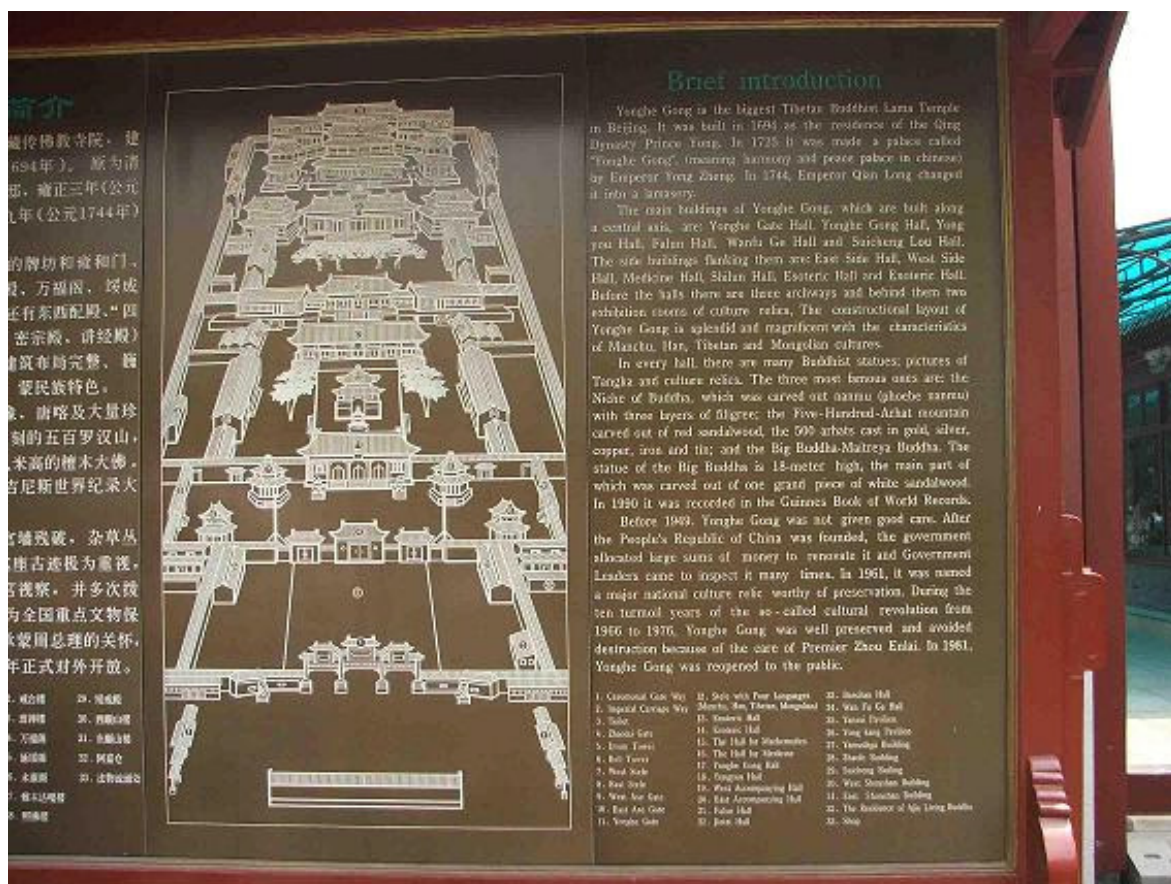
Tudi na Slovenskem smo imeli oziroma imamo tradicionalen način urejanja prostora, ki je še vedno navzoč, sicer ne več v originalni obliki, temveč, zaradi novih smernic in ugotovitev, posodobljen. Metoda, ki je nastala empirično in je bila še do nedavnega v uporabi na našem prostoru, je imela dobre rezultate. Tudi stroka, ki se je skozi stoletja učila prav iz te tradicionalne metode, jo je vedno upoštevala in spoštovala. Današnji strokovnjaki še zdaj povzemajo osnovne zakonitosti oblikovanja prostora po tradicionalni metodi. Vendar se včasih lahko zgodi, da pride do napačne interpretacije in posledično do napak, zato je zaupanje v stroko lahko tudi vprašljivo. Trdimo lahko, da je prepričljivost metode feng shui za ljudmi velika, saj je tako pri njej kot pri tradicionalnem urejanju prostora v Sloveniji moč opaziti podobna pravila. Ta pa našemu človeku navkljub svoji eksotiki delujejo domače. Zaradi eksotičnosti in vtisa jasno zapisanih pravil v javnosti pridobiva zaupanje ravno metoda feng shui in ne dejansko preverjena ter za naš prostor primerna domača tradicionalna metoda umeščanja naselij v prostor. Še posebej je metoda feng shui priročna za tako imenovane samograditelje, ki zaradi različnih razlogov ne zaupajo domačim strokovnjakom. Tako se pri nas pri oblikovanju prostora pojavljajo tudi rešitve nastale z uporabo metode feng shui in ne s pomočjo znanja in oblikovanja domačih strokovnjakov. Glede na to, da se je metoda feng shui potrošniku prilagodila in ne uporablja več le osnovnih pravil za postavitev objekta, temveč vnaša v prostor tudi tuje elemente, je tak način reševanja vprašljiv, če ne celo škodljiv, saj z vnosom tujih elementov ne prispeva k poudarjanju ali ohranjanju tipične identitete obravnavanega prostora.

Vprašamo se lahko, zakaj je tradicionalna slovenska metoda umeščanja naselij v prostor, ki je bila uporabljana toliko stoletij, izgubila svojo veljavo? Ali je uporaba drugačnih, tujih metod na našem prostoru zato upravičena? Ali je uporaba metode feng shui pri nas upravičena? In ali je kitajska metoda za urejanje prostora sploh primerna metoda za urejanje prostora na Slovenskem? Predvsem pa se poraja vprašanje, zakaj je drugačna, eksotična metoda za ljudi sprejemljivejša od domače, preverjene metode, saj imata obe enaka izhodišča?

Ob obisku Kitajske, njenih mest, naselij, vasi, predvsem pa znanih parkov in vrtov ni bilo opaziti, da bi bilo eksplicitno zapisano, da je določen objekt postavljen v prostor po načelih feng shuia. Zaradi velikega komercialnega uspeha feng shuia pri nas me je to še posebej presenetilo, saj sem pričakovala, da bom ravno na Kitajskem dobila dokaze o uporabi

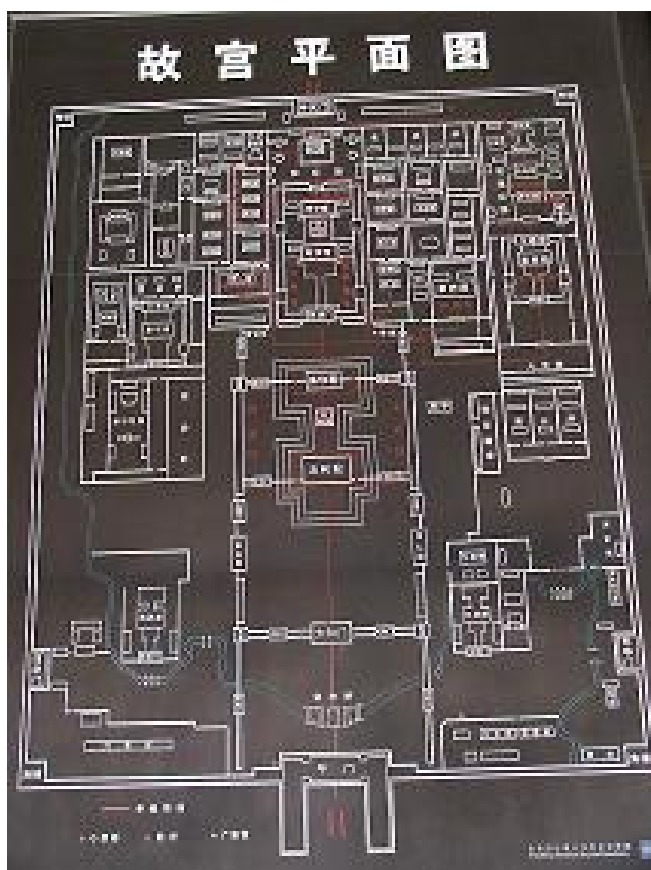
metode feng shui. Zato in zaradi vedno večjega popularnosti feng shuia pri nas sem se odločila za raziskovanje te teme.

Vsak park ali vrt ima pri vhodu obešeno tablo z obrazložitvijo nastanka, toda feng shui ni omenjen.

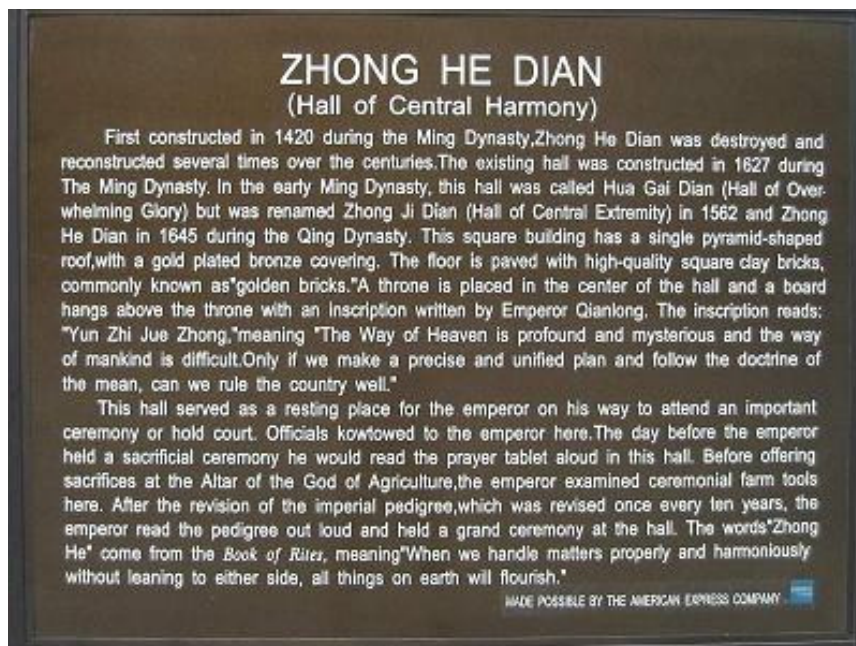

Slika 1: Lama tempelj v Peking (2005).

Pri vhodu v Prepovedano mesto je samo tabla z načrtom Prepovedanega mesta in krajšim zgodovinskim opisom, ob vsakem objektu v Prepovedanem mestu pa so table z obrazložitvijo pomena in nastanka določenega objekta.

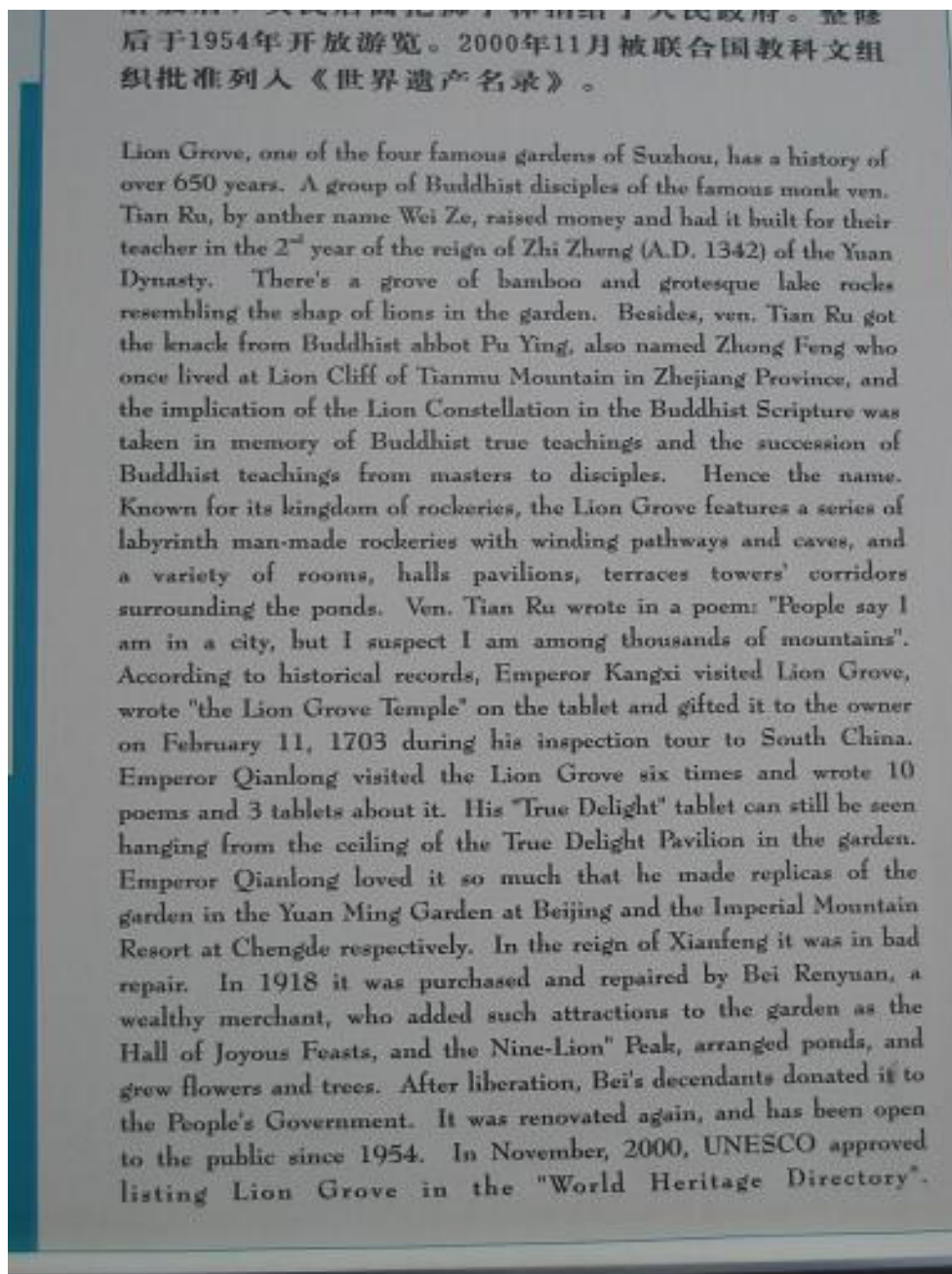

Slika 2: Načrt Prepovedanega mesta v Pekingu (2005).

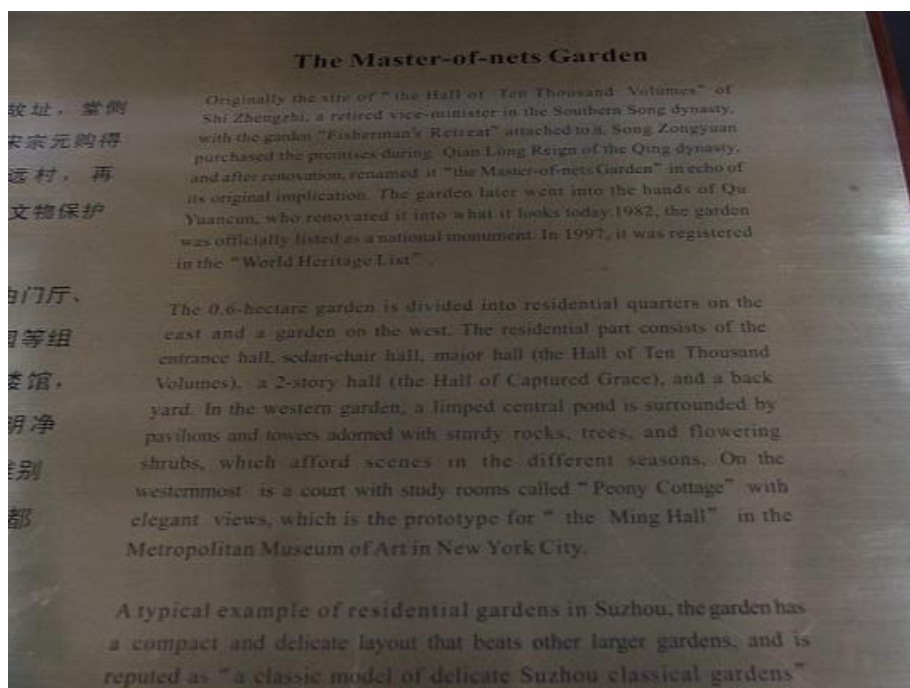

Slika 3: Opis enega od objektov (2005).

Tudi v mestu Suzhou, kjer so najlepši kitajski vrtovi, nisem pri opisu posameznega vrta opazila nobene omembe feng shuia.

Slika 4: Opis vrta Lion Grove (2005).

Slika 5: Opis vrta Master of the Nets (2005).

Yang (1982) razlaga, da so kitajski vrtovi nastali s kopiranjem in prenosom delov krajine v vrtove v manjšem merilu in s prenosom podob oziroma asociacij iz kitajske poezije ter slikarstva, ki sta za Kitajce zelo pomembna. Tako so ustvarili umetno krajino, okolje, ki nudi obiskovalcu vse lepote naravne krajine, združene s tridimenzionalno scenografijo iz slikarji (Yang, 1982: 47–78).

Velika večina ljudi, ki nima vsakodnevnega stika z azijskimi ljudstvi (v tem primeru s Kitajci) težje razume ali pa sploh ne pozna bistva življenja, ki jih žene, da živijo na svoj tipičen način. Zato bo za lažje razumevanje kitajske miselnosti in načina življenja naloga na kratko predstavila tudi dejavnike, ki so skozi zgodovino spreminjali kitajsko družbo, njeno pojmovanje življenja ter posredno tudi tradicionalno metodo oblikovanja prostora (metodo feng shui).

Pri izdelavi naloge je neznanje kitajskega jezika predstavljalo velike težave. Večina strokovne literature – predvsem stari zapisi o razlagah bistva feng shuia, ki so kredibilni, a na žalost zelo redki – je napisana izključno v kitajščini. To pa seveda pogojuje tako kvalitativno kot kvantitativno zastopanje prevedenih strokovnih del o metodi feng shui v naših knjižnicah. Zato pa lahko literaturo o kitajski filozofiji, načinu življenja in dožemanju le-tega najdemo tudi pri nas. Vendar nobeno od teh del eksplicitno ne navaja nikakršnega delovanja tedanjih šamanov oziroma mojstrov feng shuia niti uporabe metod feng shui pri oblikovanju vrtov, parkov ali pri postavitvi objektov v prostor. Prav tako je bil eden od omejitvenih dejavnikov za bolj sistematično, predvsem pa bolj analitično pripravljeno

nalogo tudi kratek čas obiska Kitajske. Seveda bi bili za bolj jasno in točno razlago veliko boljši obširnejši in do potankosti obdelani in sistematični pregled naselij, izbira meril za izbor naselij in primerjava obeh metod. Vendar bi takšno delo zahtevalo predvsem tekoče znanje kitajščine in veliko časa za pridobivanje podatkov na potovanju od enega do drugega naselja.

Za zapisovanje imen je uporabljena uradna kitajska latinična pisava pinjin. Izjema so le nekatera imena in izpeljanke, ki so pri nas že udomačene v drugačnih oblikah (npr. Peking).

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA

Feng shui je rezultat verovanj in prepričanj Kitajcev o qiju², o bajeslovnih bitjih in njihovem vplivu na ljudi ter vraž. Vse to je vodilo do nastanka feng shuia in s tem do vzpostavitve harmoničnega ravnotežja človeka z naravo in njenimi zakonitostmi. Ta tradicionalni način urejanja prostora pa do nedavnega v zahodnem svetu ni bil znan ne uporabljan.

Osnovno načelo feng shuia pri oblikovanju prostora izhaja iz potrebe po preživetju, kar pomeni, da je nujno upoštevanje naravnih zakonov. Arto (1997; cit. po Hale in Minter, 1998: 6) v uvodni besedi knjige G. Hale pravi, da je feng shui veda, ki je bila uvedena z namenom, da ohrani harmonijo med živo in neživo naravo. Glavni razlog je bilo preživetje. Ljudje so lahko preživeli le ob upoštevanju narave in njenih zakonov. Takšno mišljenje pa ni veljalo le na Kitajskem, temveč tudi pri nas. Tudi v Sloveniji so ljudje zaradi preživetja upoštevali naravne zakone. Tako se je na našem ozemlju razvil tradicionalen način umeščanja naselij v prostor. Pri izbiri lokacije so vedno upoštevali vpliv naravnih dejavnikov in naravnih zakonitosti makro- in mikrolokacije. Lokacija postavitve naselja je bila v veliki meri zbir več dejavnikov, ki so pogojevali lažje preživetje. Še posebej so bile varovane obdelovalne površine, od katerih so bili odvisni takratni ljudje.

Lahko bi dejali, da so tako naši kot kitajski predniki oblikovali svoje okolje iz enakih razlogov, ki so temeljili na izjemno podobnih izkušnjah prednikov, saj so upoštevali zakonitosti narave. Razlika je le v tem, da so Kitajci v svojo metodo vpletli še metafiziko, bajeslovna bitja in vraže. Tudi mi imamo bajeslovna bitja in vraže, vendar jih pri metodi umeščanja naselij v prostor ne uporabljamo. Torej imamo dve metodi, nastali na različnih kulturnih in geografskih območjih, na podlagi podobnih zakonitosti. Vsekakor se ob navedenem lahko vprašamo, ali sta si res podobni, kaj je tisto, kar naj bi ju enačilo in zakaj ter kakšno uporabnost imata oziroma katera je primernejša za oblikovanje prostora pri nas?

² Qi (izg. či) se nanaša na energijsko polje. Gre za energije, ki delujejo okoli človeka, obravnavane in razložene s stališča kitajske filozofije življenja (Yu, 1994). V nadaljevanju naloge sledi podrobnejša razlaga pomena qija.

1.2 HIPOTEZA

Nov, t. i. alternativni pogled na življenje je k nam prinesel modne trende načinov bivanja, med drugim tudi feng shui, oddaljili pa smo se od prvinskih domačih, tradicionalnih znanj in spoznanj. Eno od tradicionalnih znanj je tudi metoda urejanja prostora. Kot tradicionalna metoda obstaja tako pri nas kot na Kitajskem, le da se tam imenuje metoda feng shui. Pri nas tradicija umeščanja objektov v prostor, po kateri se ravnamo, (še) nima primerne naziva. Obe sta primerljivi, saj izhajata iz enakih načel, obe imata dobre in slabe lastnosti ter se s časom in razvojem spreminjata in prilagajata. Tudi pri nas se je zaradi vpliva globalizacije, denarja, trga in ostalih dejavnikov za človekovo preživetje ter lagodno življenje spremenilo precej pomembnih stvari. Slovenski način umeščanja objektov v prostor svojih pravil nima ne zapisanih ne objavljenih, tako kot jih ima metoda feng shui, je pa plod večstoletnih izkušenj ljudi na ozemlju Slovenije, ki so jih skozi razvoj naseljevanja na našem območju tudi dosledno spoštovali ter upoštevali.

Obstajajo torej različni tradicionalni načini urejanja prostora, ki vsi temeljijo na izkustvu sto- ali celo tisočletne rabe prostora. Ti načini so si v mnogih točkah podobni. To velja tako za feng shui kot za slovensko tradicionalno umeščanje naselij v prostor.

1.3 NAMEN IN CILJ NALOGE

Namen naloge je opredeliti feng shui, zgodovino feng shuia, razložiti njegov pomen in določiti merila za urejanje prostora po metodi feng shui. Prav tako je namen pregledati zgodovino naseljevanja na Slovenskem in razloge za določen način poselitve v našem prostoru. Cilj naloge pa je ugotoviti, ali na Kitajskem vedno upoštevajo načela feng shuia ter v kakšnem obsegu jih upoštevajo (glede na naravne značilnosti, vire, razvoj gospodarstva itd.). Cilj je tudi ugotoviti, ali se kitajski tradicionalni način oblikovanja prostora razlikuje od naše tradicionalne metode umeščanja naselij v prostor.

1.4 METODA DELA

Začetek raziskovanja obsega pregledovanje in študij različnih virov, ki obravnavajo metode feng shuia, zgodovino nastanka metode, filozofije, ki so vplivale na nastanek te metode, in različne pojme, ki so bistveni za razlago ter razumevanje feng shuia. S pregledovanjem in študijem slovenskih virov sem pridobila podatke, ki obravnavajo zgodovino in razloge za način poselitve na našem ozemlju. Dostopnost do literature je bila pri virih iz Kitajske omejena, saj večina del, ki podrobno razlagajo feng shui, ni prevedena v slovenščino. Iz virov, ki podajajo razlago in mnenja o feng shui, sem pridobila splošno znanje o tej metodi. Vire sem primerjala, tako tiste, ki obravnavajo feng shui, kot slovenske, ki podajajo znanje o naselitvenih navadah ter razlogih za izbor lokacije s strani naših prednikov. Opravila sem tudi terensko delo, saj sem morala poiskati primerne lokacije za kasnejšo izvedbo analize. Zato sem določila tudi merila za izbor lokacij ter

način vrednotenja lokacij. Sledila je prostorska analiza izbranih primerov. Pridobljene podatke prostorske analize sem uporabila za primerjalno analizo, pri kateri sem upoštevala tudi merila za oblikovanje in umeščanje naselij v prostor na Kitajskem in v Sloveniji. Znatna omejitev pri procesu pridobivanja podatkov iz Kitajske je bila dostopnost do konkretnih virov in jezik. Tudi pri terenskem delu na Kitajskem je bila precejšna ovira jezik pa tudi oddaljenost oziroma omejen čas obiska Kitajske in s tem iskanja primernih lokacij.

2 SOCIALNI OKVIR NASTANKA IN RAZVOJA FENG SHUIA

Ko se v današnjem času sprehodimo po trgih Prepovedanega mesta, po cesarskih vrtovih, po majhnih, sedaj svetovno znanih in z mednarodno pomočjo zavarovanih vrtovih in nenazadnje po starih delih mest, kakršen je na primer hutong³, ki se pojavlja na več koncih Pekinga vsakič v drugačni podobi, lahko opazimo, da je v vsakem objektu še delček »pravil«, ki so bila v zgodovini jasno določena in zapisana. Brez predhodne razlage, zakaj so pravila nastala in čemu so služila, so brezpomenska in neprepoznavna. Njihova zaznava ostaja na ravni hišnega dekorja.

Način življenja na Kitajskem se je vedno razlikoval od načina življenja v Evropi. Zaradi izjemne velikosti dežele, naravnih danosti in bogastev, ver in filozofij se je Kitajska skozi zgodovino razvijala drugače kot Evropa. Na Kitajskem je le tretjina zemlje uporabna za kmetijstvo in na njej pridelujejo hrano za tretjino svetovnega prebivalstva (Yu, 1994). Opisano razmerje je v specifičnem družbeno-kulturnem okolju razvilo hierarhijo vrednot, kjer je zemlja kot sredstvo za preživetje zasedla pomembno mesto. Boj za preživetje milijonov ljudi je ob stalni zunanji nevarnosti (napadi Mongolov, zahodnjakov, Japoncev) in notranjih bojih naraščajoče prebivalstvo v deželi z izrazito raznolikostjo naravnih danosti vodil k uveljavljanju določenih pravil, ki so bila vodilo pri oblikovanju prostora in hierarhije med ljudmi in ki so s tem povzročila večtisočletni red, ki se ga v grobem ali po potrebi držijo še danes.

2.1 ZGODOVINA FENG SHUIA

Kot pravi Yu (1994), ima tradicionalna, stara Kitajska, torej Kitajska predmoderne dobe, pečat feng shuia povsod. V vsakem mestu, vasi, hiši in grobnici je še vedno vidno, da so bila upoštevana načela feng shuia. Feng shui so prakticirali vsi – od vladarja in duhovnikov do navadnih, nepoučenih ljudi. Najprej se je prenašal ustno iz roda v rod, kasneje so ga zapisali.

Prvi kolonialisti in misijonarji (16. st.) so si razlagali feng shui v glavnem kot »črno magijo«, vraževerje ali šarlatanstvo. Večkrat je pomenila ravno moč vede feng shui precejšnjo oviro za kolonialiste, ki so takrat na Kitajskem gradili za tiste čase moderne ceste ali železnice. Saje (1994) navaja, da je ravno v tistem času Kitajsko prizadelo več nesreč – Rumena reka je poplavila v več provincah, dve leti kasneje, l. 1900, pa je severno Kitajsko prizadela suša. Ljudje so verjeli, da so za škodo odgovorni tujci in krščanstvo s svojimi negativnimi vplivi. Ti naj bi s svojo vero užalili duhove. Zaradi posegov tujcev v deželo je bilo moteno delovanje feng shuia in harmonija je bila

³ Hutong v Pekingu ali Nong v Šanghaiju. Dobesedno pomeni ozko ulico med dvema dvoriščema, lahko pa pomeni tudi skupnost, ki tam živi. Vsak hutong ima ime – ali po delu mesta, določeni značilnosti ali po etnični skupini ljudi, ki tam biva (Hutong, 2005).

porušena. Z gradnjo železnic so poškodovali »zmajeve žile« in zaradi odprtja novih rudnikov je iz gora ušla »zmajeva sapa« (Saje, 1994: 49). V zgodnjem 17. stoletju je bil odpor jezuitov (ki so po deželi poskušali spreobračati ljudstvo) do feng shuia zelo močan. Pravijo, da so ravno jezuiti zaradi tako močnega odpora do te vede zanetili velik požar, ki je uničil precej dragocenih knjig o feng shuiu (Needham, 1962, cit. po Yu, 1994). Ob kulturni revoluciji⁴ je bil feng shui prepovedan. Državne institucije in politika ga niso priznavale, zato so ga izvajali le ilegalno. Večina mojstrov feng shuia se je izselila v bližnje države, kjer delovanje z metodami feng shuia ni bilo prepovedano. Tako je feng shui doživel preporod predvsem na Tajskem, v Singapurju in Hongkongu. Pojavil se je tudi na Zahodu (Yu, 1994; Too, 1996). Na Kitajskem pa se je v zadnjem času, ko se je spremenila politična struja in se je začelo modernejše gospodarstvo, začel zopet uradno pojavljati. Ker na Zahodu niso razumeli kitajske filozofije, biti in načina življenja, so metodo feng shui v veliki meri kritizirali in prezirali. Vendar so jo sčasoma sprejeli, tako kot so sprejeli tudi druge pomembne kitajske iznajdbe – nebesni globus, merilec vetra, mlin na vodni pogon, tisk s premičnimi kalupi, seizmograf, porcelan – in tiste, ki so spremenile svet – smodnik, papir in magnetni kompas (Rošker, 1992: 109–140). Yu (1994) navaja, da je k priznanju feng shuia na Zahodu precej pripomoglo tedanje vedno boljše osveščanje ljudi glede ekoloških problemov. Globalne razsežnosti onesnaževanja so prispevale k sprejetju feng shuia kot metode za oblikovanje okolja z upoštevanjem naravnih zakonov. Ljudje so spoznali, da bodo morali začeti spreminjati svoje pojmovanje življenja in vrednote, predvsem pa bodo morali spremeniti antropocentričen odnos, če bodo hoteli obvarovati vire za preživetje tudi za potomce. S takšnimi, svežimi gledišči na ekološko problematiko je feng shui zlahka dobil mesto med ostalimi okoljskimi vedami. Ko se je v 60-ih letih prejšnjega stoletja začela huda okoljsko-ekološka kriza, je feng shui prišel v ospredje kot možno alternativno zdravilo za napake preteklosti. V tistem času so začeli ustanavljati različne programe za boj proti globalnemu onesnaževanju in za ohranjanje narave. Med drugim so v 70-ih letih ustanovili IBP (International Biological Program) in MAB (Man and the Biosphere Program) ter v 80-ih letih še IGBP (International Geosphere-Biosphere Program) in THE (Total Human Ecosystem). Še posebej opazno se je koncept pri programu THE približal konceptu feng shuia oziroma kitajskemu idealu oblikovanja krajine. Izhodišče tega programa je, da naj bi človek živel v harmoniji z naravo in da naj bi bila vsa človekova delovanja načrtovana v skladu z naravo. Enak ideal se je takrat pojavil tudi pri sodobnih okoljskih planerjih in krajinskih arhitektih (npr. pri McHargu, 1969). Prav tako so bili priznani ekološki in funkcionalni učinki uporabe metod feng shui: postavitve objektov v prostor glede na osončenost, vodni režim, zavetrje in na dobro odcedna tla, vendar v optimalno bližino vode za dnevno rabo. Zahodnjaki so odkrili, da ima metoda feng shui zelo podobne, če ne kar enake poglede na problematiko onesnaževanja in predvsem dolgoročnega varovanja okolja. Ugotovili so, da z njo Kitajci

⁴ V letih od 1966–1976 je prišlo do revolucije, ki so jo poimenovali kulturna revolucija. Bistvo je bila potreba po ideološki mobilizaciji ljudstva, opiranje na samozadostnost in delovno intenzivno gospodarstvo (Tamše, 2003: 19).

že stoletja upoštevajo načela, ki so bistvena za ohranjanje ekološkega ravnovesja. Prav tako so ugotovili, da ta metoda daje osnovo trajnostnemu razvoju oziroma načrtovanju, ki ohranja naravne vire tudi za kasnejše rodove. Metodo feng shui so priznali kot ekološko učinkovito, vendar je niso v celoti sprejeli, kajti še vedno je bil razkorak med dojemanjem in načinom življenja na Zahodu in na Kitajskem velik (Yu, 1994).

Kitajski smisel življenja je v veliki meri pogojen z verovanjem. Izbor ver je precejšen. Nekatere vere so se kasneje oddaljile od glavnih principov, druge so spremenile le nekatere detaje.

Dao⁵ je osnovna kitajska filozofija oziroma religija. Je nauk, ki poudarja povezavo med zakonitostmi narave in zakonitostmi človeškega življenja (Rošker, 1992: 180). Razumevanje daa je bistveno za razumevanje kitajskega načina življenja, dojemanja kozmosa in odnosov med živim in mrtvim. Daoizem je nastal precej pred nastankom vseh ostalih kitajskih filozofskih šol. Dao je povsod okrog človeka, prisoten je povsod v naravi, predstavlja menjavanje dneva in noči, pojavljanje sonca in zvezd, se pravi delovanje kozmosa in narave. Dejansko je dao točno določena zakonitost, ki se kaže v svojem cikličnem pojavu. Tako kot večina drugih takratnih kultur so tudi Kitajci zaradi menjave letnih časov čas dojemali ciklično. Vendar so kasneje, z zapisovanjem raznih dogodkov, kot so naravne ujme, sončni mrki ipd., skušali te pojave nekako povezati in jih razložiti. Sčasoma pa se je miselni koncept takratnih učenjakov obrnil v smer, ki je učila, da se zgodovina ne samo lahko ponovi, temveč da se mora ponavljati (Rošker, 1992). Dao je filozofija življenja in človeka spodbuja, da sam razvije sposobnost najti pravo pot skozi življenje. Dao je pot, ki temelji na naravnih zakonitostih. Dao uči, da ima vse v naravi svoj čas in prostor. In vse, kar ne gre po poti narave, vse, kar ji nasprotuje, lahko vodi v neravnovesje (Hale in Minter, 1998: 12).

Starodavni kitajski filozofi so dojemali človeka kot del naravnega reda, ki deluje zaradi vpliva sonca in planetov okoli zemlje. Ta modrost je plod stoletnega oziroma večtisočletnega opazovanja narave in njenih pojavov. Kitajci so že takrat zapisovali svoja opazovanja, saj so bili v veliki meri odvisni od narave. Tako so z upoštevanjem empirično pridobljenega znanja varovali naravno okolje, ne samo zase, ampak tudi za potomce. Vendar pa je za razumevanje teh povezav pomembno tudi dojetje sistema hierarhij (socialne, geografske, politične, verske), ki je na Kitajskem bistvenega pomena pri razlaganju dogodkov in razvoja zgodovine. Kitajci verjamejo, da je nebo najvišji vladar v vseh pomenih besede – tako moralno, etično kot v zvezi z naravnimi silami. Vsi kitajski cesarji so bili zaradi takšnega verovanja »nebeški sinovi« in kdor je prišel do te funkcije, je imel skoraj že moč kot božanstvo.

⁵ Dao pomeni pot. Daoizem se je na Kitajskem pojavil okoli leta 8000 pr. n. št. Kot vero ga je prvi zapisal Lao Tse, ki je živel okoli 500 pr. n. št. (Hale in Minter, 1998: 12).

Od pričetka verovanja v »ponavljanje zgodovine« je Kitajska postajala še bolj zaverovana v svojo samozadostnost in »edini prav«. Kajti preteklost je bila tista »zlata doba«, idealizirana in najboljša, po kateri se je bilo treba zgledovati. Nebo pa je bilo tisti opomnik, ki je s svojimi »znaki« (potresi, poplave, suše ipd.) usmerjal ali celo dal povod za zaključitev vodenja določenega cesarja »podnebesja« (Saje, 1994: 11) oziroma celotnega kitajskega cesarstva in s tem določalo »nebeški mandat« (Rošker, 1992: 70) nebeškemu sinu.

Tudi dojemanje meja (tako državne kot meje cesarjevega vpliva) je bilo za Kitajce nedvoumno in popolnoma jasno. Po tradicionalnem kitajskem izročilu fizične meje cesarstva v tem smislu sploh ni bilo, saj je bilo njihovo cesarstvo edino pravo. Tudi poimenovali so ga (in ga še imenujejo) v skladu s to miselnostjo – Cesarstvo sredine. Kitajski cesar je vedno predstavljal edinega in absolutnega vladarja vseh zemljanov (Rošker, 1992: 96). Zato je bilo dojemanje sebe na Kitajskem vedno pogojeno s strogo hierarhijo zakonov neba in daa. Človek je eden od členov v verigi hierarhije, s točno določeno potjo, ki je sam po sebi zaradi zgodovinske izkušnje ne sme spreminjati. Pomeni, da je bil vsak, ki je poskušal razvijati individualizem, zatiran, onemogočen, poučen o pravi poti, včasih pa celo usmrčen. Tako je osnovna celica kitajske družbe patriarhalna družina in ne posameznik (Rošker, 1992: 39). Vse je povezano, vse vpliva na vse in vse poteka v skladu z daom, saj, kot navaja Roškerjeva (1992: 186): »Dao ureja življenje in bit sveta in vsakega posameznika.«

Kitajska miselnost je za ne-kitajca težko doumljiva, saj meje med stvarnostjo in fikcijo ni. K takšnemu načinu razmišljanja je seveda v največji meri pripeljal prav daoizem, za katerega je tipična odsotnost vsega absolutnega. Eden od bistvenih pojmov daa je nedelovanje. To pa izhaja iz mišljenja, da je dao gibljiva, spreminjajoča, vseobsegajoča, neoprijemljiva sila, ki deluje po svojih zakonih, ki so za človeka, družbo in naravo ravno pravi. Tako ne pogojuje nobene potrebe po dodatnih nepravilnih posegih, saj se stvari odvijajo same od sebe (Rošker, 1992).

Takšno dojemanje življenja in časa je na Kitajskem še vedno močno prisotno, še posebej je čutiti »vdanost v usodo«, vendar se z globalizacijo tudi tu stvari premikajo v drugo smer. V današnjem času so individualizmu naklonjeni predvsem izobraženci in mestna mladina. Za nastanek in obstoj pravega individualizma v sedanji družbeni ureditvi Kitajske ni prave podlage (Rošker, 1992). Toda tisočletna prisotnost religije o nedelovanju, stroga hierarhija med nebom in zemljo, med mrtvim in živim je med Kitajci zakoreninila verovanje v edinstvo, samozadostnost, predvsem pa v to, da je individualizem nezaželen. Za njih je individualizem še vedno prav tako težko doumljiv kot je za nas težko razumevanje njihove vdanosti v usodo. Roškerjeva (1992) navaja, da prihodnost Kitajca nima nobene zveze s »svobodno voljo« posameznika. Ker je ta prihodnost pravzaprav del kozmične celote, je pravzaprav del večnih sprememb, ki se ponavljajo oziroma vračajo, kot se vrača noč in

dan ali pa letni časi. In ker se vedno vrača, je ni potrebno obvladovati z individualnimi odločitvami. Takšno dojemanje celovitosti časa, ki je povezano z usodo in kjer imajo vse stvari svoj prostor, pomeni, da usoda deluje venomer z vsemi dejavniki naenkrat. Daoistična filozofija je privzela v svoje obredne tehnike precej tradicionalnih ljudskih verovanj, med njimi tudi sistem feng shuia (Rošker, 1992). Zato lahko v definiciji daa zasledimo tudi osnove feng shuia. Ta pravi, da se poti ne moremo naučiti na pamet, lahko ji le sledimo, saj se naša pot skozi življenje spreminja, prav tako, kot se spreminja tudi narava. Torej že dao človeka uči prilagajati se in posledično tudi živeti življenje v harmoniji s seboj in z naravo. Iz tega bi lahko sklepali, da je dao tisti, ki pogojuje osnove feng shuia. Čeprav, kot bomo kasneje videli, Yu (1994) zagovarja stališče, da za razumevanje feng shuia ni potrebno verovati v nobeno vero. Pomembno vlogo pri nastanku feng shuia je imelo poleg filozofije daa tudi preživetje.

Tudi pri nas so ljudje na podlagi lastnih izkušenj, izkušenj prednikov in upoštevanja naravnih zakonitosti uspešno naseljevali območja, ki so bila pomembna za njihovo preživetje. Vendar so bili Kitajci veliko pred našimi predniki tehnološko razviti. Zaradi vere, ki jim je narekovala živeti v harmoniji s seboj in naravo, zaradi problematike naraščajočega prebivalstva in s tem potrebe po pravilih, ki bi hierarhično in sistematično urejala odnose med ljudmi in naravo, predvsem pa zaradi nadzorovane uporabe naravnih virov, so ta opažanja in izkušnje (kot smo že omenili) začeli zapisovati. Tako so se izognili kaosu, ki bi lahko nastal pri tako množični populaciji. Ugotovili so, da obstajajo v naravi določene zakonitosti, ki so vsota treh pomembnejših dejavnikov:

- naravnih pojavov,
- astronomskih pojavov,
- in vedenjskega faktorja človeka.

Tem trem dejavnikom so dodali še znanje geografije in filozofije, saj feng shui uči doseči ubranost med nebom, zemljo in človeštvom ter tako zagotoviti ravnovesje med naravo, objekti in človekom (Mak in Ng, 2005).

Vse to je vodilo k doslednemu uvajanju metode feng shui približno v 4. stoletju pr. n. št., čeprav nekateri avtorji trdijo, da se je ta koncept utrdil šele v 3. oziroma 4. stoletju našega štetja.

2.2 RAZLAGE FENG SHUIA

V literaturi naletimo na več razlag pomena in razumevanja feng shuia. Večini avtorjev je bistvo enako, včasih pa se pojavijo določena odstopanja, ki so odvisna od avtorjevega osebnega razumevanja feng shuia. Še posebej v zadnjem času lahko naletimo na precej posplošene in potrošniku všečne razlage.

Yu nazorno razloži, da feng shui ni metoda, ki bi jo lahko enostavno posnemali in prenesli v drugačen svet. Pravi, da je to metoda, s katero kitajski mojstri feng shuia analizirajo in preverjajo prostorske danosti in zakonitosti. Na koncu dela mojstri podajo rezultat, ki je v skladu z naravnimi zakonitostmi in zakonitostmi obravnavanega prostora. Vendar je pri kitajskih mojstrih princip dela drugačen kot pri sodobnih metodah urejanja okolja. Ti mojstri delujejo povsem intuitivno in empirično in ne s pomočjo modelov in analitičnih metod, ki jih poznajo novodobne metode. Držijo se pravil, ki so bila zapisana pred stoletji, pa čeprav so se razmere od takrat že precej spremenile. Za tak način delovanja, uporabo intuicije in poznavanja krajine in njenih zakonitosti, potrebuje človek nekaj desetletij izkušenj. V zadnjem času poskušajo v kitajskih podjetjih, ki se ukvarjajo s prostorsko problematiko, metodo feng shui analitično obdelati in jo definirati po načelih podobnih modelov, kot jih uporabljajo Steinitzova in druge metode za okoljsko planiranje, ter jo uporabljati kot strokovno metodo feng shui⁶. Kot navaja Yu, feng shui ni filozofija, saj vsebuje precej praktičnih orodij in tehnik. Kajti če nekoga vprašamo, ali verjame v feng shui, je to tako, kot če bi ga vprašali, ali verjame v vreme. Feng shui je življenjsko dejstvo azijskih ljudstev, ki živijo z njim od nekdaj. Po eni strani je to kitajska umetnost urejanja okolja z namenom optimizirati vse vplive na ljudi, ki v tem okolju živijo. Po drugi strani pa je, kot pravi Yu, zelo zapleten sistem praznoverja (Yu, 1994).

S tem se strinja tudi znana tajvanska mojstrica feng shuia Lillian Too in omenja, kakšno moč imata lahko feng shui in z njim povezano praznoverje na Kitajskem: »Če se ljudem zdi, da ima objekt slab feng shui, lahko tudi prekinejo gradnjo objekta« (Too, 1996).

⁶ Kongjian Yu je v svoji knjigi »The Ideal Landscapes – The Meanings of Feng shui« podrobno predstavil in primerjal metode, ki so nastale na Zahodu, z metodo feng shui.

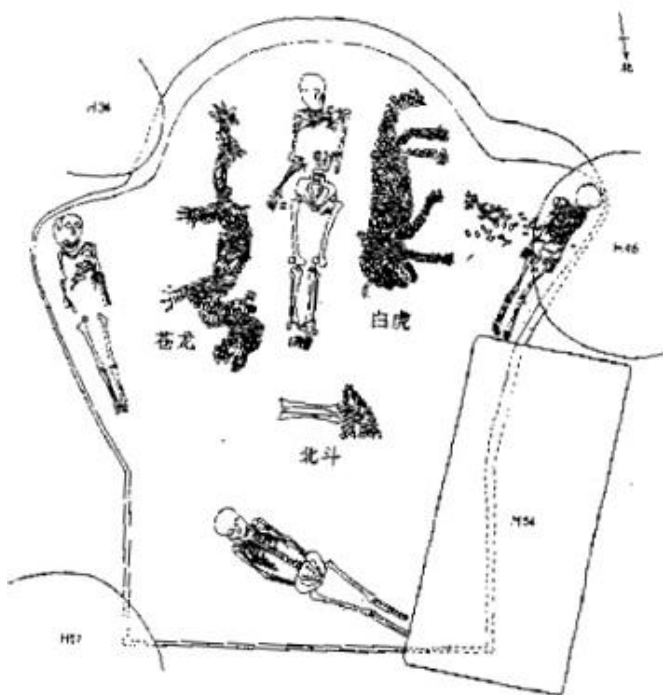
Slika 6: Bank of China Tower v Hongkongu (BOC Tower, 2006).

Znan primer je objekt »Bank of China Tower«, ki objektom v neposredni bližini banke »daje« slab feng shui. Mojstri feng shuia so kritizirali obliko objekta, saj ima za dosego »dobrega feng shuia« preveč ostrih robov, kar pomeni, da »strelja in reže« proti nasprotnim objektom. To pa s stališča feng shuia ni dobro (BOC Tower, 2006).

Ob pojavu feng shuia na Zahodu je dolgo veljalo splošno mnenje, da ta metoda nima znanstvenega pristopa – predvsem zato, ker niso niti razumeli načina delovanja metode feng shui, niti niso znali laično ali strokovno preveriti, kaj šele dokazati, da je metoda učinkovita (Yu, 1994).

Cao Qi, profesor kaligrafije in slikarstva, specialist za daoizem, pravi o kitajski geomantiki⁷ oziroma feng shuiu takole: »Mislim, da feng shui ni le vraževerje. Če bi želeli najti sodobnejši naziv za feng shui, bi ga lahko imenovali okoljsko načrtovanje. Moj koncept feng shuia je, da je potrebno poiskati najbolj skladno, ubrano sobivanje med naravo, objekti in ljudmi. Prilagodimo torej starodaven pomen stavčne zveze feng shui sedanjosti in dobili bomo za nas veliko bolj razumljivo pojmovanje. Sobivanje z naravo vsekakor doprinese bolj pozitivne učinke na naše življenje« (Cao Qi, 2004).

Kot navaja Shanghai Star (Cao Qi, 2004), se je Cao Qi v svojem eseju »Koncept oblikovanja starodavnih kitajskih grobnic« (The Design Concept of Ancient Chinese Tombs) posvetil predvsem povezavi med konceptom feng shuia in lokacijami grobnic vladarjev na območju starodavnega glavnega mesta Kitajske Xi'an v provinci Shaanxi. Odkril je, da je večina grobnic postavljena v skladu s pravili feng shuia, torej z zadnjim delom proti visokemu hribovju in s sprednjim delom proti nižini, ravnini in rekam. Kar pomeni, da po teoriji feng shuia zasedajo dobra mesta, saj visoko hribovje med drugim simbolizira vladarjevo avtoriteto, dosežke in dober glas.

Slika 7: Grobnica kulture Yangshao iz province Shaanxi (Sun in Kistemaker, 1997)

Takšno postavitve kaže tudi slika grobnice iz obdobja kulture Yangshao. Osrednji skelet moškega je obrnjen »z razgledom« proti jugu. Postavitve skeletov in orientacij grobnice

⁷ Približek razlagi pomena besede geomantika bi lahko bil »prerokbe, napovedi s pomočjo sporočil Zemlje«. Lahko pa besedo razdelimo na »geo«, kar se nanaša na zemljo in »mantika«, kar SSKJ razlaga, da v nekaterih antičnih religijah pomeni napovedovanje človekove usode iz znamenj (SSKJ, v1.0).

upoštevata načela feng shuia. Levo od osrednjega skeleta je podoba zmaja, z desne pa podoba tigra. Obe podobi sta narejeni iz školjk (Sun in Kistemaker, 1997)⁸.

Tako kot grobnica iz obdobja kulture Yangshao so tudi grobnice cesarjev v Pekingu postavljene po feng shuiu na dobri lokaciji. Postavljene so na južnem vznožju hribovja, ki na severu obkroža mesto Peking. Tako imajo po feng shuiu grobnice odličen položaj in z življenjskim qijem dobro vplivajo na prestolnico⁹ (Too, 1996: 31). Izbira Pekinga za prestolnico izhaja, kot navaja Roškerjeva (1992), iz časa dinastije Yuan (1280–1368). Pravi, da je takratna mongolska dinastija Yuan (yuan pomeni v tem primeru prvotno, začetek, izvor; Rošker, 1992: 144) svojo prestolnico preselila iz mesta Karakum v mongolskem cesarstvu v novo prestolnico, imenovano Da du, kasneje imenovano Peking. Da du še nikoli prej ni bil prestolnica. Preselili so se izključno zaradi naravnih oziroma klimatskih dejavnikov. V zimskem času je imel Da du (oziroma Peking) veliko bolj prijazno klimo kot Karakum v Mongoliji. Poleti, ko je v Pekingu postalo soparno in vroče, pa so se umaknili nazaj na hladnejšo in prijetnejšo lego. Sklepamo lahko, da je bil takrat klimatski dejavnik odločilen za selitev prestolnice (Rošker, 1992).

Na sliki grobnice iz obdobja kulture Yangshao sta desno zgoraj puščica in znak, ki označujeta sever (BEI) in sta obrnjena navzdol. Po pravilih feng shuia so trupla v grobnici pravilno usmerjena, saj gledajo proti jugu. Enako so orientirane tudi hiše, saj so puščavske nevihte prihajale s severa. Taka postavitev je pomenila večji izkoristek sonca in toplote in boljšo zaščito pred severnim vetrom. Posledica tega je kitajsko dojemanje feng shuia, da imajo hiše, postavljene na južna pobočja oziroma vznožja, več sreče kot tiste na severnih delih – oziroma da imajo prebivalci v hišah, orientiranih proti jugu ali postavljenih na južna pobočja, boljše možnosti za življenje kot tisti na severnih pobočjih. Zaradi tega verovanja so Kitajci takrat začeli na načrte in zemljevide postavljati jug kot primarno stran neba. Zato je na projekcijah in starih zemljevidih jug vedno na vrhu.

Vendar so bila za navadne ljudi pravila feng shuia le orodje za iskanje pravih, dobrih in plodnih lokacij na območjih, ki so že na splošno veljala za dobra. Zato so bila takšna mesta imenovana »feng shui baodi«¹⁰. To pa pomeni, da je takšno pojmovanje feng shui baodia le psihološki indic. Torej imamo znan prostor, ki že a priori velja za dobrega – v človeški podzavesti se je že vnaprej izoblikovalo mnenje, da je tak prostor dober. Zato ljudje menijo, da na njih vpliva pozitivno ter se tudi dejansko dobro počutijo. Pravzaprav je to psihološka manipulacija s človeško podzavestjo. Rezultat tega pa je, da ljudje svojo srečo pripisujejo dobremu feng shuiu prostora.

⁸ Zmaj, tiger, feniks in želva so štiri bajeslovne živali, ki so pri izbiri lokacije za postavitev objekta zelo pomembne. V nadaljevanju sledi podrobnejša razlaga pomena teh bitij.

⁹ Kitajci verujejo, da gre izredno uspešnost Sun-Jat Sena pripisati izjemno ugodnemu položaju materinega groba v Zalivu čiste vode v Hongkongu (Too, 1996: 32).

¹⁰ S feng shuiem bogat prostor (Yu, 1994).

Z nenačrtovanim in nepravilnim poseganjem v prostor se lahko poruši ekosistem. To je bilo že omenjeno pri razlagi pomena filozofije daa. Takšno ravnanje lahko povzroči poškodbo naravnega ravnovesja. Ko do tega pride, je škoda že storjena, revitalizacija ravnovesja pa je težka. Tako mnenje podaja tudi Cao Qi, ki se s sedanjim načinom načrtovanja in gradnje mest ne strinja.

»Veliko objektov je postavljenih v prostor v popolnem neredu, kar lahko vodi k porušitvi qija. Zaradi poškodb feng shuia, ki so jih povzročili z nepravilnim rezanjem v gore in reke, bo kmalu vse mrtvo« (Cao Qi, 2004).

Lillian Too (1996) v svoji knjigi o feng shui pravi, da se feng shui ne sme določati ozko. Torej ne kot golo znanost z magičnimi obrazci in ne zgolj kot umetnost, ki temelji na intuiciji. Po njenem je feng shui preplet obojega. Feng shui zajema poznavanje celotnega spektra kitajske filozofije o človekovem odnosu z univerzumom in poudarja bistveno potrebo po skladnosti in ravnotežju. Dodaja, da je za uspešno izvajanje feng shuia potrebno povezovati konceptualna načela, ki so zajeta v starodavnih klasičnih priročnikih, z razmišljajočo, zdravo pametjo in razumno presojo. Rado pa se zaplete, ko je potrebno upoštevati prvine vraževernih prepričanj. Zato pravi, da globlje razumevanje feng shuia zahteva širše poznavanje filozofskih načel, ki so osnova in opora za kitajska prepričanja in kulturo – zamisli o skladnosti, ravnotežju, I Qingu¹¹, Ba gua¹², Wu xing¹³ in seveda najpomembnejše, razumevanje zamisli o qiju (Too, 1996: 13–14).

Tudi slovenska sinologinja Jana Rošker (1992: 196) nima bistveno drugačnega mnenja o pojmovanju feng shuia od prej omenjenih avtorjev, saj pravi, da je feng shui specifična kitajska geomantika. Je veda o kriterijih za celostno določanje najprimernejšega mesta in najprimernejših razmer za postavitev objekta ali za izvedbo določene ceremonije, upoštevajoč vse kozmične dejavnike, ki se je ohranila v vzhodni Aziji vse do danes. S psihološkega in sociološkega vidika je feng shui vtkan globoko v kitajski način življenja, njegovo filozofijo, družbo in posameznika. Feng shui je kitajska veščina razumevanja in dojemanja bista narave, realnosti ter spopadanja z njo. Iz tega lahko sklepamo, da je po eni strani feng shui lahko razumljen le skozi vlogo, ki jo ima v življenju Kitajcev, saj ga zahodnjaki s svojim načinom mišljenja, življenjskimi teorijami in vrednotami, ki jih imajo ter cenijo, še zdaleč ne razumejo pravilno.

¹¹ I Qing (izg. ji džin) pomaga združiti človeka z njegovim duhovnim bistvom in mu nudi pomoč pri reševanju vsakodnevnih težav. Cilj življenja je doseči duhovno srečo in harmonično življenje (Hale, 1998: 19).

¹² Talisman, osmerokotni simbol, ki ponazarja štiri glavne in štiri vmesne točke kompasa. Na kitajskem kompasu je jug na vrhu, sever spodaj, vzhod na levi in zahod na desni. Omogoča izkoristiti naravne sile (Hale in Minter, 1998: 21; Too, 1996: 27).

¹³ Izgovarja se vu šin. Elementi les, ogenj, zemlja, kovina in voda ponazarjajo odnose in medsebojne odvisnosti v naravi. Po teh petih elementih Kitajci razvrščajo vse astrološke vede, ki zajemajo uro, leto in datum rojstva. Elementi so povezani z barvami, letnimi časi, leti, meseci, dnevi, urami in s smermi neba (Too, 1996: 19).

Po drugi strani pa lahko vzorec feng shuia odkrije dele bistva, ki jih zahodni svet še ni odkril. S kombiniranjem obojega, feng shuia in zahodnjaških vzorcev, lahko pridemo do novih spoznanj o samem bistvu narave, meni Yu (1994).

Vsi omenjeni avtorji zelo podobno interpretirajo nastanek, pomen in definicijo feng shuia. Analitično gledanje na probleme pri oblikovanju prostora povezujejo s filozofijo, vraževerjem, simbolizmom in hierarhijo, tipičnimi za Kitajsko. Sklepamo lahko, da je feng shui konglomerat za Kitajce bistvenih dejavnikov, ki so jim in jim še oblikujejo življenje in prostor.

2.2.1 Razlaga pomena qija

Skozi zgodovino svojega razvoja si je človek nerazumljivo in nelogično delovanje narave razlagal na svoj način. Ob pričetku razvoja civilizacije je bil človek neveden in pri razumevanju naravnih pojavov tudi prestrašen, zato je takšno delovanje narave pripisal delovanju »višjih« sil. Kasneje so se prepričanja, da je na primer za strelo ali povodenj odgovorno kakšno bolj razvito, posebno bitje, prelevila v različna verovanja, pri čemer je šlo vedno za neko namišljeno osebo oziroma stvar s posebno močjo ali energijo.

Tudi Kitajci so si na svoj način razložili delovanje in povezanost energij. Na svoj edinstveni način so si razložili tudi odnose med mrtvim in živim svetom, razloge za nastajanje in propadanje ter smrt, torej za vse tisto, kar ni imelo neke logične in dokazljive podlage. Še posebej so se posvetili delovanju sil v t. i. življenjskem krogu. Z opazovanjem in empiričnimi ugotovitvami so prišli do sklepa, da obstaja sila, energija, ki kot perpetuum mobile vzdržuje življenjski cikel, vendar le kadar so vse sile v tem ciklusu v pravem razmerju. Sila, ki je odgovorna za pravilno mero sožitja v določenem življenjskem ciklusu, je na kitajskem imenovana qi. Razumevanje koncepta in pomena feng shuia temelji na razumevanju pomena qija, kot ga pojmujejo Kitajci.

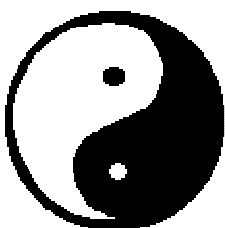
Yu (1994) definira qi kot celostno delovanje pojava, ki vpliva na človekovo doživljanje. Ta ne more biti zreduciran na posamezno analitično in znanstveno raven, kot so: energija, snov, izžarevanje in podobno. Qi je edinost, edinstvenost, božansko, nesmrtno in smrtno, ki ovija človeško bivanje v živem svetu. V kitajski Knjigi pokopavanja¹⁴ je nazorna predstavitev modela delovanja qija. Za razlago izvora, gibanja, sprememb in funkcij qija je uporabljena logika medsebojnih povezav med izvorom, delovanjem in rezultatom energij (Yu, 1994). Proces, ki sta zanimiva za feng shui in se odvijata v krajini, sta gibanje in spreminjanje qija (qi je dobesedno: zrak, plin, sapa, ...). Dobesedni prevod ni mogoč zgolj z eno ali več besedami. Razume se ga lahko le v določeni pomenski zvezi na primer

¹⁴ Knjiga govori o povezavah med energijami, živim in mrtvim svetom ter o odnosih med njimi. Je klasično književno delo in osnova za razumevanje qija in feng shuia (Yu, 1994).

kozmični dih, življenjski dih, izviranje, telurični¹⁵ tok. Še najboljši približek je grški *genius loci*¹⁶. Vzrok za nastanek qija je težko opredeliti. Vse stvari na nebu in zemlji izhajajo iz qija; iz jina in janga. To sta pola, združena v celoto. Bistveno je njuno ravnovesje, ki pogojuje pravilno delovanje univerzuma.

Jin je po kitajskem dojemanju ženski, temen, pasiven, zemlja, mesec. Vlada mrazu, mehkobi, smrtonosnemu, je liho število in negativen.

Jang je moški, svetel, aktiven, močan, živ, neupogljiv, vroč, nebo, sonce, parno število in pozitiven.

Slika 8: Simbol jin in jang predstavlja jajce, v katerem sta rumenjak in beljak povsem ločena, bela in črna barva pa označujeta obe načeli (Too, 1996: 25). Sta nedeljiva in neotipljiva, bistvo jina je jang in obratno (Rošker, 1992: 39).

Oba pola se dopolnjujeta in si nista nasprotujoči sili. Sestavljata dao, načelo neba in zemlje, katerega življenje in energija je qi. Medsebojno sta odvisna in dajeta pomen človekovemu obstoju. Kajti brez teme ne more biti svetlobe, brez vročine ni mraza, brez smrti ni življenja, brez mirovanja ne more biti gibanja. Jin in jang delujeta vzajemno in ustvarjata spremembe.

»Ko je vlada na zemlji pravična, sta prasili jin in jang med seboj popolnoma usklajeni. Veter in dež prihajata ob pravem času, pokažejo se srečne zvezde in rumeni zmaj blagodejno razpre svoja krila ...« (Konfucij, Spomladanski in jesenski letopisi, cit. po Rošker, 1992: 15). Če bo torej nebeški sin oziroma cesar pravilno vodil svoje podnebesje oziroma cesarstvo, bo nebo zadovoljno. Zadovoljstvo pa bo povzročilo ravnovesje med prasilami, energijami in bo v deželo prineslo blagostanje.

Tudi Zhong yong oziroma Nauk o sredini navaja podobno:

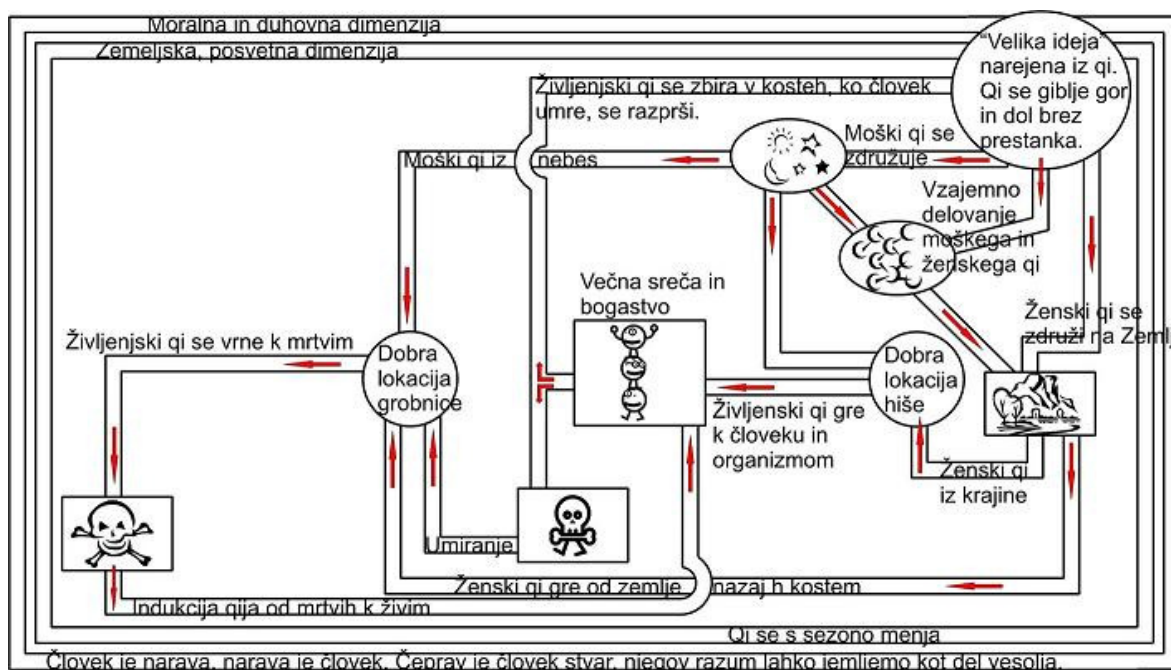
»Stanje, v katerem se veselje in jeza, žalost in radost še ne prebujajo, se imenuje sredina. Stanje, v katerem se sicer že kažejo, so pa v vsakem pogledu uglaseni, se imenuje harmonija. Sredina je velika korenina sveta, harmonija pa pot sveta. Ko sta doseženi harmonija in sredina, sta nebo in zemlja na svojih pravih mestih in vse stvari uspevajo« (Štiri knjige, 2005: 325).

¹⁵ Teluričen – pomeni zemeljski (SSKJ, v1.0).

¹⁶ Genius loci SSKJ opisuje kot značilnost, posebnost kraja; duh prostora (SSKJ, v1.0).

V feng shuiu velja pravilo, da je treba energijo ohranяти. Ni dobro niti preveč jina niti preveč janga. Popolnoma ravna krajina je preveč jin, povsem gričevnata krajina brez rek in rastlin pa je preveč jang. Valovite krajine z rastlinstvom, rekami ter deli ravnin najboljše predstavljajo ravnotežje med jinom in jangom, to pa je bistvenega pomena za harmonijo v naravi (Too, 1996: 25-26).

Slika 9 prikazuje izvor, delovanje in rezultat qija. Qi nastane iz dimenzij, ki niso oprijemljive oziroma so, kot pravi Yu, božansko in nesmrtno, edinost, plin, sapa, zrak. Qi se venomer giblje in ustvarja. Tako se qi v tej začetni fazi deli v tri smeri, ki delujejo na podlagi določenega qija in njegovih interakcij.

Slika 9: Izvor, delovanje in posledično rezultat qija. Prikaz prehajanja qija preko dejavnikov, ki oblikujejo življenje in naravo (Yu, 1994).

Moški qi deluje bolj na zračni ravni, skozi veter, zrak. Ženski qi se prenaša na zemeljski ravni, skozi krajino in posledično skozi kosti ljudi. Vendar le ko se oba qija združita in ko sta v pravilnem ravnovesju, lahko nastane življenjski qi, ki je gonilo celotnega procesa. Rezultat procesa pa je ravno v tej združitvi moškega in ženskega qija. To se lahko zgodi na več nivojih, preko mrtvega in živega sveta. Ob združitvi torej nastane življenjski qi. Takrat naj bi bilo vse v harmoničnem ravnovesju, kar povzroči, da so ljudje zdravi, živijo v slogi, bogastvu in sreči – tako se ideal »življenja v harmoniji z naravo« udejanja. Qi je težko opredeljiv in neviden, je povsod okoli nas in povsod v univerzumu. Človek kot bitje, stvar je ena od oblik qija. Navkljub temu, da je qi neviden in težko opredeljiv, postane s svojim nakopičenjem viden in stvaren. Yu (1994) delovanje qija, prikazano na zgornji sliki, razlaga bolj poetično: »Med zemljo in nebese qija trepetata in se giblje v vetru, leti v oblakih,

valovi v nevihtah in pada v dežju in snegu«. Njegov pomen in delovanje razloži po načelih iz Knjige pokopavanja. Pojasni, da se moški qi v nebesih in nebeških telesih kopiči, na zemlji pa to delo opravi ženski qi. S svojim gibanjem se zgosti v obliki krajine. Knjiga pokopavanja pa za feng shui pravi še: »Qi plava z vetrom in se raztresa, ko naleti na vodo, se ustavi in združi. Da bi se izognili potratu qija, so ga predniki zbrali in ga upravljali tako, da so ga uspeli zavarovati in zadržati v celoti. V taki obliki se imenuje feng shui (veter in voda). In kot pravijo zakoni feng shuia, je najboljši prostor tisti, ki privlači vodo in obenem ujame veter« (Yu, 1994).

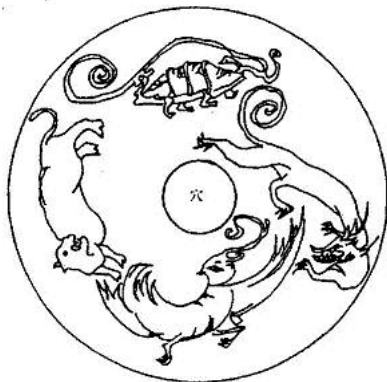
Če povzamemo – qi se raztresa z vetrom in akumulira z vodo. Torej velja, da je dober feng shui tam, kjer sta si v krajini veter in voda enakovredna. Kjer pa je enega več kot drugega, je feng shui slab. Ta korelacija razloži pomen besedne zveze feng shui, veter in voda. In tu lahko potrdimo mnenje Toojeve (1996), ki pravi, da je najboljša valovita krajina z rastlinstvom, vijugasto, počasi tekočo reko ter z deli ravnin (Too, 1996: 18-45). Yu dodaja, da so tudi dnevni in sezonski cikli posledica pretoka in sprememb qija. Pod vplivom qija so celo duhovne in moralne vrednote človeka. Torej je stanje qija posledica delovanja spremenljivk vseh dimenzij (prostorske, časovne in nenazadnje tudi duhovne ter moralne). Ko se vse spremenljivke – nebo, zemlja, nesmrtni in smrtni – ujamejo in harmonično združijo, dobimo najboljši rezultat, ki se imenuje življenjski qi. Ta koncept je postal osnova feng shuiu pri definiranju ideala, da naj bi bila in pravzaprav morata biti človek in narava složna, v harmoniji (Yu, 1994). Po tem lahko sklepamo, da so Kitajci za tisto, kar nas obdaja – zrak, univerzum ali kakorkoli bi že poimenovali neotipljivo in nevidno energijo okoli nas – zaradi lažjega razumevanja vzrokov in posledic spreminjanja okolja določili, da se imenuje qi in ga tudi opredelili kot nevidno silo s svojo prepoznavno močjo. Ta pa naj bi bila v ravnovesju, ko sta jin in jang enakovredna.

2.2.2 Vpliv prednikov, bajeslovnih bitij in vraževerja v zvezi s feng shuiem na življenja Kitajcev

Na Kitajskem je še vedno zelo močan kult prednikov. Čaščenje in spoštovanje prednikov je za Kitajce bistvenega pomena¹⁷. Je sestavina zelo pomembnega verskega sistema. Ta se je sicer formiral že precej zgodaj, vendar se je v človeški miselnosti resnično zakoreninil šele v času dinastije Shang, od nje pa ga je prevzela in izpopolnila dinastija Zhou (1050–221 pr. n. št). Njihovo verovanje je bilo, da v vsakem človeku živita dve duši. Živalska, ki po smrti človeka odmre, in duša osebnosti, ki živi tako dolgo, dokler se je spominjajo in zanjo lepo skrbijo. Ta dinastija je poleg sistematizacije kulta prednikov uvedla tudi strog patriarhalni sistem družine in nasledstva ter religijo neba s kulti sonca in zvezd (Rošker, 1992: 93).

¹⁷ Spoštovanje in čaščenje prednikov je povezano z delovanjem qija. Nemoteno kroženje energije med mrtvimi predniki in potomci je bistvenega pomena pri urejanju posameznikovega okolja in pri dožemanju življenja v harmoniji z naravo (Yu, 1994).

Tudi feng shui je v tesni zvezi s čaščenjem in spoštovanjem prednikov. Smrt je za Kitajce le nadaljevanje življenja in potomci so le nadaljevanje mrtvih prednikov. Iz spoštovanja do prednikov se potomci do njih obnašajo pozorno, kot da bi bili ti še vedno živi. S tem vzdržujejo jin in jang v ravnovesju, qi se nemoteno giblje, zaradi česar živijo v harmoniji, feng shui pa je za družino potomcev dober. Zato je bistvenega pomena tudi pravilen izbor lokacije grobov saj s svojo prisotnostjo vplivajo na usodo naslednikov.

Slika 10: Shematski prikaz idealne postavitve po feng shuiu (Yu, 1994).

Na sliki 10 vidimo bajeslovne živali, ki obkrožajo notranji, manjši krog s pismenko 穴¹⁸. Zaradi svojega položaja ustvarjajo s svojimi energijami dober feng shui za objekt, ki ga v tem primeru predstavlja 穴. Torej bi lahko rekli, da je lokacija, kot jo ima 穴, po feng shuiu idealna. Taka postavitve je že bila razvidna s slike iz grobnice kulture Yangshao. Tudi tam je imelo okostje moškega na levi strani zmaja in na desni tigra – razlaga pomena in pozicij teh bajeslovnih živali bo kasneje predstavljena.

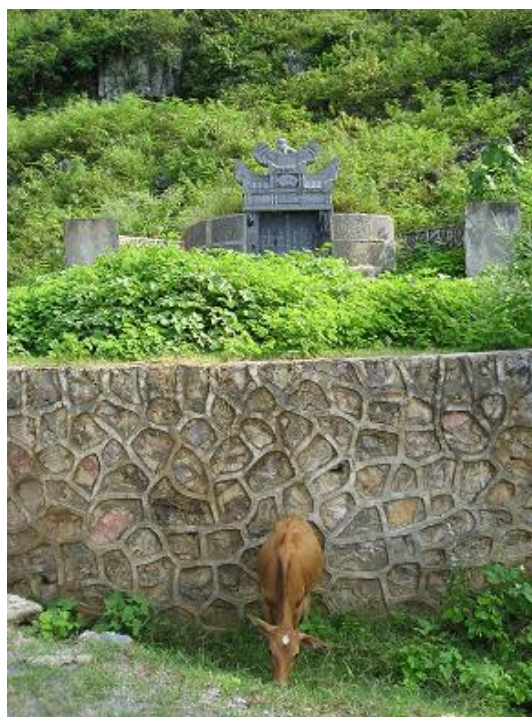
Tudi pokopališča v Hongkongu so na najlepših in najboljših lokacijah: na gričih, polnih bujnega rastlinja, in imajo »pogled« na morje (Too, 1996: 32).

Lahko pa so grobnice ali grobovi postavljeni na hrib, ki je čisto ob robu naselja. Grobovi so vedno orientirani tako, da gledajo naravnost proti bivališčem potomcev. Tak hrib se zato imenuje »družinski hrib«, kot prikazujejo slike 11, 12 in 13.

¹⁸ Izg. mehki šue (xué) 1. cave; den; hole (Concise English-Chinese, 1992).

Slika 11: Grob na enem od družinskih hribov nad mestom Zhongdian v provinci Yunnan, južna Kitajska (2005).

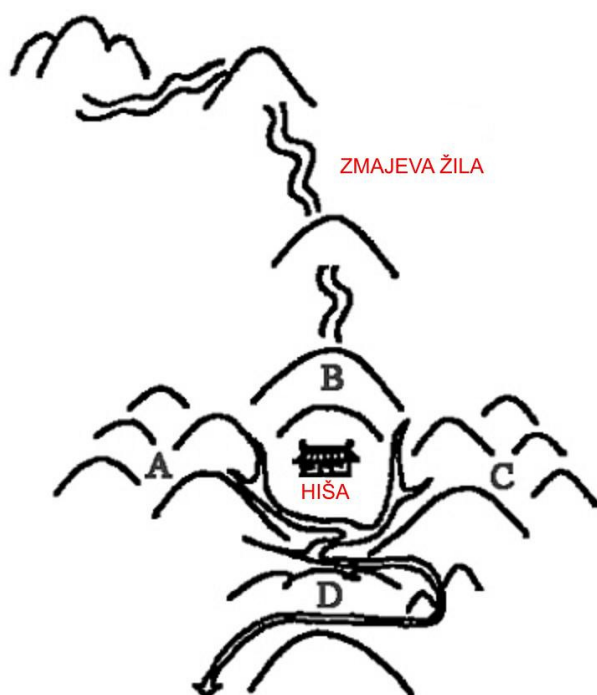
Slika 12: Grobovi na jugu Kitajske v provinci Guanxi, obrnjeni proti riževim poljem; vplivno območje življenjskega qija (2005).

Slika 13: Lokacija grobov na družinskem hribu nad mestom Zhongdian (2005).

Too (1996) trdi, da je lokacija grobnic dinastije Ming v severozahodnem predmestju Pekinga eden najboljših zgledov feng shuia in prepričanja o pomembnosti upoštevanja te metode. Že imena gričev, ki obdajajo grobove dinastije, govorijo o vplivu feng shuia, saj se hribi na vzhodu imenujejo Gora zelenega zmaja in na zahodu Hribovje belega tigra.

Vse stvari so oblika qija. Predniki in potomci izhajajo iz istega rodu, zato je izbira lokacije in postavitve grobov za mrtve enako pomembna kot izbira lokacije in postavitve bivališč za žive. Njihov cilj je identičen – slediti naravnemu, uloviti in zbrati življenjski qi. Kjer se v prostoru harmonično združi življenjski qi, naj bi bil na desni strani vijugasti modri zmaj, beli tiger v čepečem položaju na levi, spredaj leteči rdeči feniks in zadaj upognjena črna želva (če gledamo sliko 14).

Slika 14: Shematski prikaz idealne postavitve v krajini (A – Tiger, B – Želva, C – Zmaj, D – Feniks) z zmajevo žilo¹⁹ (cit. po Yu,1994) .

Zgornja shema prikazuje idealno postavitve v krajini. Pri taki postavitvi ima hiša dober feng shui. Da bi imela hiša in njeni prebivalci dober feng shui, mora stati tako, da ima na levi in na desni strani valujoče hribovje. Za njo naj bi bile gore, pred njo pa manjša ravnina z griči in seveda z vodnim virom. Ta bi naj bil ne prehiter ne prepočasen.

Bajeslovne živali so stalnica v življenju Kitajcev. Zaradi prepričanja o njihovih magičnih močeh oziroma zaradi simbolike, ki jo imajo, so postavljene na vseh mogočih krajih. Največkrat so upodobljene v/na objektih cesarskih rezidenc in na ostalih cesarskih objektih, ki so jih uporabljali, templjih, včasih pa tudi na čisto običajnih hišah, vrtovih ipd.

¹⁹ Energijski tok, ki gre preko gora, Kitajci imenujejo »gorski zmaj«, pot, ki jo ta tok zariše, pa je zmajevo žila, vena. Za objekt je dobro, da ima za hrbtom večje število hribov in goro, saj tako dobimo zmajevo glavo, hrbtenico, noge in kremplje. Če ima objekt tako okolico, potem je tam dober feng shui.

Slika 15: Detajla s strehe templja v Chengdeju in s strehe objekta iz Prepovedanega mesta (2005).

Slika 16: Vpliv bajeslovnih živali je še vedno viden povsod. Tempelj Lama v Peking – stari kipi in novi elementi (pepelniki) (2005).

V več starodavnih tekstih so npr. gore narisane v različnih oblikah in postavitvah – po dojemanju Kitajcev kot ugodne ali kot škodljive. Prav tako lahko te gore – za kitajski pogled na svet – povzemajo asociativne oblike živali. Štiri živali, ki so bile že omenjene, imajo prav poseben pomen. Ker Kitajci verjamejo, da imajo te živali posebne lastnosti, tudi objekte postavljajo glede na njihove lastnosti in glede na energijo, ki obdaja prostor. Dobro je, da objekt stoji v prostoru tako, da gleda proti jugu, hkrati pa je z ostalih treh strani obkrožen s temi živalmi. Tako naj bi bil tudi zaščiten.

Slika 17: Shematska postavitve v krajini po idealnem feng shuiju s prikazom pozicij živali (Hale in Minter, 1998: 52).

Kot kaže gornji shematski prikaz, naj bi bile živali postavljene tako, da je zaščitniška črna želva na severni strani, skupaj z modrim zmajem in belim tigrom, ki sta na njeni levi oziroma desni. Tak objem naj bi dal hiši stabilnost. V naravi taka postavitve zelo dobro varuje hišo pred severnimi vetrovi (Hale in Minter, 1998).

Rdeči feniks je znak jina in predstavlja Jug in poletje, letino, slavo in srečo. Ker se nahaja na jugu, s svojo postavitvijo ščiti hišo s sprednje strani. Domovi, obrnjeni s pročeljem na jug, torej proti feniksu, veljajo za srečne. Kot fizična krajina pa rdeči feniks predstavlja ravnino z manjšim hribom, ležečim v tej ravnini, južno od hiše. To naj bi simboliziralo podnožje, temelj, oziroma tudi enostavnost življenja in njegovo bogastvo. Tu naj bi se energija qi združila in zaokrožila proti hiši. Še posebno dobro je, če po tej ravnini mimo hiše teče reka počasi in v zavojih, lahko pa to mesto na ravnini zavzema jezero ali morje. V kitajski mitologiji telo rdečega feniksa simbolizira pet človeških kvalit: glava je krepost, krila so dolžnost, hrbtenica je odnos, prsni del je človečnost in želodec je zanesljivost.

Beli tiger na Kitajskem kot kralj živali zaseda prvo mesto med divjimi živalmi. Tako je njegov pomen jase – kraljevska moč in neustrašnost. V feng shuiju je tiger pomemben tudi zato, ker so njegove črte na kožuhi dobra mešanica jina in janga, simbolizira zelo

močno silo, ki varuje pred zlimi duhovi in demoni. Nahaja se na zahodu. V kitajski mitologiji je tiger najboljši čuvaj za varovanje pred slabimi nameni ljudi.

Modri ali zeleni zmaj posebej čvrstost, dobroto, pogum in vzdržljivost. Ponazarja energijo jang, moško in vzhod. Je zaščitni znak pazljivosti in varnosti, pa tudi znak spremembe. Daje dež in prinaša življenje, zato predstavlja ustvarjalne naravne sile. Pravijo, da je bolje, če je višje od nasproti ležečega belega tigra. V kitajski mitologiji sta zmaj in feniks večni par, saj je feniks jin in zmaj jang. Prav tako je zmaj prvinski simbol absolutne moči. Zaradi svoje pomembnosti si v feng shui vedno prizadevajo »ujeti«¹ qi, ki je po kitajskem pojmovanju zmajeva sapa. Tako zmaj kot tiger predstavljata gričevje ali nižje hribovje, ki naj bi bilo na levi oziroma na desni strani objekta.

Črna želva je po kitajskem verovanju sveta žival in je znamenje dolgega življenja, moči in vzdržljivosti. Pripisujejo ji nesmrtnost. Simbolizira sever, močno hrbtenico oziroma podporo. To pomeni, da s svojo postavitvijo za hišo ščiti hrbet in s tem varuje hišo in njene prebivalce pred slabimi vremenskimi pojavi s severa. Kot krajinska oblika naj bi predstavljala goro ali gorovje. S svojo pozicijo daje podporo in zaščito vse življenje (Hale in Minter, 1998; All about feng shui, 2006).

Vraževerje je v človeku prisotno še iz pradavnine. Človek je na začetku svojega razvoja naravne pojave, ki si jih ni znal razumno razložiti, pripisal višji sili, božanstvu ali čemu podobnemu. Tako so se iz takšnega dožemanja pojavov razvila čaščenja raznih božanstev, vraževerja in simbolizem. Tako kot drugod po svetu so bili tudi na Kitajskem enako vraževerni, zato so si pojave razlagali na podoben način. Vraževerje in simbolizem sta še dandanes močno prisotna v življenju vsakega Kitajca. Še posebej je to čutiti pri preprostih, kmečkih ljudeh. Krajina ima lahko s svojimi neverjetnimi podobami nanje velik vpliv, veliko večji kot na mestno prebivalstvo, saj so še vedno v veliki meri odvisni od nje in jo skoraj vsakodnevno obdelujejo, zato jo toliko bolj spoštujejo. Oblike krajine – previsna skala kot režeč gobec tigra, čudna ali grozljiva oblika griča –lahko v glavi preprostega človeka zaradi njegovega vraževerja nakazujejo dober ali slab feng shui. Zato so še vedno zelo pomembni pokazatelji in ljudstvo jih dosledno upošteva. Tudi Hale (1998) pravi, da so kmečki ljudje še vedno vzgajani v duhu močne vraževernosti. Zgodi se lahko, da zaradi svoje bujne domišljije slabo letino pripišejo bližini griča, ker ta pač spominja na podgano. Dejansko lahko v svoji vraževernosti in zaradi močnega simbolizmu, ki ga vidijo povsod, krivdo za svoj uspeh ali neuspeh pripišejo katerikoli »sumljivi«² obliki bližnje krajine. Tako je za globlje razumevanje feng shuia potrebno poznati tudi osnove kitajskega vraževerja (Hale in Minter, 1998).

2.2.3 Razlaga in pomen štirih načel feng shuia

Poleg spoštovanja do prednikov, upoštevanja vraževerja in simbolizma se v moderni Kitajski pri uporabi metode feng shui upošteva tudi štiri načela, ki so v oblikovno-prostorskem smislu bistvenega pomena. Tako lahko s feng shuiem kot modelom za predelavo in dodelavo prostora spreminjajo in oblikujejo krajino. Oblikujejo tudi mesta, bivališča in prostore, torej kraje, kjer se kitajski človek zadržuje zaradi različnih interesov. Ta načela so se na tak način s prihodom generacije izobražencev, ki na prostorsko problematiko Kitajske ne gledajo samo preko tradicionalnega načina reševanja ampak tudi s strokovne plati definirala šele zdaj. Kitajski strokovnjaki, ki se ukvarjajo s prostorsko problematiko, poskušajo starodavno metodo feng shui modernizirati in iz nje izluščiti bistvena načela, ki bi bila primerna in razumljiva za sodobno razumevanje okoljske problematike in za trajnostni razvoj. Marsikdo, ki je poskušal razumeti pravo bistvo feng shuia, tega ni zmogel, kajti za razumevanje starodavne metode in pravil je potrebnega ogromno znanja (Yu, 1994).

Načela so nastajala skozi zgodovino, pod vplivom in skozi pravila vseh filozofij, ki so pustile močnejši pečat kitajski družbi in posamezniku. Rošker (1992) razlaga, da se je močnejši vpliv specifičnega razumevanja vplivov in povezav med posameznikom in državo pojavil v času dinastije Han (206 pr. n. št. – 9 n. št.). Takrat se je konfucianstvo²⁰ rehabilitiralo v veliko strožji obliki kot v preteklosti. Prav tako se je zopet pojavila sinteza starokonfucianske družbene hierarhije, vendar je v nasprotju s prvotnim konfucianstvom »dovoljevala posege v družinsko in zasebno okolje, in sicer prav s starokonfuciansko ugotovitvijo, da so posamezniki, družina in država organsko povezani« (Rošker, 1992: 108). Cesarji dinastije Han so tako postavili temelje tipičnega kitajskega družbenega ustroja, ki je veljal vse do 19. stoletja in ga je mogoče zaznati še danes. Tako je bila temelj duhovne in stvarne identifikacije kitajske družbe in kulture legalistično utemeljena konfucianska morala, ki je a priori izključevala utrjevanje kakršnih koli individualističnih miselnih vzorcev in je absolutistično zagovarjala družbeni centrizem (Rošker, 1992). Opazimo lahko, da je tudi konfucianstvo učilo, da je individualnost škodljiva. To vodilo je prevzel še od filozofije daa, kar je dokaz več, kako prepletena in kompleksna je kitajska filozofija življenja.

Štiri načela so v vsakdanjem življenju Kitajcev še vedno zelo prepletena, soodvisna in vplivna. Kot zahodnjaki jih zaradi drugačne miselnosti in filozofije življenja težje razumemo in ločimo. Yu (1994) jih je ločil, a so kot bomo videli, v tesni medsebojni povezavi. Najbolj

²⁰ Konfucij (551–479 pr. n. št.) velja za utemeljitelja konfucijanske »šole modrosti« na Kitajskem. Poskušal je reševati ogrožene ideale starih modrih vladarjev, osrednja tema njegove filozofije pa sta pravica (ren) in obredje, ki sodi k njej (li). Pravica je postavil visoko med življenjska načela (Štiri knjige, 2005: 363–364).

znan vidik feng shuia je prav gotovo njegovo poudarjanje spoštovanja narave, torej naravnih sil, procesov in naravnega reda.

»Kjer ima veter pravo smer in voda pravilen tok, tam je življenjski Qi« (Yu, 1994). Tako Yu (1994) navaja, da novo razumevanje verzije feng shuia upošteva naslednja načela:

1. Naravni red prostora
2. Socialna hierarhija kot način oblikovanja prostora
3. Identiteta prostora kot način oblikovanja prostora
4. Hierarhija odgovornosti v negovanju in varovanju zemljišča

Naravni red prostora

Feng shui vedno spreminja prostor z upoštevanjem naravnega reda in procesov, ki se odvijajo v naravi. Je v sožitju z naravnimi silami in ohranja ter poudarja naravni red.

Kadar so na Kitajskem posegali v prostor, so v večini primerov upoštevali naravne zakone in naravni red. Ob tem so – po potrebi – naravni red poudarili ali pa so skušali porušiti naravni vzorec z določenim elementom (npr. pagodo) zmanjšati. Do rušenja naravnega reda lahko pride zaradi naravne nesreče ali zaradi neprimernega človekovega poseganja v prostor. Če se te zakone in vzorce upošteva ter spoštuje, je katerikoli poseg v prostor lahko uspešen.

Socialna hierarhija kot način oblikovanja prostora

Kot smo že navedli, sta za Kitajce bistvena dva sistema organizacije prostora – svet živih in svet mrtvih. Prostor je organiziran kot fizična in kot upravno-administrativna krajina. Rezultat upoštevanja teh dveh parametrov so točno določene meje občin in naselij ter način poselitve v svetu živih. Tako je uporaba feng shuia pri izdelavi mikrokozmosa²¹ še kako pomembna – predvsem pri lokacijah, kjer je koncentracija prebivalstva največja. Prostorski sistem je organiziran tako, da je podrejen sistemu socialne ureditve in koncentracije prebivalstva. Tudi svet mrtvih ima na prostorski sistem bivanja precejšen vpliv in feng shui tega v celoti upošteva. Delitev prostora je torej pogojena z dvema načinoma. Eden nastane zaradi vpliva upravno-administrativne organizacije prostora, kar pomeni, da ima dežela jasno določene narodne, regijske in občinske meje. Drugi je posledica upoštevanja metode feng shui, s katero določijo lokacije bivališč in grobov, to pa vpliva na lokacije in način razmestitve naselij v prostor.

²¹ V tem primeru Yu misli na celotno ozemlje Kitajske, še posebej n milijonska mesta. Tipičen primer je Peking (gledano kot občina), saj leži na ozemlju, ki je veliko približno toliko kot celotno ozemlje Slovenije. Samo mesto ne pokriva celotnega ozemlja, večino zasedajo manjša naselja, razpršena po celotnem ozemlju občine Peking, ki sodijo pod mesto Peking.

Identiteta prostora kot način oblikovanja prostora

Feng shui poskuša za vsakega posameznika, družino, skupnost, za vse Kitajce vpeljati občutek za hierarhijo, ki izhaja iz hierarhije prostora fizične krajine in socialnega ustroja skupnosti. Saje (1994) razlaga, da se je to odražalo že v zgodovini. Tudi mongolska dinastija Yuan je od prejšnjih prevzela mišljenje o ureditvi cesarstva. Ideal centraliziranega cesarstva je bil enotna uprava v vseh državah in hierarhična struktura nižjih upravnih enot. To je prispevalo k visoki stopnji kohezije državne oblasti. Zaradi miselnih vzorcev, ki so bili takrat že ustaljeni in so enačili kulturo z državo, je bilo to izvedljivo – eno je pogojevalo drugo.

Kitajci dosežejo identiteto prostora z različnimi dejavniki. Eden je stopnja ohranjenosti narave, drugi so simboli, ki so bistveni za prepoznavnost prostora. Velik vpliv ima tudi močan kult čaščenja mrtvih prednikov ter predvsem v zadnjem času politično-gospodarska usmeritev določene regije ter njena finančna moč. Identiteta prostora, narejena po metodi feng shui, učinkovito prepleta identiteto naravne oziroma dane krajine, človeških smotrov, namer in aktivnosti ter simbolizma. Tu gre predvsem za vplivna območja v odnosu do prebivalcev oziroma prostorov; kjer živijo družine.

Najbolj pomemben nivo je prostor, kjer živi družina. Ta prostor je objekt kvadratne oblike in podobne zgradbe kot rimska hiša z atrijem²². Objekt je v prostor postavljen v skladu s pravili feng shuia, ki so v povezavi z družinskimi člani²³. Prepoznavnost hiše oziroma družine se večkrat odraža s svojstvenimi detajli, kot je na primer posebna oblika mostiča ali ribnika v vrtu, vhodnih vrat ipd. V primeru, da je bila družina premožna, si je lahko uredila vrt. Detajli mostičev in podobni elementi so ustvarili družinske oziroma hišne simbole, ki so jih družine obdržale stoletja. V večini primerov so bili to le manjši okraski na vhodnih vratih ali na fasadi. S tem, ko se prepoznavnost poudari z določenim simbolom, se po njihovem verovanju zagotovi ojačitev svoje družinske biti.

Naslednji nivo, ki je prav tako pomemben, je nivo naselja. To je neke vrste zaključena socialna celota. Njegov način poselitve poleg socialne ureditve določa tudi fizična krajina, ki obdaja naselje. Takšno naselje ima svoj zmajev hrib, s katerega pridobiva življenjski qi. V tem nivoju po pomembnosti izstopa tak hrib in ostali naravni pojavi, ki so v bližini, npr. izvir vode. Ker je izvir pomemben tako za posameznika kot za celotno naselje in za celoten okraj, je posebej označen in varovan. S simboli označujejo tudi določene dele

²² Univerzalni princip organizacije družbe na Kitajskem izhaja iz doživetja časa in prostora, ki je celovito. Prostor je sestavljen iz strani neba, klimatskih območij in območij oblasti. Čas in prostor sta povezana med seboj, z vsemi živimi bitji in stvarmi ter ustvarjata naravno danost. To izhaja iz ritmično delujočega principa urejenosti. Čas po tradicionalni kitajski logiki poteka ciklično, zato ima obliko kroga. Prostor ima obliko kvadrata. Ta definicija zemlje kot kvadrata je močno vplivala na kitajske geomantike in astrologe ter na sistem družbenih pravil (Rošker, 1992).

²³ Prostori oziroma lokacija sob (sobe staršev, otrok, dedka in babice, gostov itd.) so v hiši vedno določeni po metodi feng shui.

naselja ali okraja, kjer se je zgodilo kaj pomembnega ali kjer je živel kak pomemben človek. S takim početjem negujejo spomin na pomembne umrle prebivalce naselja ter tako v skladu s svojim verovanjem ohranjajo dober pretok življenjskega qi. Tako pridemo do psihološkega indica. Ljudje namreč verjamejo, da je določeni mostiček, pagoda ipd., ki stoji nekomu v spomin, naselju prinesel blagostanje. Zato se še vedno zbirajo tam v pričakovanju, da bodo zaradi svojega početja tudi oni nekoč deležni te sreče.

Tretji nivo, ki oblikuje prostor, je celotni okraj ali občina. Bistvena je predvsem velikost okraja. Na Kitajskem je še vedno v navadi, da kmetje svoje izdelke vsakodnevno ponujajo po vaseh in naseljih. To pomeni, da mora biti okraj tolikšen, da ga lahko obhodijo v enem dnevu. Prepoznavnost identitete okraja na Kitajskem zagotovijo s postavljanjem simbolov na določene točke v prostoru, postavijo jih tja kjer ugotovijo, da bi bilo potrebno poudariti naravni red.

Kot navaja Yu (1994), je zanimiv opis dojemanja krajine po feng shuiu v knjigi »Slikovita Kitajska« avtorja Boersmana iz leta 1923. Boersman opiše izkušnjo s feng shuiem kot zanimivo in neverjetno pozitivno. Piše o pravilni razmestitvi mostičev, pagod in ostalih elementov, ki jih Kitajci uporabljajo za poudarjanje določenih točk v prostoru. Objekti so locirani na severnem delu vodnih strug, na vznožju gora in hribov. Veliko mest in naselij ima po njegovem mnenju skoraj vse pogoje, da bi lahko rekli, da so na primerni lokaciji. Yu ugotavlja tudi, kako zanimivo je, da lahko nekdo, ki ni Kitajec, torej nima ne izkušenj, ne življenjske filozofije in ne živi življenja kot ga Kitajci, dojame harmonijo med naravo in človekom. Prav tako se čudi, da je lahko (ravno zaradi uporabe feng shuia pri dodelavi fizične identitete prostora) prepoznal identiteto okraja. Dodaja, da naj bi načeloma lahko le domačin, Kitajec, ki tam živi in razume vso simboliko, uporabljeno za urejanje krajine z metodo feng shui, dojel in občutil identiteto prostora, naravne procese in filozofijo življenja (Yu, 1994).

Poleg nivoja, ki obravnava družino, je na Kitajskem pomemben tudi narodni nivo. To je prostor, ki ga imenujejo Cesarstvo sredine in je jasno definiran. Ker Kitajci še vedno častijo prednike treh cesarstev in petih vladarjev²⁴, ki so zanje izredno pomembni, je že vnaprej jasno, da imajo krajine prestolnic in Prepovedanega mesta ter Cesarski mavzolej dober feng shui. Grobnice vladarjev in objekti, kjer so živeli, so pri Kitajcih še vedno med najbolj obiskanimi cilji potovanj. Te lokacije dojemajo kot »sveta mesta«. Spoštujejo jih in

²⁴ Nastanku sveta je po kitajski mitologiji sledilo obdobje treh cesarstev in petih vladarjev. Zgodovinarji različno razlagajo pomen treh cesarstev. Nekateri menijo, da gre za simboliko treh dinastij: nebeške, zemeljske in človeške oziroma za tri sfere, ki so rdeča nit kitajske miselnosti: nebo, zemlja in človek. Pri razlaganju petih cesarjev je zmeda še večja. Predvsem vsi podatki slonijo na zgodnjih religioznih virih in mitoloških predstavah. Te pa so razni pisci kitajske zgodovine z vsakim »ponatisom« olepšali z nekaterimi podatki, ki niso kredibilni. Najbolj znan od teh petih je vsekakor cesar Huang Di oziroma Rumeni cesar, znan je tudi Fu Xi, ki je iznašel marsikaj, med drugim pisavo (Rošker, 1992).

v skladu s qijem negujejo spomin na vse, ki so prispevali k blaginji in razvoju v narodovi zgodovini. To pomeni, da mesta, kjer so objekti cesarjev, s svojo navzočnostjo ustvarjajo dober feng shui. Dokler jih bodo spoštovali in se jih spominjali, bo imela cela država dober feng shui. Na tak način razlaga korelacije med mrtvim in živim svetom tudi Knjiga pokopavanja.

Hierarhija odgovornosti v negovanju in varovanju zemljišča

Doživljanje okolja in občutek za prostor kitajskemu ljudstvu pomaga pri strpnosti do okolja in skupnosti ter pogojuje trajnejšo možnost vzdrževanja in ohranjanja krajine. Tudi pripadnost in odgovornost človeka, ki živi na določeni lokaciji, pripomore k identiteti prostora. Na Kitajskem je pomemben splošno razširjeni čut pripadnosti lastni skupnosti, ki so ga Kitajci negovali skozi vso zgodovino – v začetku z laičnim razumevanjem odnosov v naravi, kasneje pa predvsem preko trdega in nepopustljivega režima države, pogojenega s filozofijo konfucianstva, ki je od dinastije Han naprej popolnoma prevladala. Človekova odgovornost za prostor, negovanje in varovanje naravne krajine in virov pogojuje identiteto prostora. V deželi, ki ima najštevilčnejšo populacijo na svetu in je v večini kmetijska, ki ima gorato pokrajino v velikosti Združenih držav Amerike, kjer je le tretjina zemlje plodne, je takšen odnos bistvenega pomena. Padec davnih civilizacij je večinoma posledica nepremišljenega izkoriščanja naravnih virov. Kitajska poljedelska civilizacija je pravzaprav edina preživela (Yu, 1994). Glavni razlog za to je gospodarska usmeritev takratne države in njene politične struje. Konfucijska doktrina je trgovanje označila kot slabo in podpirala kmetijstvo – vzoren državljani se je zanimal za poljedelstvo in ne za profit (Rošker, 1992). Merilo za ugled ni bilo bogastvo, ki so ga imeli trgovci, ampak pravilna usmerjenost oziroma poslušnost, torej kmetovanje za državo. Tako je imel kmet kljub revščini visok status – na hierarhični lestvici je bil na drugem mestu, takoj za izobraženci in vladarji. Visok družbeni status pa ni pogojeval samostojnosti. Ta je bila pri kmečkemu človeku majhna, saj se je moral podrežati *bao jia*²⁵ (Saje, 1994). Stoletja trajajoči družbeno-ekonomski odnosi so v določeni meri vzgojili v ljudeh čut za negovanje in varovanje narave in njenih virov ter razumevanje okoljskega in socialnega razvoja in s tem pravilno, vzdržno potrošnjo dobrin. Kitajci po feng shui razumejo vegetacijo kot lase matere zemlje, zemljišče in plodna zemlja so kosti in meso, vode pa so kri. Roškerjeva interpretira kitajsko razumevanje feng shuia tudi preko simbolike v njihovem slikarstvu. Pri sliki z nazivom »Popotovanje z goro in potokom« slika Fa Kuana razloži pretok energij s tipično kitajsko miselnostjo, da »...gora ni samo gora, temveč tudi in predvsem Zemljina kost...« in »...srce, ki poganja neuničljivi in nepretrgano krožni tok vodovja, zlije svoje ritmične impulze v melodijo krvnega obtoka, ki je hkrati tudi vir življenja vsakega posameznika...« (Rošker, 1992: 244).

²⁵ To je star sistem skupinske odgovornosti, po katerem so bili kmetje organizirani v skupine po 10 ali 100 družin. Vsaka skupina je imela svojega predstojnika, ki je skrbel zanjo. Če je kdo iz skupine zagrešil prestop, krivca pa niso odkrili, je materialno in kazensko odgovornost nosila celotna skupina (Saje, 1992: 15).

Zato morajo Kitajci, če želijo ohraniti življenjski qi, varovati vegetacijo, zemljo in vodo pred onesnaževanjem in preveliko eksploatacijo. Temu bi lahko rekli ohranjanje in varovanje naravnih virov. Zato je za Kitajce ravno razumevanje feng shuia zelo pomembno, kajti le tako lahko dojamemo nujnost varovanja in ohranjanja ne le bližnje, temveč tudi daljne okolice²⁶. Tudi če gledamo hierarhično, vidimo, da je skrb za krajino²⁷, višje na socialni lestvici večja. Tudi pri posegih v krajino oziroma pri vseh prostorskih spremembah je določena hierarhija. Največjo pristojnost ima najvišja stopnja, državna, potem je regijska in tako vse do posameznika. Pravica do sprememb v krajini se pokaže podobno kot pri nas, kjer državni akt zapoveduje določene smernice in zakone za vse »nižje stopnje«. Mnenje posameznika ni relevantno.

Pravzaprav so vsa štiri načela v korelaciji. Osnovno pravilo je negovanje in vzdrževanje qija. Čaščenje mrtvih prednikov in cesarjev uravnava qi. Če je qi v ravnovesju, je feng shui dober. Če je feng shui dober, je za vse člane družine, lokalne skupnosti in celotne države napoved prihodnosti dobra. Ko posameznik neguje svoje domovanje in svoje grobnice, sprejema odgovornost za določene posege v krajino. Ker mora qi ohranjati tako, da so ga deležni tudi potomci, s tem sprejema odgovornost za varovanje krajine. Ta odgovornost pa se ne konča le pri domači hiši in grobnici, temveč se navezuje na okraj, regijo in na celotno državo. Z negovanjem spoštovanja do prvih prednikov – treh cesarstev in petih vladarjev – Kitajci kompleksno ohranjajo dober feng shui za ves narod.

To si lahko predstavljamo kot koreninski sistem rastline. Najmanjša koreninica, ki je najdlje od rastline, je posameznik in njegova družina. Bolj ko se bližamo deblu, bolj prepleten in kompleksen sistem korenin je. Več koreninic se združi v večjo korenino, ki je močnejša in ima večji vpliv kot manjša. Več kot je koreninic, več je vplivnih območij, ki morajo biti v sožitju, da lahko rastlina živi.

2.3 ŠOLE FENG SHUIA

Feng shui kot veda obstaja približno dva tisoč let. Skozi čas in razvoj so se razvile različne šole feng shuia. Vsaka šola ima nekoliko drugačen pristop – odvisno od lokacije in pogojev nastanka – vendar je osnova vsem enaka (Yu, 1994). Eden od znanih mojstrov in začetnikov te vede je bil Jang Jun Sang, ki je bil glavni svetovalec na dvoru cesarja Hi Canga (888 n. št.). Svoje teorije je podal v treh klasičnih delih, kjer je razložil, kako zmaja v krajini najti, ga zadržati in negovati. Poudarjal je pomembnost oblike gorovij, smeri vodnih tokov, zlasti pa razumevanja in vpliv zmaja – najbolj čaščenega nebeškega bitja na

²⁶ Ta odgovornost se po feng shuiu kaže tudi tako, da dve družini skrbita za isti družinski hrib z grobovi svojih prednikov (Yu, 1994).

²⁷ Posameznik varuje in neguje svojo okolico, vaščani varujejo in negujejo okolico celotnega okraja itn. Na vrhu hierarhične lestvice je vodstvo države ali regije s prostorskim razvojem in zakonodajo, ki varuje in neguje celotno državo (Yu, 1994).

Kitajskem. Mnoge sodobne izvlečke in razlage starih besedil o feng shuiu so pripravili v Hongkongu in na Tajvanu, kjer je uporaba feng shuia najbolj razširjena (Too, 1996).

Prva šola te tradicionalne metode je nastala na jugu Kitajske. Tamkajšnji prebivalci so se zaradi preživetja prilagajali krajini, njenim zakonitostim in zakonitostim energij. Svoja spoznanja so skozi stoletja prenašali iz roda v rod. Ta šola je svoje znanje črpala izključno iz krajine, iz njenih zakonitosti in iz osnovnega razumevanja povezanosti med živim in mrtvim svetom. Kasneje se je na severu dežele razvila nova smer. Ta je imela drug način določanja lokacij, saj je krajina na severu dežele precej drugačna od krajine na jugu. Svoje znanje ni črpala le iz klimatskih in geografskih dejavnikov krajine, temveč je bil poudarek predvsem na poznavanju astrologije, metafizike, filozofije in hierarhije, ki je bila v tistem času na Kitajskem zelo pomembna. Obe šoli sta bili uspešni, vsaka na svojem delu dežele. V začetku so ju prenašali iz roda v rod z ustnim izročilom predvsem lokalni šamani ali redki šolani ljudje. Kasneje so pravila zapisali. Na začetku sta bili obe šoli v veljavi le med učenimi, premožnimi in ljudmi, ki so dominirali visoko na hierarhični lestvici. S časom se je tudi na Kitajskem tradicionalna metoda oblikovanja prostora razširila med preproste ljudi, ki pa večinoma niso dosegali ravni izobrazbe, potrebne za razumevanje teh znanj. Tako so se zaradi lažjega razumevanja pravila postopoma poenostavila.

2.3.1 Šola krajinske oblike²⁸

Šola krajinske oblike je najstarejša šola feng shuia. Razvila se je na hribovitem področju južne Kitajske. Osredotoča se predvsem na obrise krajine. Osnovni pokazatelji in izhodišča za izbor lokacije so hribovje in vodne poti. Dobre položaje za objekte in grobove iščejo ter jih običajno tudi najdejo na hribih. Hribi nudijo zaščito pred vetrom (feng) in zalogo vode (shui), a brez povodnji (Hale in Minter, 1998; Yu, 1994). Tudi Too (1996) navaja, da v tej šoli mojstri feng shuia iščejo oblike in dobra mesta tako, da najprej poiščejo zmaja. Največ pozornosti posvečajo obliki krajine, gričev, gora in vodnih tokov, pa tudi njihovi smeri.

Yu navaja primer, kako so v preteklosti po metodi šole krajinske oblike izbirali primerne lokacije za objekte:

»Ko je premožnejši prebivalec za svoje domovanje izbral zemljišče, je poklical šamana ali geomantika. Ta je z uporabo svojega znanja na zemljišču raziskal energije. Nato je glede na rezultate raziskave lastniku svetoval, kje bi bila najboljša pozicija za postavitve hiše. Tako naj bi bilo zagotovljeno, da bo imela zaradi ugodne energije veselja lastnik in njegova družina zdravje in lepo ter bogato življenje. Ko lastnik umre, družina postopek ponovi, saj mora – zaradi verovanja, da predniki skrbijo za njih tudi po svoji smrti –

²⁸ Angleška besedila večinoma navajajo naziv »The Landform School«. Ta šola je nastala na območju, kjer je krajina izrazito hribovita, torej dejansko izhaja iz oblike krajine ter upošteva njene danosti, zaradi vsega tega sem se odločila poimenovati jo šola krajinske oblike.

zagotoviti ugodno lokacijo za grob« (Yu, 1994). Takratni urejevalec okolja je torej z metodo feng shui – z vsem svojim znanjem filozofije qija, izkušnjami in verovanji ter s pomočjo izkušenj drugih – ugotovil dobro lokacijo za hišo. Če poskušamo to prenesti v današnji čas, bi lahko rekli, da je objekt postavil na pravilno lokacijo glede na analizo prostora – glede na smeri neba, osvetlitev, gibanje zračnih mas in ostale naravne dejavnike, ki pogojujejo prepoznavnost duha prostora – nenazadnje pa tudi s pomočjo izkušenj prednikov. V šoli krajinske oblike igrajo najbolj pomembno vlogo gore in vode ter kakovost energije, ki jih obdaja.

Prostorska struktura idealne krajine po feng shuiu je v osnovi podobna obliki čutare. Votlina, čutara, je obdana s hribovjem ali vodovjem (ali obojim), ima le eno manjšo »odprtino«, ki povezuje notranjost z zunanostjo, kot prikazuje slika 17 (Yu, 1994).

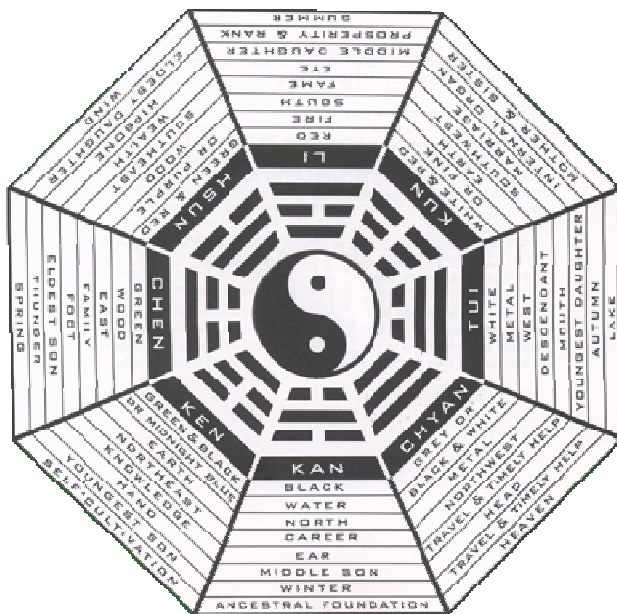
Slika 18: Čutara, prikaz idealnega modela krajine (Yu, 1994).

To je glavni razlog, zakaj je feng shui te šole najbolj prikladen na hribovitem svetu južne Kitajske.

2.3.2 Šola kompasa

Šola kompasa je nastala kasneje kot šola krajinske oblike. Razvila se je predvsem na ravninskih predelih Kitajske, kjer ni bilo nobenega naravnega fenomena, ki bi lahko bil navdih in vodilo. Tako so lokalni šamani morali poiskati svoje »vodiče« oziroma navdih drugje. S proučevanjem nebesnih teles, njihovega gibanja in spreminjanja pozicij glede na letni čas so določili ugodne smeri. Osrednje telo, ki je narekovalo način izračuna, je bila pozicija Severnice in s tem v povezavi tudi pozicija ozvezdja Velikega voza. Ta šola

poudarja metafizične domene, uporablja osem trigramov I Qinga²⁹, osmerokotni simbol Ba gua,

Slika 19: Ba gua s trigrami I Qinga (Ba gua, 2006).

Slika 20: Čarobni kvadrat Lo Xu predstavlja temelje numerološkega izračunavanja. Seštevek števil v katerikoli smeri da vedno isti rezultat, 15 (Feng shui for modern living, 2006).

²⁹ Dao človeštva, ki predstavlja poglobljeno načelo v besedilu I Qinga ali Knjige premen (sprememb), je, da se človekova usoda dviga in pada, včasih je dobra, včasih slaba. Knjiga premen sodi med najpomembnejša dela svetovne literature. Nastala je v mitski davnini in navdihnili skoraj vsa najpomembnejša dela v pet tisočletni kitajski civilizaciji in kulturni zgodovini ter vplivala na razlago besedil in pomenov. Iz I Qinga sta izšla tako daoizem kot konfucianstvo. I Qing je najstarejše kitajsko besedilo in predstavlja korenine civilizacije. Je vir kitajske misli in dejavnosti. Poudarja temeljne vezi med človekovo usodo in naravo in razlaga univerzum kot entiteto, v kateri se vse nenehno pretaka oziroma spreminja. Izvirni zapis je pred več kot 4500 leti oblikoval Fu Xi, kitajski vladar. S holističnim opazovanjem je spoznal zakone narave in vpliv kozmičnih sil na življenje na zemlji in definirali trigrami (Too, 1996: 24–25).

čarobni kvadrat Lo Xu³⁰ in sistem Ba zi³¹ iz kitajskega koledarja, ki zajema razumevanje nebeških debel, zemeljskih vej in tudi imaginarnega ozvezdja, ki je značilen za božanske znanosti. Šola kompasa poudarja vpliv in pomembnost smeri in pravilne postavitve kompasa. Kompasni feng shui uvaža tudi zamisel časovne razsežnosti³². Šola kompasa se torej nanaša na prostorske in časovne zamisli feng shuia. V nasprotju s šolo krajinske oblike pripisuje obliki krajine manjši pomen, saj se opira predvsem na celovite in mehanične izračune (Hale in Minter, 1998; Too, 1996).

Luo Pan, kompas, ki ga uporabljajo kitajski geomantiki, določa pozicije vseh znanih energijskih točk. Po načinu delovanja spominja na računalnik. Originalni kompas šteje 36 obročev, vendar se v svetu vse bolj uveljavlja kompas z le 10 do 20 obroči. V teh obročih so zapisani podatki o zgradbi vesolja. Originalni kompas je razdeljen na 365 delov, ki določajo pot sonca. Starodavni geomantiki so že takrat opazili spremembe v času in dolžini dneva skozi stoletja, ki jih povzroča sonce s svojim gibanjem. Da so kompasi še naprej izračunavali pravilno, so jih morali redno popravljati in spreminjati. Kitajski astrologi so prepoznali 28 sozvezdij, ki so jih razdelili v skupine po sedem. Tako so nastali modri zmaj, beli tiger, rdeči feniks in črna želva, skupaj poznani kot 28 delna lunina hiša. Ko so teh 365 delov v različnih kombinacijah združevali z 28 delno lunino hišo, so lahko zelo točno napovedali sončeve in lunine mrke ter točne pozicije sonca glede na luno (Hale, 1998). Kompasova igla se obrača tudi preko letnih časov, ki so na kompasu. Zato je jasno, da se energija skozi leto spreminja. Šola kompasa je svoje znanje vse bolj nadgrajevala in izpopolnjevala. Tako se je iz najbolj osnovnega kompasa razvil sodoben kompas, ki je prilagojen današnjemu potrošniku na katerem koli koncu sveta.

³⁰ Legenda pravi, da je bila pri reki Lo želva, ki je imela na oklepu devet kvadratov in v vsakem kvadratu vzorec s pikami. Število pik je bilo v vsakem kvadratu drugačno (Lo Xu, 2006).

³¹ Pomeni »Osem znakov«. Je vedeževanje, ki vključuje poznavanje deset nebesnih debel, jina in janga, petih elementov in dvanajstih živali zodiaka (Group 44, 2006).

³² Čas in smer sta v šoli kompasa zelo pomembna. V feng shuiu izračuni temeljijo na zelo kompleksnem vzajemnem sodelovanju sončnega in luninega koledarja. Kitajci dojemajo čas ciklično – za razliko od zahodnjakov, ki ga zaznavajo linearno. Njihov čas je razdeljen na obdobja dvajsetih, šestdesetih in sto osemdesetih ciklusov. Šestdesetletni ciklus je temelj vseh vedeževalskih umetnosti na Kitajskem, vključno s sistemom živalskega horoskopa (Hale in Minter, 1998).

Slika 21: Sodobni Kompas Luo pan (2006).

2.4 SODOBNE INTERPRETACIJE FENG SHUIA

Na splošno Kitajci feng shui dojemajo in razlagajo zelo različno. Tudi v današnjem času, ko je feng shui kot tradicionalna metoda za urejanje okolja spet sprejemljiva, večina Kitajcev ne govori o feng shuiu in se ga ne poslužuje. Modernizacija in globalizacija sta prispevali k vnosu novih, bolj zanimivih elementov iz prej »prepovedanega« zahoda. Ljudje v mestih se ne ozirajo več na arhaična načela feng shuia. Vendar je načela feng shuia še vedno mogoče tu in tam najti vtkana v sodobno življenje. Večina Kitajcev je prevzela moderen zahodni življenjski slog, ki ni v skladu z načeli feng shuia. Tudi nove soseske niso vse zasnovane po metodi feng shuia. Če je včasih veljalo, da je dolga ravna linija, ki poteka po prostoru (cesta, železnica), slaba za določen prostor, saj ga ne le razpolavlja, temveč reže tudi podzemne tokove, ki so pomembni za blaginjo prebivalcev, zdaj velja za sprejemljivo in nujno potrebno. Mesta so večinoma postavljena v ortogonalen sistem in pri tem ne upoštevajo krajinskih značilnosti. Ortogonalne urbanistične zasnove zagovarjajo z logičnim vključevanjem pravokotne oblike, kar narekuje obliko ulice. Osnovne urbanistične enote družinske hiše, so oblikovane po pravilih feng shuia. Kitajci dandanes metode feng shuia uporabljajo po potrebi, predvsem tam, kjer jih lahko. Kjer prostor ne dopušča posegov, ki bi bili v skladu z načeli feng shuia, poseg v večini primerov sicer opravijo, a feng shuia enostavno ne omenjajo. Na lokacijah, kjer prostora za dosledno upoštevanje metod feng shuia ni, opravijo vsaj nekatere posege (za »pomiritev duhov«). Po tem načinu urejanja je obcestni prostor dolga in ravna linija, za

mehčanje te linije po feng shuiu skrbijo neskončni enojni ali dvojni drevoredi. Včasih za normalen pretok feng shuia v urbano naselje vključijo manjši vodotok oziroma naredijo jezerce ali kak drug vodni motiv nepravilnih oblik.

Slika 22: Soseska z vodnim elementom v Shangdiju, Peking (2005).

Smiselnost takih posegov je vprašljiva, saj le izdelava detajlov po feng shuiu v detajlih ne more nadomestiti celostnega pristopa k urejanju prostora po metodi feng shui. Pri postavitvi novih objektov pogosto dobimo vtis vsiljene uporabe pravil feng shuia zaradi tradicionalizma in ne zaradi namernega upoštevanja feng shuia.

Slika 23: Novogradnje v Pekingu (2005).

Vpliv tradicionalizma je še posebej prisoten na ruralnih območjih. Kmet oziroma preprost človek pozna feng shui skozi pripoved in izkustva svojih prednikov. Zanj in za njegovo življenje so bistveni dejavniki vraževerje, simbolizem in empirizem. Ostala znanja ga ne zanimajo in jih ne potrebuje, saj mu je smisel življenja še vedno preživetje, tako da mu znanje, ki so ga prenašali njegovi predniki skozi tisočletja, popolnoma zadošča. A to ni znanje v smislu poznavanja metode feng shui, temveč le poznavanje podatkov, ki so bistveni za preživetje, torej simbolizem, izkustva prednikov, vraževerje in trenutno stanje krajine.

Strokovna javnost, ki se ukvarja s prostorsko problematiko drugače gleda na urejanje okolja s pomočjo metod feng shui na Kitajskem. Osnovna definicija feng shuia (zagotavljanje možnosti preživetja) sicer ostaja, čeprav v večjem delu Kitajske nima več takšne vloge kot pred stoletji. Stroka skuša metode feng shuia analizirati z znanimi zahodnoevropskimi analitični postopki in predstaviti na tak način, da bi lahko tudi tuja, skeptična strokovna javnost razumela bistvo feng shuia na Kitajskem. Yu (1994) in tudi ostali avtorji pa menijo, da se feng shuia ne da prenašati, saj je to veda, ki za svoje delovanje uporablja širok spekter znanj, ki jih ne-kitajec ne razume pravilno in jih zato lahko narobe interpretira. V razlagah stroke se odraža tudi vpliv politike in gospodarstva. Preprost človek vpliva feng shuia ne dojema v smislu hierarhije, ki se je formirala skozi tisočletja, pomembna so le pravila in izkušnje, ki jih je pridobil od svojih prednikov in jih bo prenesel na svoje potomstvo. Pogosto se zgodi, da kljub nestrinjanju javnosti ali znanih mojstrov feng shuia zgradijo nove soseske nebotičnikov, ki niso v skladu z osnovnimi načeli feng shuia. Novodobni poslovneži so se hitro naučili ustvarjati pozitivizem za uspešno sprejemanje novogradenj s pomočjo prepričljivih marketinško-poslovnih prijemov – bodoči novogradnji dodajo nekaj, kar po kitajskem verovanju povzroča pozitiven oziroma dober feng shui, in s tem povečajo zanimanje za nakup. Tudi občutek dobrega počutja v novi soseski dosežejo s primernim oglaševanjem. Tak primer kaže slika soseske v Šanghaju z imenom Sončna pravljica dežela (Sun Wonderland). Pomen imena soseske je s psihološkega stališča nabit s pozitivizmom. Soseska je čisto običajna betonska džungla v središču Šanghaja, tako da samo ime ne zagotavlja, da bo res lepa, dobra in prežeta z dobrim feng shuiem.

Slika 24: Primer sodobnega psihološkega indica, Šanghaj (2005).

3 NASELJEVANJE NA SLOVENSKEM

Slovenski način umeščanja naselij v prostor (še) nima imena in podrobnega zapisa pravil, kot ga ima metoda feng shui. Edini »zapis«, ki ga imamo v zvezi z oblikovanjem prostora pri nas, je kot pravi Stritar, človek obeležil z vidnimi sledovi, z načinom izkoriščanja in rabe tal ter z velikostjo in obliko parcel (Stritar, 1990: 127). Zaradi primerjave med kitajsko tradicionalno metodo feng shui in slovenskim načinom umeščanja naselij v prostor v nadaljevanju sledi opis zgodovine naseljevanja pri nas.

Na ozemlju Slovenije so v začetku naseljevanja izbor lokacije bivanja pogojevali dejavniki, ki so pomembno vplivali na preživetje. Med takratnim prebivalstvom je bilo preživetje primarnega pomena, zato so bili v veliki meri odvisni predvsem od naravnih dejavnikov. Ti so pogojevali izbor lokacije domovanja, pa tudi način obdelave obdelovalnih površin in možnosti dnevnih migracij prebivalcev. Skozi pregled zgodovine naseljevanja na Slovenskem in vzrokov za naselitev bomo ugotovili, da so naši predniki na ozemlju Slovenije upoštevali naravne danosti in se jim pri umeščanju objektov v prostor prilagajali. Izkušnje so z ustnim izročilom prenašali na potomce. S takim ravnanjem so ohranjali naravne vire in raznovrstnost krajine (krajinsko pestrost). Zaradi vse hitrejšega razvoja, ki je prispeval k vse boljšim pogojem bivanja, ima, kot navaja Marušič, poselitev v osrednjem delu Slovenije značaj obdobja, ko so večje gospodarske možnosti omogočile izgradnjo trdnejših bivališč (Marušič, 1998: 19) s tem se je človek vse bolj otresal primarne odvisnosti od naravnih danosti in od upoštevanja izkušenj prednikov, tako da se pregled zgodovine naseljevanja na Slovenskem v času okoli 13. stoletja zaključi. Deu (1997) navaja, da so arheologi na podlagi analiz najdenih uporabnih predmetov ugotovili, da so se Slovenci, ki so prostor začeli naseljevati v 6. stoletju, najprej naselili tam, kjer je bil prostor v kulturnem smislu že osvojen – ob uporabnih cestah in poteh iz rimske dobe in v bližini naselij romaniziranih staroselcev, s katerimi so se Slovenci pomešali in jih počasi prevladali. Od staroselcev so Slovenci prevzeli številne pridobitve materialne kulture in znanja o planšarstvu, rudarstvu in obrti. Veliko najdenih izdelkov v staroslovenskih grobovih iz 7., 8. in 9. stoletja je po načinu izdelave naslonjenih na poznoantično tradicijo. Na podlagi opisanih arheoloških spoznanj sklepajo, da so bila prvotna bivališča Slovencev izraz prepleta znanj staroselcev in novih priseljencev (Slovencev). O njihovi prvotni velikosti in obliki danes pričajo ohranjena zatočišča, začasna bivališča ter opisi skromnih bivališč najnižjih slojev v ohranjenih pisnih dokumentih – urbarjih³³ (Deu, 1997: 56).

³³ Zemljiška knjiga iz 18. st (Deu, 1997: 56).

3.1 ZGODOVINSKI PREGLED NASELJEVANJA SLOVENSKEGA PROSTORA IN VZROKI ZA SPECIFIČNE POSTAVITVE NASELIJ V PROSTOR

Tudi naši staroselci so bili odvisni od naravnih dejavnikov okolja bivanja. Človekovi posegi pričajo o prilagajanju tem dejavnikom. Tradicionalni poselitveni vzorec je skoraj dosledno dokaz takega prilagajanja (Marušič, 1998: 10). Z iznajdbo novih orodij, materialov in tehnologij se je odvisnost od naravnih dejavnikov začela manjšati. Pravzaprav se je z vsakim novim odkritjem ta odvisnost manjšala. Izkušnje, pomembne za preživetje, ki so se oblikovale skozi stoletja, so s tehnološkim napredkom izgubljale vrednost. Razvoj tehnike in tehnološkega obvladovanja okolja prinaša s seboj vse večje zanikanje naravnih osnov življenja v prostoru (Marušič, 1998: 10). Pomembnosti upoštevanja izkustev prednikov se zavemo šele, ko morebitna naravna nesreča (npr.: zemeljski plaz) povzroči škodo, ki bi jo lahko preprečili s premišljenim delovanjem ali preverjanjem. Iz spoznanj in izkušenj prednikov se je tudi na našem ozemlju razvil tradicionalni način urejanja okolja, ki so ga proučevali različni strokovnjaki. Gabrijelčič (1985) navaja, da je zgodovina razvoja človeške družbe hkrati zgodovina značilnih sprememb, ki jih človek vnaša v naravo. Naravo si od nekdaj podrejamo in jo preoblikujemo. Tako se skozi kontinuiteto zgodovinskega razvoja izoblikuje človeku prilagojena narava, ki je odraz njegovega gospodarjenja po empirično izoblikovanih vzorcih skozi stoletja akumuliranih kulturnih in materialnih pridobitev. Skozi čas se izoblikujejo »nepisana univerzalna pravila³⁴«, ki urejajo odnose med krajino in človekom. Razvijejo se prostorski vzorci, ki so značilen preplet naravnih in antropogenih krajinskih elementov. V takih primerih ni nič prepuščeno naključju, ampak je vzpostavljen harmoničen odnos med oblikami izrabe in primernostjo krajine za določeno rabo. Vse, kar sodeluje pri tvorbi naselja, od njegovega nastanka, družbene in socialne hierarhije, oblike produkcije, načina življenja, so dejavniki, ki določajo položaj, tip in velikost naselja v krajini in njegovo morfološko zgradbo. Tradicionalne oblike urejanja prostora težijo k vzpostavitvi ekološke stabilnosti in skladja med naravnimi in antropogenimi elementi v krajini (Gabrijelčič, 1985: 2–4). Karlovšek že leta 1939 ugotavlja, da so na celotni značaj naselja poleg lege v krajini, klimatskih razmer in različnih gradiv vplivali tudi potreba po razvoju, delo in ljudski čut (Karlovšek, 1939: 13). Drozg pri svojih analizah nastanka naselij ugotavlja, da morfologijo naselja oblikuje več dejavnikov, kot so: naravne razmere, kulturni milje, prevladujoča gospodarska dejavnost, čas in socialni odnosi. Tako pravi, da »del oblike pa tudi izhaja iz pokrajinskih značilnosti in razmer, konstant in determinant življenjskega okolja, iz razumevanja in dojemanja življenjskega okolja – fizičnega in psihičnega« (Drozg, 1995: 61). Zasnova in oblika naselja izhajata iz sil, ki uravnavajo celotno življenje, bivanje in delovanje, jim sledita in se jim prilagajata (Drozg, 1995: 61–62). Fister trdi, da so naselja pri nas nastajala glede na

³⁴ Kot pravi Gabrijelčič, so se na našem ozemlju izoblikovala nepisana univerzalna pravila za oblikovanje prostora, kar pomeni, da so se prenašala ustno, iz roda v rod. Kitajci so svojo tradicionalno metodo feng shui zaradi hitrejšega razvoja tiska in pisanja opisali že davno. Tako lahko te opise danes prebiramo, saj obstajajo pisni viri, nastali v tisočletjih opazovanja narave.

morfologijo terena, stopnjo agrarne in gospodarske strukture in stopnjo agrarne kolonizacije. Položaj naselja pa določa tudi vloga naselja kot celote v kakovostnem razmerju do naravnih ali ustvarjenih danosti v prostoru, od katerega je naselbinska enota odvisna. Položaj je torej odvisen od geomorfologije, kulturne krajine in poti (Fister, 1993: 3–30). Način postavitve elementov v prostor ni naključen, podobno kot celotno človekovo delovanje. Naselja so po principu racionalnosti, reda, podrejenosti nezavednim predstavam o funkcioniranju kozmosa odvisna tudi od vseh stvarnih in konkretnih okoliščin. Gre za nekakšen »ordo coexistendi«³⁵, ki je tudi sicer značilen za dojemanje sveta okoli nas. Zgradba naselja se kaže kot prilagajanje naravnim razmeram, torej neposrednemu okolju, s katerim je človek eksistenčno povezan in od njega odvisen, hkrati pa je razmestitev elementov odraz družbenih norm, predstav in vrednot, povezanih s socialnimi razmerji v družbeni skupnosti (Drozg, 1995: 13). Vplivi družbenega okolja, družbenih razmer in oblik življenja, tudi takih, ki nosijo s seboj večstoletno tradicijo, so v krajini očitni in vsaj tako pomembni kot vplivi naravnih razmer (Marušič, 1998: 18). Tudi spreminjanje tehnologij neposredno vpliva na spremembo krajine (Marušič, 1998: 24).

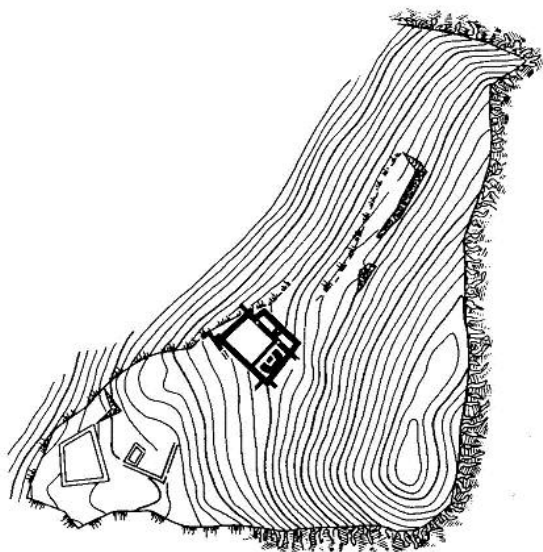
3.1.1 Pregled zgodovine naseljevanja na Slovenskem

Zgodovino naseljevanja na Slovenskem je obdelalo in zapisalo več naših znanih strokovnjakov z različnih področij. Ta naloga povzema zgodovinska dejstva štirih strokovnjakov, ki so delovali oziroma delujejo vsak na svojem področju. Tako je zgodovinski pregled povzet po knjigah Karlovška, Melika, Šumija in Gabrijelčiča. Vsak je deloval oziroma še deluje na svojem področju in vsak si je oblikoval svoj pogled na omenjeno tematiko. Zgodovinska dejstva pa so jih pripeljala do podobnih, če ne celo do enakih sklepov.

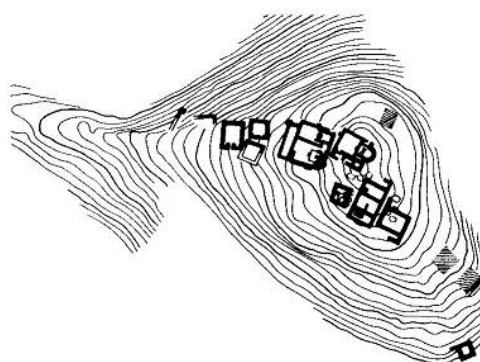
Predvideva se, da so se prvotni prebivalci na naših tleh ustavili na suhih delih ravninskega obrobja in na izravninah ter policah srednjegorskega sveta. Tam je bilo možno dopolnjevati pašništvo s primitivnimi oblikami poljedelstva, ki so temeljile na preloženem načinu gospodarjenja in na tehnologiji rala, s katero pa ni bilo možno obvladati težje in bolj vlažne dolinske zemlje. V paleolitiku so bila na našem prostoru bolj ali manj naključna naravna bivališča in občasne lovske postojanke. To je trajalo do neolitika, ko se prvič pojavi stalna naselitev, vezana na razvoj primitivnega poljedelstva in živinoreje. V tem času pride tudi do prve preobrazbe načina življenja. Zaradi ugodnega zemljepisnega položaja naših krajev, ugodne klime, zaprtosti s severa z neprehodnimi Alpami, vlažnosti ravnin in goličavosti ter sušnosti kraškega sveta se pojavijo zametki poljedelske kulture in prvega razvoja naselij. V neolitiku je bil človek naseljen po celotni deželi, vendar ne na gosto, precej enakomerno, a vedno v bližini plodnih površin, v naravno zavarovanih legah, v kočah postavljenih ob ali nad vodo. V bakreni dobi pride zaradi sušne klime na Balkanu

³⁵ Vzajemno bivanje v nekakšnem podzavestno sprejetem redu.

in v Panoniji do migracije narodov proti vzhodnim Alpam. V tem času je v ravninskih predelih precej neutrjenih naselbin – mostiščarskih naselij. V bronasti dobi se začno oblikovati plemena, vzpostavita se delitev dela in zasebna lastnina. Način postavitve naselja je v veliki meri odvisen od lastnine, ki jo naselbina premore. Bogatejša kot je naselbina, bolj je ranljiva. Zato lahko na strateško zavarovanih vrhovih, pomolih jež in za vodnimi ovirami³⁶ najdemo ostanke gradišč, kot kažeta sliki.

Slika 25: Gradišče Ajdna (Šumi, 1994).

Slika 26: Ajdovski gradec (Šumi, 1994).

Gradišča so bila postavljena na težko dostopnih gričih. Objekti so bili na platojih, kjer je topografija omogočala lažjo gradnjo. Gradišča na taki poziciji so bila naravno varovana, dostopno stran pa so varovali prebivalci, dodatni zidovi ali palisade, pogosto pa še z zemeljski nasipi. V bližini so nekdanja poljedelska najdišča naselij in še aktivnih zemljišč, ki jih je takratni človek prevzel od svojih prednikov. Starejša železna doba ne prinese nič novega. Razen razvoja rala in s tem posodobitve poljedelstva ter posledično povečanja prebivalcev se pojavijo le še nove naselbine gradišč, večinoma ob pomembnih prometnih poteh. Zgrajene so na višje ležečih točkah, na naravno težko dostopnih krajih. S prihodom Kelto, ki sčasoma podjarmijo večinske Ilire, se človekov razvoj nadaljuje. Ob poljedelstvu in živinoreji se prebivalci ukvarjajo še s kopanjem rude, izdelovanjem kovinskih izdelkov in s trgovino. Naselja so še vedno v obliki gradišča, na težko dostopnih vrhovih ali platojih, včasih s pristopne strani varovana s palisadami ali zidom. Na ravninskih predelih ležijo naselja na težje dostopnih mestih, za močvirnatim svetom ali na rečnih otokih. Rimska doba v naših krajih ni zapustila globljih sledov, saj je bila razlika med kulturnim in tehničnim nivojem Rimljanov in staroselcev izredno velika. Tako skoraj poltisočletna zasedba naših krajev s strani rimske kulture ni pustila bistvenega vpliva na način poselitve

³⁶ Torej na naravno zaščitenih legah.

in obliko arhitekture razen v mestih in vzdolž prometnih poti, kjer je bila koncentracija kolonizatorjev največja. V notranjosti dežele pa so se navade Keltov in Ilirrov ohranile vse do prihoda Slovanov. Rimsko cesarstvo je s svojim napredkom in zaradi bližine zaslužka za vse ljudi prispevalo k preseljevanju populacije v bližine mest in pomembnih prometnih poti, naslednje obdobje – po propadu imperija – pa je zaradi nenehnih napadov plenilcev povzročilo preseljevanje ljudi nazaj na bolj varne lokacije. Na lokacijah, kjer so za časa Rimljanov živeli ljudje, v izpostavljenih, vendar bogatih predelih in mestih je prišlo do obrata. Vsa ta mesta so bila zaradi svoje idealne lege (blizu trgovskih poti) izpostavljena in na udaru. Zato so se začeli ljudje preseljevati nazaj na strateško varnejše predele v deželi. Na bližnjih hribih so si zgradili najprej začasna, nato pa stalna bivališča. V prvem kolonizacijskem valu Slovenci najprej poselijo območja, kjer je zemlja že kultivirana. Vzrok za to je v okoliščinah podobnih tistim, ki so vodile staroselce, da so se izogibali neposredni bližini prometnih poti in sovražniku lahko dostopnim ravninam pa tudi v podobni stopnji razvoja obdelovalnih tehnik. Te so omogočale obdelavo plitvejših in bolj suhih tal, kakršna so na blagem gričevnatem svetu. Predvidevamo, da je tudi nepoznavanje pluga eden od razlogov, da niso v večjem številu poseljevali vlažnih dolinskih predelov, ki so sicer primernejši za kmetovanje, vendar zahtevajo modernejšo tehniko pridelave. Domnevajo, da so bila za prvo kolonizacijo Slovencev na teh tleh najbolj značilna gručasta naselja, postavljena kot majhna naselja v gričevnatem svetu³⁷. V fevdalnem času je nova agrarna politika poskušala spremeniti stare slovanske vzorce, vendar se sistema še dolgo medsebojno prepletata, tako da so tudi nova naselja večkrat zasnovana po starih načinih. Nekateri iščejo vzrok za tako poselitev v različnih etničnih osnovah njihovih graditeljev, drugi razlagajo poselitvene vzorce in oblike strukturiranja ter velikosti kmečkih naselij kot posledico kompleksnih vplivov – morfološko-geografskih, gospodarskih struktur in agrarne ter kolonizacijske zgodovine. Vedno hitrejši razvoj z boljšimi pogoji življenja in boljšim varovanjem je prinesel razcvet tudi na področju naseljevanja na bolj izpostavljenih in lažje dostopnih delih dežele. Na prostorih, kjer je bilo prej nevarno živeti, so se ljudje ob varovanju vojske začeli naseljevati. To so bili klimatsko ugodni, bolj izpostavljeni deli v bližini pomembnih prometnih poti, kjer so bili pogoji za obdelovanje zemlje veliko boljši kot v višje ležečih predelih. V 13. stoletju se na Slovenskem pojavijo prva mesta in postanejo močan tekmelec fevdalcem. Po svojem nastanku in lokaciji se vežejo na stara gradišča, gradove, dvore, cerkve. Tako je najočitnejša ravno povezava med gradom in mestom, ki zraste v njegovi neposredni bližini ravno zaradi varnostnih in gospodarskih razlogov (Gabrijelčič, 1985: 283–307; Melik, 1963: 492–519; Šumi; 1994: 10–36; Karlovšek, 1939: 15–28).

S pojavom mest pregled strnemo, ker je skoraj nemogoče, kot pravi Drozg (1995), da bi nekdanji človek gradil mesto z drugačnimi merili kot vas. Vemo, da so bile prvotne naselbinske oblike povezane s pokopavanjem umrlih. Šele kasneje, z delitvijo dela ter

³⁷ Zaradi potrebe po varnosti so bila navadno na izpostavljenih mestih (hribčkih, vzpetinah).

razvojem kmetovanja in trgovine, so začele nastajati stalne naselbine. In še precej kasneje, po več tisoč letih je prišlo do delitve naselij – ena so kot bivališča poljedelcev in lovcev obdržala prvotno obliko, druga pa so se razvila v središča vladajočega sloja, obrtnikov (Makarovič, 1986: 225; cit. po Drozg, 1995: 20). Nič pretirana ni trditev, da se v morfologiji naselja odražajo dejavniki, vse vsebine, ki so v naselju kakorkoli prisotne in ga kakorkoli sooblikujejo, ugotavlja Drozg (1995: 13). Zgradbo in obliko naselja »proizvaja« in oblikuje življenje, ki ga naselje živi. Morfologija naselja je zmeraj odsev in izraz nečesa. Spregovori o tistem, kar želimo v zgradbi in obliki razbrati. Naselje ni samo ekonomija ali izpolnjevanje urbane funkcije, niti sociologija ali socioekonomske značilnosti prebivalstva, niti le zgodovina ali likovna umetnost, temveč vse to skupaj in ne nazadnje tudi stavbarstvo, način in umetnost postavljanja bivališč v skladu s stoletnimi izkušnjami, predstavami o življenju v skupnosti in pripadnosti silam, ki uravnavajo celotno življenje. Naselje je zelo kompleksen pojav, sestavljen iz številnih segmentov, elementov in odnosov med njimi.

Princip urejenosti naselja se kaže kot odnos med posameznimi elementi, ki jih najdemo v duhovnih vrednotah, načinu življenja in družbenih ustanovah, ki organizirajo življenje (Drozg, 1995: 13–14).

3.1.2 Pregled dejavnikov, ki so vplivali na izbor lokacije naselja

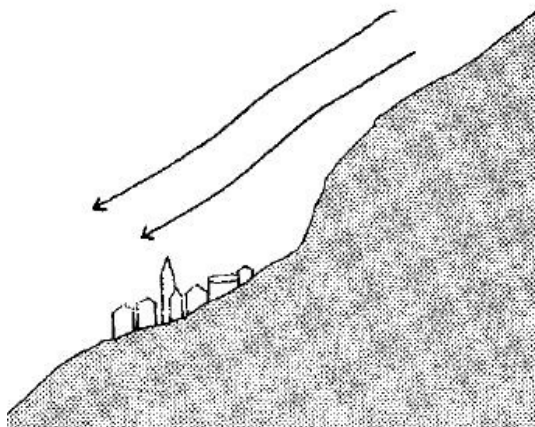
Slovenski človek je bil v svojem zgodovinskem razvoju in kot sestavni del prostora navezan na zemljo in empirična spoznanja o rodovitnosti in prikladnosti tal, kar je prenašal na potomce (Stritar, 1990: 127). Dejavniki, ki ustvarjajo in oblikujejo naselje, je več. Tako kot Yu navaja svoj pogled na štiri načela feng shuia, bistvena za način razmestitve in oblikovanje okolja na Kitajskem, so tudi na Slovenskem prej omenjeni pisci preko pregleda in analiz zgodovine naseljevanja na Slovenskem navedli določene ugotovitve o načinu naseljevanja in dejavnikih, pomembnih za tvorbo naselij na našem ozemlju.

»Dejavnike, ki oblikujejo naselje, je med seboj skoraj nemogoče natančno razločiti in razmejiti« (Drozg, 1995: 18). Dejavniki so v določenih korelacijah, s čimer vplivajo na nastanek in način postavitve naselja v prostor. Zgradba naselja razkriva raznovrstnost vplivov in povezav med naravnimi danostmi in človekom, med pripadniki socialnih skupnosti in stopnjo kulturno-civilizacijskega razvoja. V zgradbi naselja so združeni ter se različno izražajo številni dejavniki, ki tako ali drugače oblikujejo in usmerjajo človekovo življenje. Če poskušamo ugotoviti, kateri dejavniki oblikujejo fizični vidik naselja, so najpomembnejši (Drozg, 1995: 15):

- naravne razmere,
- tip hiše,
- socialni element,
- kulturno območje,
- čas.

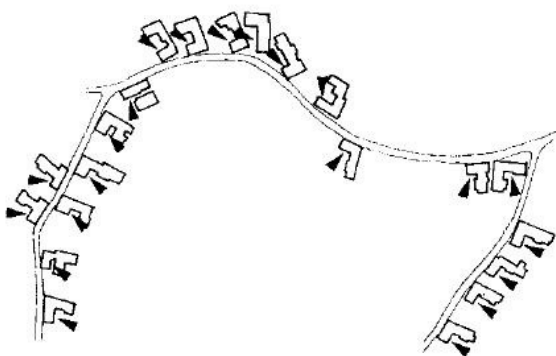
Drozg pravi, da je bil vpliv naravnih razmer oziroma odnos do narave skozi zgodovino naseljevanja najpomembnejši. Rezultat tega prilagajanja je v fizični zgradbi naselij dobro viden – že izbor lokacije kaže na odnos do krajine in naravnih razmer. Postavitev objektov, izbor materiala, zasnova naselja, klimatskim razmeram prilagojena stavbna konstrukcija – vse to kaže na sožitje in pretehtan odnos človeka in okolja. Iz razmestitve fizičnih elementov naselja in iz njihovih medsebojnih odnosov si lahko ustvarimo predstavo o duhovnih in družbenih vrednotah, po katerih so ljudje nekoč urejali svoja bivališča. Povezave z naravnimi razmerami so zelo raznolike. Najpogosteje je zasnova naselij prilagojena reliefu ter pedološkim, klimatskim in hidrološkim razmeram (Drozg, 1995: 15–16).

Na naslednjih slikah je prikazan vpliv naravnih razmer na izbor lokacije naselja.

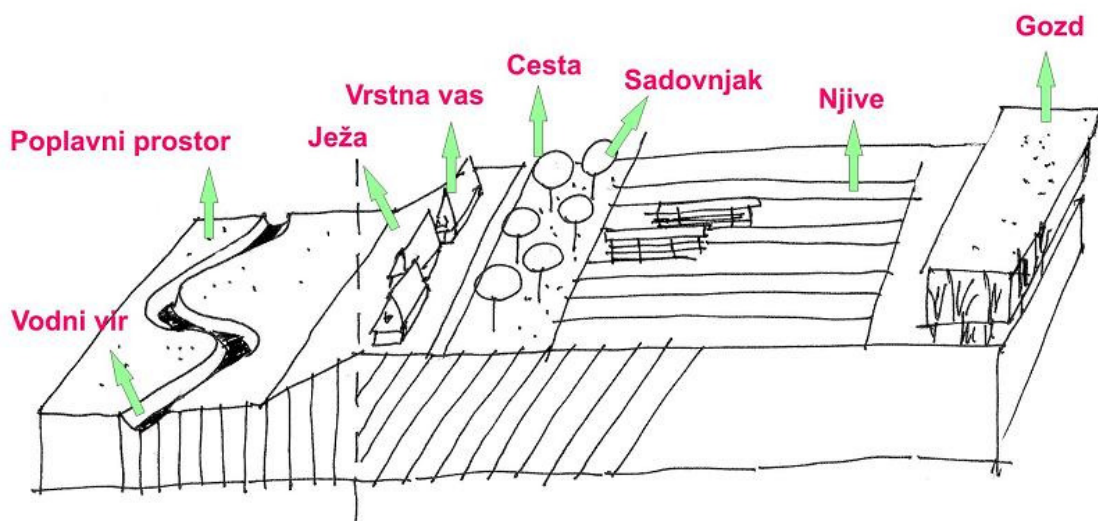
Slika 27: Štomaž na Krasu (Drozg, 1995: 41).

Na Krasu položaj naselij določa predvsem zavetrna lega, ki varuje pred burjo. Štomaž leži na položnejšem delu pod previsom, ki je pomembna zaščita pred vetrom. Hiše so stisnjene skupaj in pročelja so orientirana proti JJZ. Tu je zaščita pred močnim severnim vetrom pomembnejša kot npr. lega na blažjem naklonu ali bližina obdelovalnih površin (Drozg, 1995: 41).

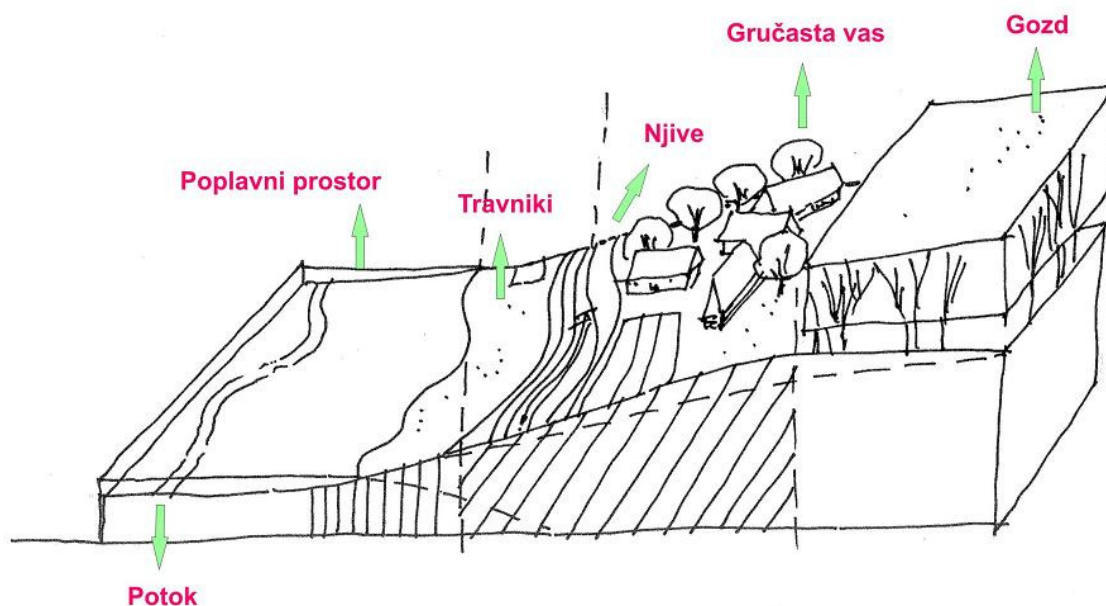
Slika 28: Velika Polana (Drozg, 1995: 41).

Tudi v Prekmurju so hiše oziroma vhodi vanje obrnjeni tako, da so s strani, od koder piha hladen veter (S do SV), zaščiteni, kar pomeni, da so vhodi vedno z južne strani. Na sliki 28 je primer Velike Polane (Drozg, 1995:41).

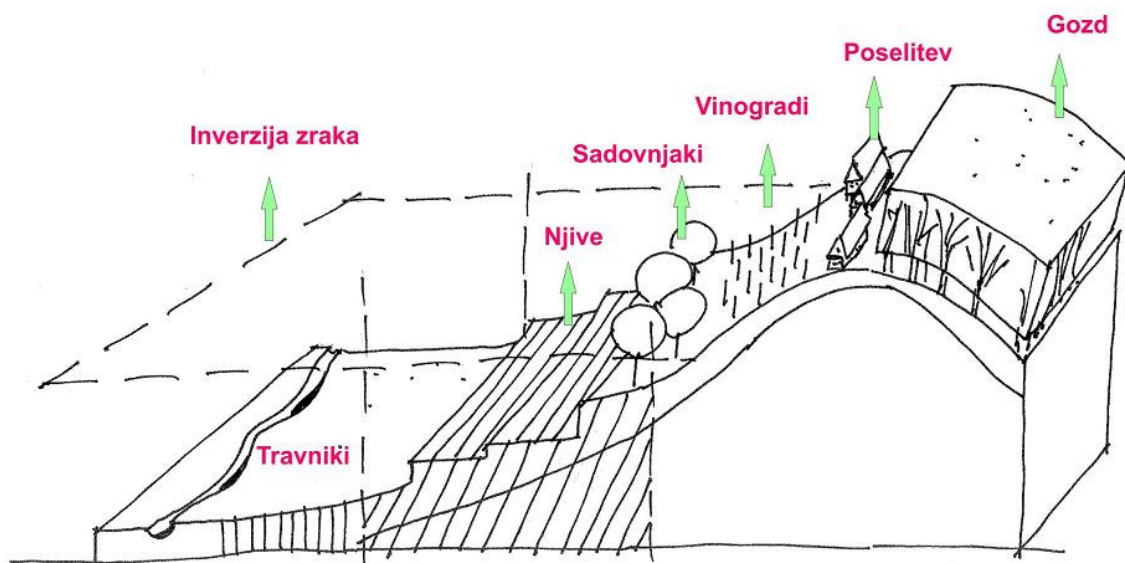
Slika 29: Shematski prikaz prilagajanja naravnim dejavnikom (cit. po Gabrijelčiču, 1985: 341).

Lokacija naselja se prilagaja naravnim dejavnikom. V primeru na sliki 29 je to hidrološki dejavnik, saj naselje leži nad poplavnim prostorom, vendar še vedno v bližini vode, na robu ježe. Objekti ne zavzemajo prevelike površine na obdelovalni zemlji, ki se razteza po ravnini.

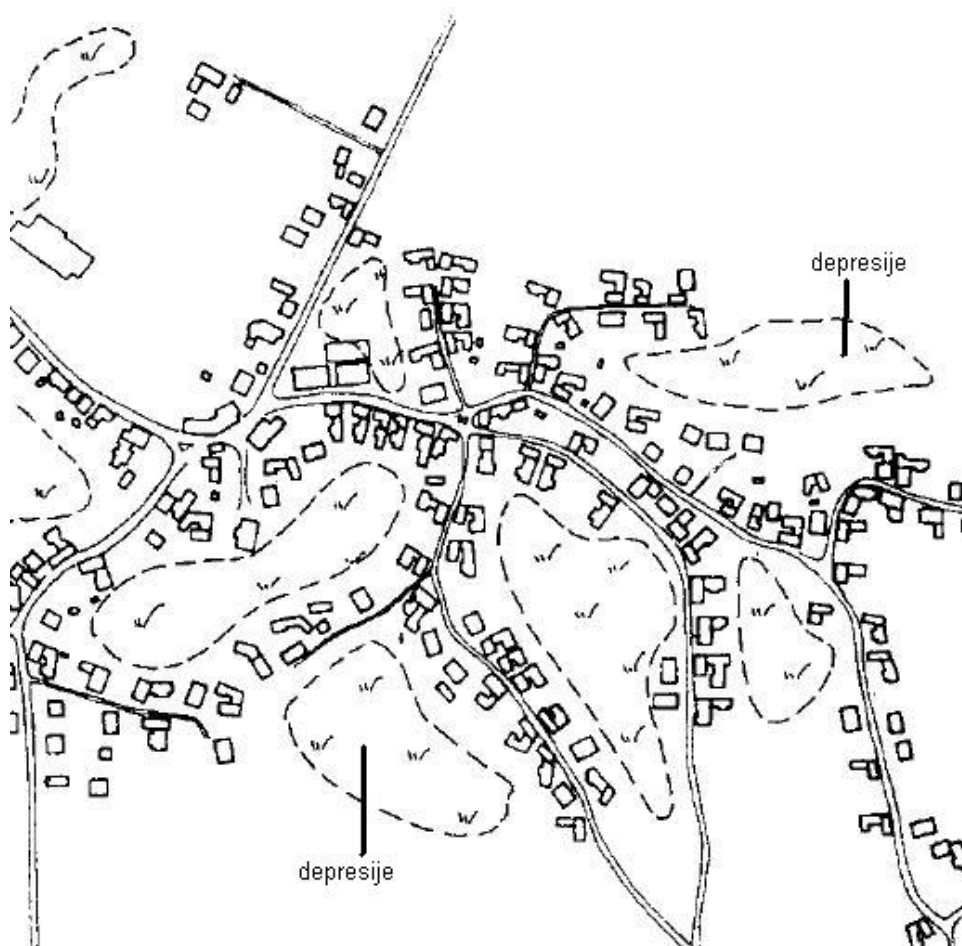
Slika 30: Shematski prikaz prilagajanja naravnim dejavnikom (cit. po Gabrijelčiču, 1985: 343).

Drug primer postavitve naselja, viden na sliki 29, je na območju poplavnih voda. Nad poplavno mejo se raztezajo travniki, ki jih ob večjih vodah poplavi. Nad travniki so obdelovalne površine in šele nato je naselje, ki je s hrbtne strani zaščiteno z gozdom. Tudi tu so naravni dejavniki vzrok za takšno postavitve elementov v prostor in tudi v tem primeru je primarni dejavnik hidrološki.

Slika 31: Shematski prikaz prilagajanja naravnim dejavnikom (cit. po Gabrijelčiču, 1985: 343).

Primer na sliki 31 predstavlja postavitev naselja v odvisnosti od osončenosti in inverzije zraka. Naselje je locirano na vrhu hriba, saj je s tako lokacijo nad mejo inverzije zraka, prav tako je boljša osončenost. Položnejše zemljišče je prav tako eden od dejavnikov, ki vpliva na lokacijo objektov, vendar je v tem primeru drugotnega pomena.

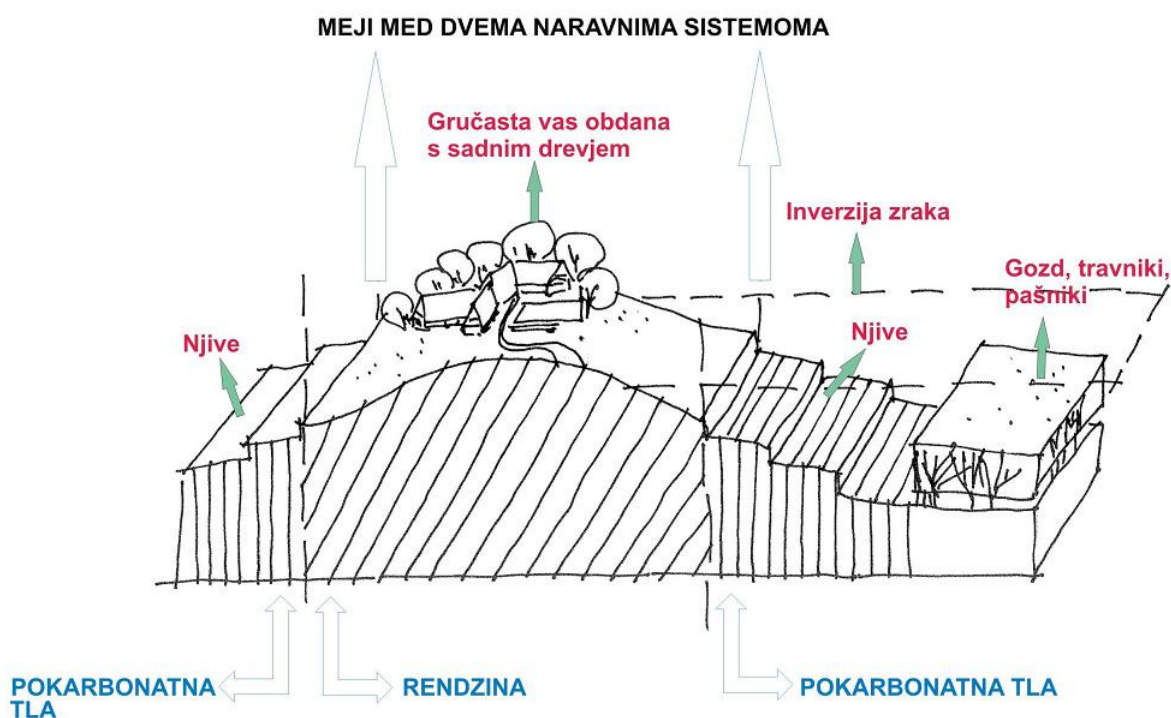

Slika 32: Velika Polana (Drozg, 1995: 44).

Naselje Velika Polana je postavljeno med depresijami, saj jih podtalnica poplavi pogostejše kakor vmesne, vzpete dele površja. Včasih so razlike med depresijo in vzpetim delom zelo majhne, tudi le nekaj decimetrov a v razmerah z visoko podtalnico lahko že majhna višinska razlika pomeni večji odtok ter večjo globino podtalnice (Drozg, 1995: 44).

Iz zgornjih primerov je razvidno, da so naselja vedno postavljena v prostor z upoštevanjem vpliva bistvenih naravnih dejavnikov. Vsako naselje ima svojo postavitev glede na najbolj vplivne mikrolokacijske dejavnike. Marušič (1998: 17) ugotavlja, da je slovensko nacionalno ozemlje sorazmerno majhno, premore pa veliko pestrost, ki jo pogojuje njegova podnebna in geomorfološka raznolikost. Slovenija ima košček alpskega sveta, košček Panonije in košček Sredozemlja.

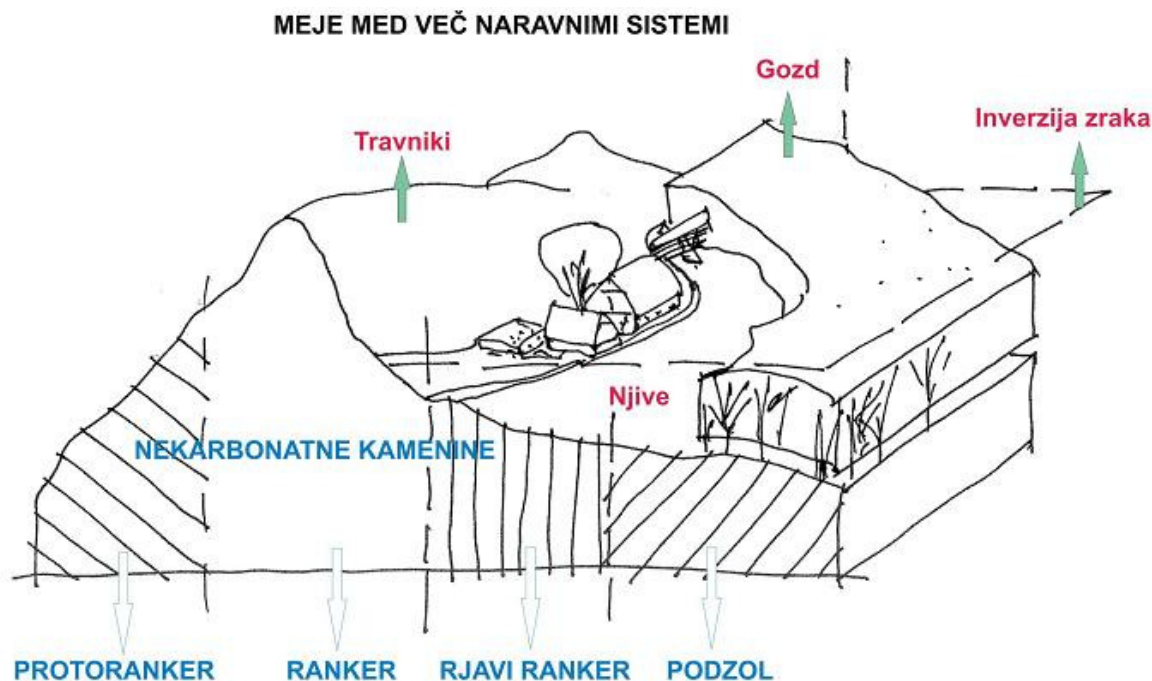
Med najpomembnejšimi dejavniki krajine sta podnebje in relief. Slednji je v veliki meri pogojen z matično kamenino, ki je posebej v geološko sorazmerno mladi Sloveniji tudi osnova talnega substrata. Rastlinski pokrov, ki je poleg grajenih prvin najvidnejša sestavina krajinskega prostora, se oblikuje skladno s temi naravnimi danostmi (Marušič, 1998: 10). Tudi Stritar je mnenja, da so tla kompleksen pokazatelj naravnih in antropogenih dejavnikov v prostoru, kjer lahko že iz podatkov o vrsti tal sklepamo o ostalih informacijah o prostoru. Posredno nam tip tal poda informacijo o najprimernejši rabi prostora, torej tla posredno definirajo rabo prostora. Tla so produkt osnovnih naravnih danosti (tlotvornih dejavnikov), so del prostora. Imamo dva merljiva parametra – nadmorsko višino in nagib. Nadmorska višina v Sloveniji pojasni še številne druge podatke: klimo, relief in geološko-litološke značilnosti. Drugi parameter je nagib ali strmina, ki ne glede na ekspozicijo opredeljuje namensko rabo zemljišč. Iz tega sledi, da krajino opredeljuje pedosekvenca³⁸ s specifično rabo tal oziroma s kategorijami zemljišč (Stritar, 1990: 15–30).

Slika 33: Tip tal določa rabo zemljišča (cit. po Gabrijelčiču, 1985: 344).

Gabrijelčič (1985) nadaljuje Stritarjevo delo in delitev še bolj natančno definira in navaja, da način in genezo poselitve določata dva koncepta – funkcionalni in ekološki. Funkcionalni koncept se ukvarja z oblikami in načini organizacije prostora, ki izhajajo iz fizičnih danosti reliefa, iz prehodnosti in klime (sliki 33 in 34).

³⁸ Stritar je na slovenskem ozemlju definirjal pet pomembnejših pedosekvenc (Stritar, 1990).

Slika 34: Tip tal določa rabo zemljišča (cit. po Gabrijelčiču, 1985: 345).

Ekološki koncept pa sloni na značilnostih in načinih organizacije prostora, ki izhajajo iz ekoloških potencialov tal in biocenoze. Pri nastanku naselja lahko prevlada le en, lahko pa sta pomembna oba. Za razprostranjenost in obliko naselij so torej pomembni dejavniki klima, nadmorska višina, relief, hidrografska mreža in talna osnova. Vendar so tu še drugi dejavniki, ki tudi vplivajo na razvoj naselij – prometni, strateški, politični, gospodarski, zgodovinski in družbenoekonomski dejavniki. Naselja so večinoma primarno postavljena na naravne meje, kot so: meja geolitološke podlage, meja talnih tipov, višinska meja, reliefna meja, meja med rastlinskimi združbami, meja vplivnih področij (Gabrijelčič, 1985: 328–329).

Na slikah 35 in 36 sta primera z različnih delov Slovenije, kjer sta lokaciji naselij odvisni od naklona in geološko-litološke podlage.

Slika 35: Biljana (Drozg, 1995: 38).

Slika 36: Kapele nad Kolpo (Drozg, 1995: 82).

Naklon kot omejitveni dejavnik je odvisen od geološko-litološke podlage, torej od stabilnosti podlage in nagnjenosti k plazanju tal. Taka primera sta naselji Biljana in Kapele nad Kolpo, pri katerih je naselje postavljeno samo po vrhnjem delu slemena, ki je bolj ali manj ravno. V pobočje, ki je strmejše od 10° , se naselje ne širi (Drozg, 1995: 38–39)

Vpliv socialnih elementov na zgradbo naselja je dvojen. Po eni strani gre za delovanje posameznikov, prebivalcev naselja, ki svoje življenjsko okolje urejajo v skladu s predstavami, duhovnimi vrednotami in principom racionalnosti. Po drugi strani pa gre za institucije, ki upravljajo in postavljajo pravila (urbanistične normative) ter so nosilci družbene moči in oblasti (Drozg, 1995: 16–17).

Tudi kulturno območje kot sklop dejavnikov³⁹ oblikuje način življenja, miselni in duhovni svet določenega območja. Nastaja ob prepletanju in prilagajanju vseh dejavnikov, ki kakorkoli prispevajo k oblikovanju načina življenja določene družbene skupnosti. Naselja so torej opredmetena stvarnost socialnih odnosov, duhovnih vrednot, gospodarskih dejavnosti in pokrajinskih okoliščin. To pa so dejavniki, ki ustvarjajo kulturno območje (Drozg, 1995: 17).

Zgradba in oblika sta rezultat medsebojnega delovanja več dejavnikov, ki imajo tudi svojo časovno dimenzijo. »Spreminjanje je edina stalnica sveta« se glasi znana krilatica.

³⁹ naravnih, socialnih, gospodarskih in kulturnih

Spreminja se vse – razmerja med naravo in človekom, socialna razmerja in odnosi znotraj razmerij ter gospodarske dejavnosti. Čas je kategorija, ki v fizični strukturi naselja zaznamuje določene faze razvoja (Drozg, 1995: 17).

Ob pregledu naravnih in sociološko-družbenih dejavnikov se je pokazalo, da so vsi odgovorni za nastajanje in tvorbo značilnih podob krajin in posledično tudi naselij v krajini. Vendar so, kot so zapisali Drozg, Fister, Gabrijelčič, Stritar in Marušič, naravne razmere glavni dejavnik, od katerega so ostali soodvisni, in tudi najbolj vpliven dejavnik, od katerega je najbolj odvisno preživetje človeka.

4 ANALIZA IZBORA LOKACIJE NASELJA PO KITAJSKI METODI FENG SHUI IN PO SLOVENSKEM TRADICIONALNEM NAČINU UMEŠČANJA TER PRIMERJAVA OBEH

Za analizo izbora primerov lokacij naselitve iz Kitajske in Slovenije bomo uporabili dva načina. Prvi bo tradicionalna kitajska metoda feng shui, šola krajinske oblike, drugi bo slovenski tradicionalni način umeščanja naselij v prostor. Oba načina upoštevata zakone narave, vsak na svoj prepoznaven način. Prve postavitve naselij z uporabo teh metod so bile povezane z vplivi naravnih dejavnikov na človeka oziroma njegovo preživetje. Kulturno območje, socialni element, tip hiše in čas so dejavniki, ki so zaradi delovanja ljudi na nekem prostoru vplivali kasneje.

Analiza z metodo feng shui oziroma šolo krajinske oblike upošteva načela za idealno postavitve hiše v prostor. Torej, v prostoru je potrebno najti želvo na severu, zmaja na vzhodu, tигра na zahodu in feniksa na jugu. Če razložimo bolj natančno, naj bo:

- hrbtni oziroma severni del hiše varovan z višjim hribom ali goro (črna želva)
- na vzhodni in zahodni strani hiše hrib (vzhodni višji kot zahodni – zmaj in tiger)
- orientacija pročelja hiše proti jugu, kjer naj bi bila ravnina s počasi tekočo reko⁴⁰ in manjšimi griči (rdeči feniks).

Primere bomo analizirali še z domačim tradicionalnim načinom umeščanja naselij v prostor, ki so ga skozi stoletja nabiranja izkušenj uporabljali naši predniki. Nastal je z upoštevanjem in spoštovanjem naravnih dejavnikov, ki so pogojevali izbor lokacij naselij. To pomeni, da so prvotna naselja nastajala na lokacijah, ki so bila primerna za preživetje in so bila:

- v bližini obdelovalne površine,
- v bližini vodnega vira,
- dobro osončena,
- v zavetrju in na varni poziciji.

Pregled zgodovine naseljevanja na Slovenskem je pokazal, da so se naši predniki naseljevali na območjih, ki so bila ugodna za preživetje. Ta območja so bila odraz naravnih dejavnikov: klima, naklon, višina, orientacija, vodni režim, kvaliteta zemljišča itd. Slovenija je večinoma hribovita in gozdnata dežela in zato fizično precej podobna južnemu delu Kitajske. Oba načina analize sta rezultat podobnih opazovanj in prilagajanj človeka naravnim zakonom, izhajata iz istega načela, obema je primarni pogoj preživetje človeka in oba poudarjata življenje v sožitju z naravo oziroma skrb za varovanje naravnih virov, zato sta primerna za primerjavo. S primerjavo analiz bomo dobili rezultate, ki bodo pokazali, ali načina dajeta – glede na enake razloge oziroma identično odvisnost od naravnih dejavnikov – podobne rezultate kljub distanci drugačnosti dožemanja biti in filozofije življenja, kljub drugačni veri in geografski lokaciji. Ugotovili bomo, ali z analizo

⁴⁰ Najbolje je, če reka ni hitra in dela meandre (Too, 1996: 45).

terena na oba načina dobimo ugodno lokacijo za postavitev objektov v prostor (dober feng shui) ne glede na razliko v geografski višini, dolžini, ne glede na moralne, verske in ostale nenaravne dejavnike. Rezultat analize bo pokazal ali je pri izboru lokacije naselitve razlika med metodama – in če je, kakšna. Pokazal bo tudi, ali lahko s poseganjem v prostor z metodo, ki ni nastala na področju Slovenije in kot plod izkušenj naših prednikov, kakorkoli negativno vplivamo na oblikovanje prostora.

4.1 IZBOR MERIL ZA ANALIZO

Vodilo pri obeh analizah je predvsem odvisnost izbora lokacije naselitve od naravnih dejavnikov. Za analizo s tradicionalno metodo šole krajinske oblike si lahko pomagamo s kriteriji, ki so jim že »v 60-ih letih priznali ekološke in funkcionalne učinke zaradi uporabe metode feng shui« (Yu, 1994). Uporabili bomo tradicionalno metodo oblikovanja prostora, ki s pomočjo empirično pridobljenih izsledkov podaja način naselitve v prostoru. Ker oba, metoda iz Kitajske in način umeščanja naselij v prostor iz Slovenije, navajata odvisnost izbora lokacije naseljevanja in posledično oblikovanja okolja od naravnih dejavnikov oziroma razmer, je tudi izbor meril za analizo povezan z njimi. Naravni dejavniki so torej tisti, ki pogojujejo postavitev objekta ali naselja glede na:

- bližino obdelovalne zemlje,
- poplavno območje (postavitev na dobro odcedna tla, vendar v optimalno bližino vode za dnevno rabo – iznad poplavnih meja),
- osončenost (južna orientacija),
- zavetrje (varovan hrbet pred vetrom).

4.2 IZBOR NASELIJ ZA ANALIZO

Izbor kitajskih naselij je bil pogojen z viri⁴¹, ki so bili na Kitajskem dostopni. Kitajska je ogromna dežela, kjer se krajina spremeni vsakih nekaj sto do tisoč kilometrov. Za prečkanje takih razdalj brez ustavljanja na specifičnih lokacijah in za izvedbo kakršnihkoli analiz lahko porabimo tudi do teden dni. Vemo, da se tudi način izbora lokacij za naselje po tradicionalnih metodah oblikovanja krajine oziroma okolja razlikuje glede na krajino. Kot smo že omenili, se je na severnem delu kitajske države, ki je večinoma ravninski, izvajala metoda oblikovanja okolja po načelih šole kompasa, na jugu države pa se je kot primarna metoda pojavila šola krajinske oblike, saj je ta del hribovit, krajina pa preprejena z vodnimi viri.

⁴¹ Dostop do virov v času mojega potovanja po Kitajski je bil okrnjen zaradi omejenega časa potovanja, finančnih omejitev in tudi neznanja kitajskega jezika. Med potovanjem sem fotografirala naselja na jugu Kitajske, ki so že po hitrem preverjanju osnovnih principov šole krajinske oblike ustrezala za izvedbo primerjalne analize z naselji v Sloveniji.

Slovenije po velikosti ni mogoče primerjati s Kitajsko, saj je približno tako velika kot občina Peking. Vendar pa je Slovenija prav tako hribovita dežela, z jezeri, rekami in potoki. Fizično je podobna južnemu delu Kitajske, kar pomeni, da lahko predvidevamo podobne vplive naravnih dejavnikov za izbor lokacije naselja.

4.2.1 Merila za izbor naselij

Merila za izbor obravnavanega območja so bila pomembnost (politično-strateška), velikost naselja, socialni red in simbolni pomen. Najprej smo analizirali obe glavni mesti, saj sta s svojo funkcijo, prepoznavnostjo (vplivnostjo), socialnim ustrojem in simbolnim pomenom največji in najpomembnejši. Pri nadaljnji analizi smo izbirali mesta po velikosti, prepoznavnosti, socialno-druženem vidiku.

Izbor obravnavanih krajev slovenske krajine za primerjavo s kraji na jugozahodnem delu kitajske krajine pogojujejo tudi naslednji dejavniki:

- prepoznavna reliefna členjenost,
- razvejana hidrografska mreža,
- kraško površje,
- tradicionalna kmetijska raba prostora.

Fizično sta krajini podobni in s tem tudi primerljivi.

Navkljub podobnosti med izbranimi krajinama in med vplivi naravnih dejavnikov se izbrana kitajska in slovenska naselja med seboj vseeno razlikujejo na več načinov :

- nahajajo se na različnem etnološko-kulturološkem prostoru,
- razlikujejo se po razlogih za nastanek (različne gospodarske panoge),
- simbolni (hierarhični) pomen naselij je različen.

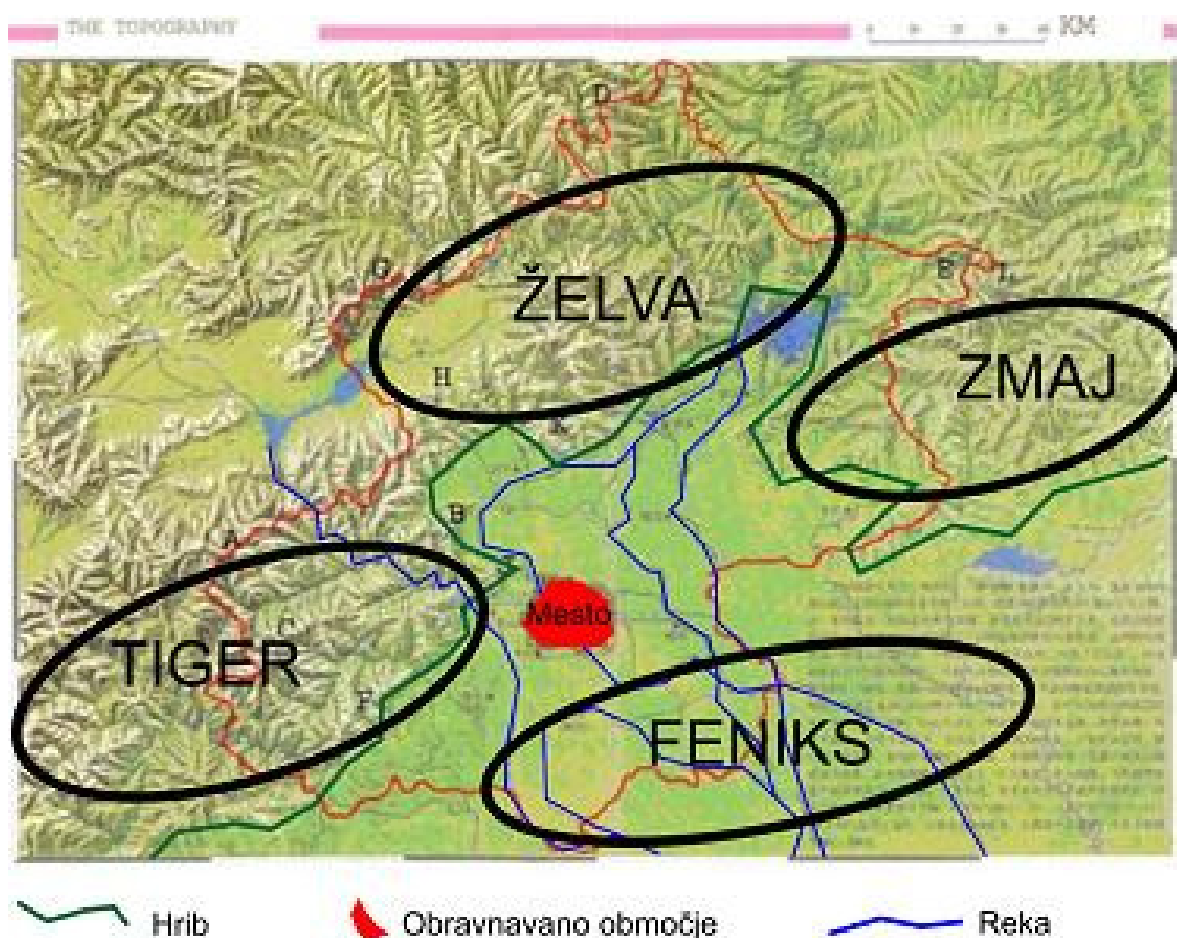
4.3 ANALIZA IN PRIMERJAVA NASELIJ

4.3.1 Analiza kitajskih naselij

Naselja bodo analizirana tako po tradicionalni metodi feng shui šole krajinske oblike kot po slovenski tradiciji umeščanja naselij. Kriteriji za dober feng shui oziroma za dober izbor lokacije v odvisnosti od naravnih dejavnikov so že bili navedeni. Za boljši prikaz pa bodo na slikah izbranih naselij tako grafični prikazi in ponazorila z bajeslovnimi bitji kot opisi, prirejeni po slovenski tradiciji (odebeljene črke v tekstu).

Glede na hierarhijo, izbrana merila, socialni red prostora in simboliko je umestno, da se najprej naredi primerjava med glavnima mestoma držav, Pekingom in Ljubljano. Podatek, da ima Peking odlično pozicijo v prostoru, lahko povzamemo kar po Yuju (1994), ki navaja, da imajo krajine prestolnic, Prepovedanega mesta in Cesarski mavzolej dober feng shui. To dejstvo izhaja tudi iz kitajskega hierarhičnega gledanja na skupnost in na

sistem simbolov, ki ga uporabljajo že tisočletja. Kot je bilo že omenjeno⁴², je dober feng shui povsod, kjer so predniki, od prednikov navadnega človeka do Rumenelega cesarja. Ti so večinoma v prestolnicah. To, da se grobnice dinastije Ming nahajajo okoli 50 km severozahodno od Pekinga, na vznožju hribovja, ki ga predstavlja *želva*, potrjuje Yujevo trditev.

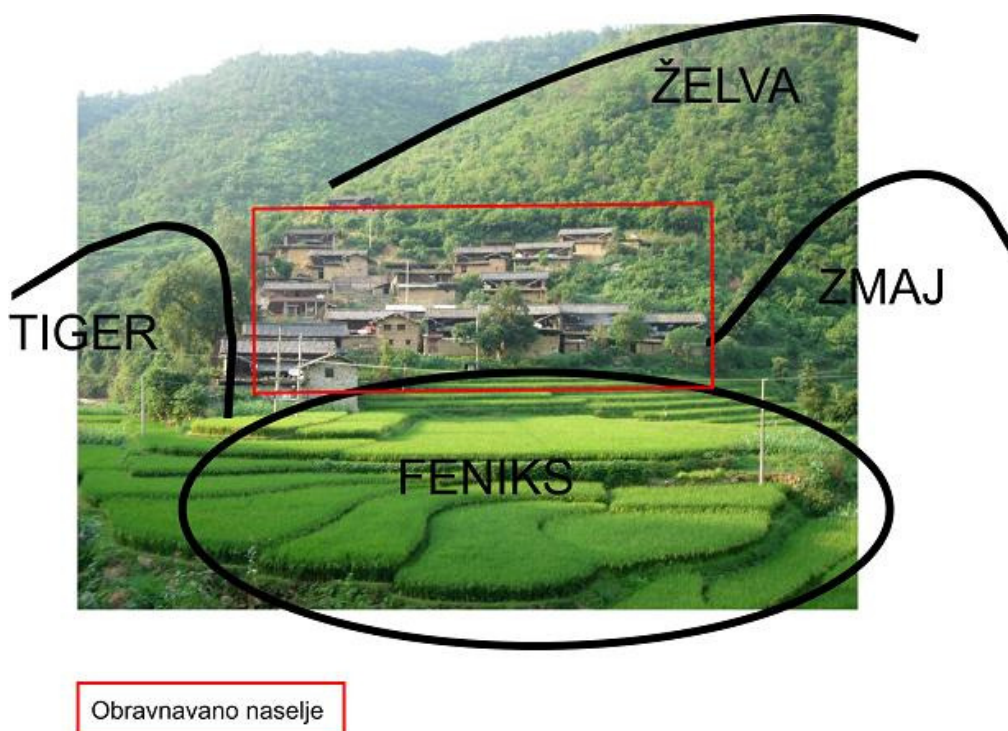

Slika 37: Mesto Peking (Urban habitats, 2007).

Čeprav se Peking nahaja na severu Kitajske, kjer se metoda feng shui ni izvajala po šoli krajinske oblike, analiza po tej metodi vseeno prikaže zadovoljiv rezultat. Mesto ima hrbet relativno dobro varovan, če ne s hribovjem severno od mesta pa posredno z vplivom prednikov dinastije Ming. Tako na vzhodu kot na zahodu je hribovje – kot zmaj in tiger – južno od mesta pa je ravnina z vodotoki (feniks).

Sledijo primeri naselij z juga Kitajske s poti od Kunminga do Nanninga.

⁴² Razlaga hierarhije identitete prostora na strani 40.

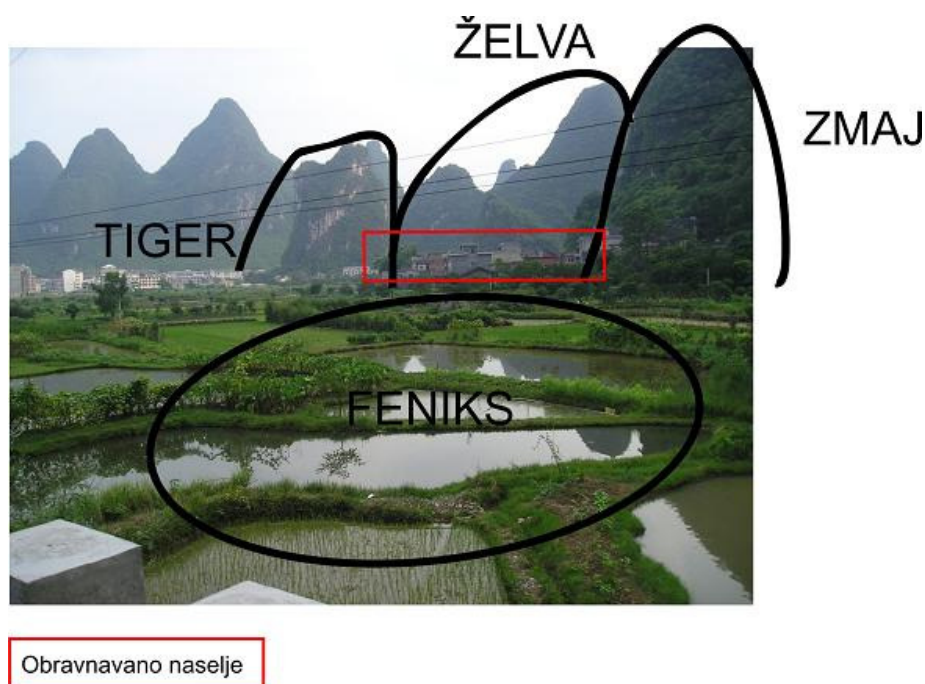

Slika 38: Fotografija naselja na poti proti Nanningu, jug Kitajske (2005).

Naselje je po metodi šole krajinske oblike postavljeno v prostor tako, da ima varovan hrbet – **zavetrje** (želva) – pred naseljem je ravšina z manjšo reko ob južnem robu teras – **zadostna osončenost** (feniks) – z leve in desne so večje zelene gmote (hrib in/ali visoka vegetacija⁴³ – tiger in zmaj). Naselje je strnjeno, da ne zavzema preveč obdelovalnih površin, in umeščeno na vznožje, skladno z brežino in okolico. S svojim položajem **ne uničuje obdelovalnih površin**, od katerih je odvisno. Je v relativni **bližini vodnega vira**, hkrati pa je umaknjeno dovolj visoko v breg, da ga **poplava ne doseže**.

Na naslednji fotografiji je naselje s poti od Nanninga proti Guilinu. Krajina je tipično hribovita, saj je ta del znan kot kitajski Kras.

⁴³ Večkrat je pri feng shuiju možno zaslediti kompromise med definicijo zmaja, tigra ali želve. Še posebej v modernem času se dopušča, da vlogo hriba prevzame večje drevo, lesena uta ali gozdni sestav. To pa vodi v konflikt z osnovnimi načeli, saj lahko potemtakem na prav vsaki lokaciji najdemo »idealno pozicijo«.

Slika 39: Fotografija naselja na poti proti Guillinu, jug Kitajske (2005).

Naselje je postavljeno na višji del zemljišča, **dvignjeno od poplavljenega območja** riževih teras (feniks), na vznožje hriba. Za naseljem so hribi, ki varujejo hrbet (želva), pred njim pa ravnina (feniks). Tik ob naselju sta z leve in desne – kot zmaj in tiger – hribčka. Naselje je nad poplavno mejo, vendar **v relativni bližini vode**, na južnem pobočju, zato je **osončenost maksimalna**. Hrbtno stran ima zaščiteno z višjim hribom, da je **zavarovano pred severnimi vetrovi**. Blizu so tudi **obdelovalne površine**.

Tudi pri tretjem primeru lahko vidimo, da je naselje postavljeno na vznožje hriba, da ima varovan hrbet (želva), ki ga **varuje pred severnim vetrom**. Pred njim je ravnina z reko (feniks), ki v zavojih teče mimo naselja. Z leve in desne je varovano s hribčkoma, ki naj bi ponazarjala zmaja in tigra.

Slika 40: Fotografija naselja iz okolice mesta Yangshuo, južno od Guillina (2005).

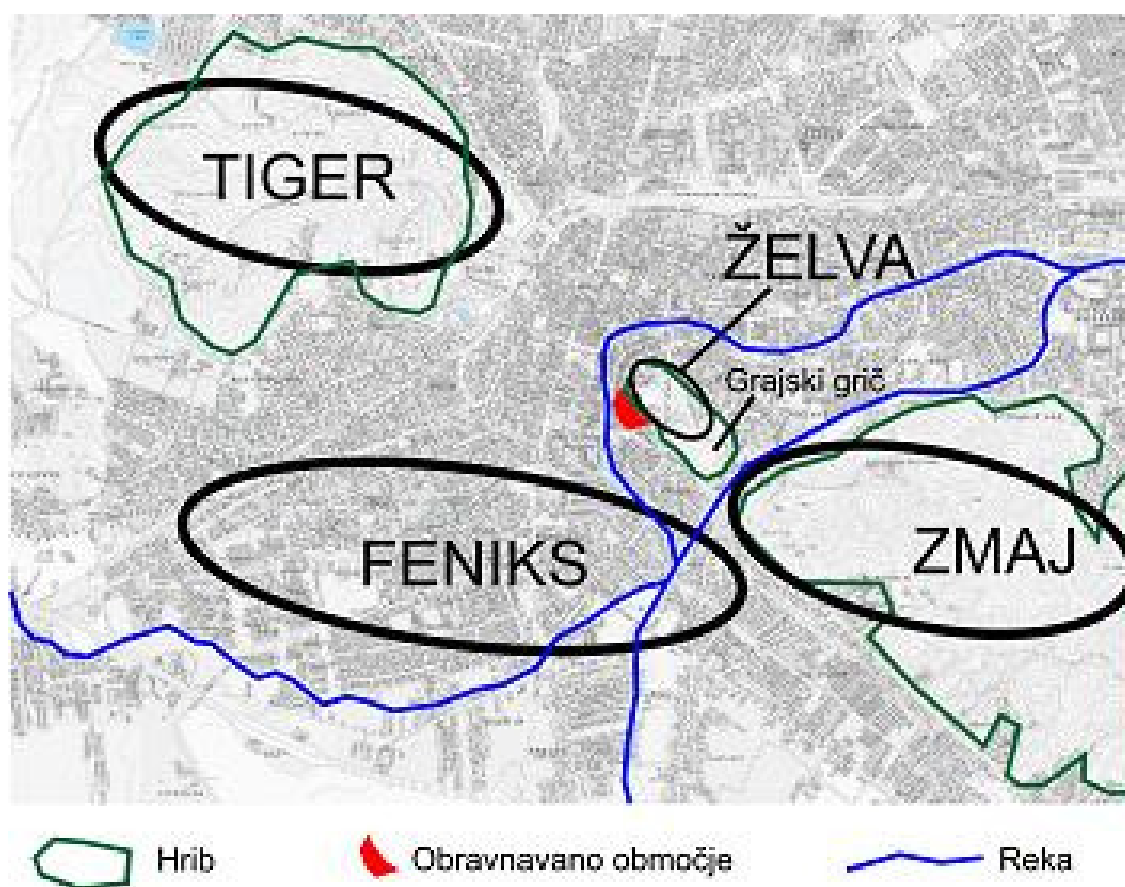
Umeščeno je **višje od poplavnega področja, vendar v bližini vodnega vira. Ne razteza se v del, kjer je obdelovalno zemljišče** (feniks). Locirano je na južnem pobočju, zato je **osončenost velika**.

4.3.1.1 Rezultati analize kitajskih naselij

Analiza kitajskih naselij pokaže, da so pri postavitvi upoštevali načela tradicionalne metode feng shui. Vsa naselja so locirana tako, da upoštevajo pomen bajeslovnih bitij, ki so bistvena za dober feng shui. Prav tako so upoštevali naravne dejavnike, ki so bistveni za preživetje prebivalcev, kar uči slovenski način umeščanja naselij v prostor.

4.3.2 Analiza slovenskih naselij

Glede na to, da smo s pregledom zgodovine naseljevanja na Slovenskem končali v srednjem veku, ob pojavu mest, bomo analizirali Ljubljano tistega časa. Po Korošču bomo povzeli, da se je naselbinsko in gospodarsko razvil najprej južni del pod grajskim gričem, Stari trg in Gornji trg (Korošec, 1991: 22–23).

Slika 41: Ljubljana (MOL, 2007).

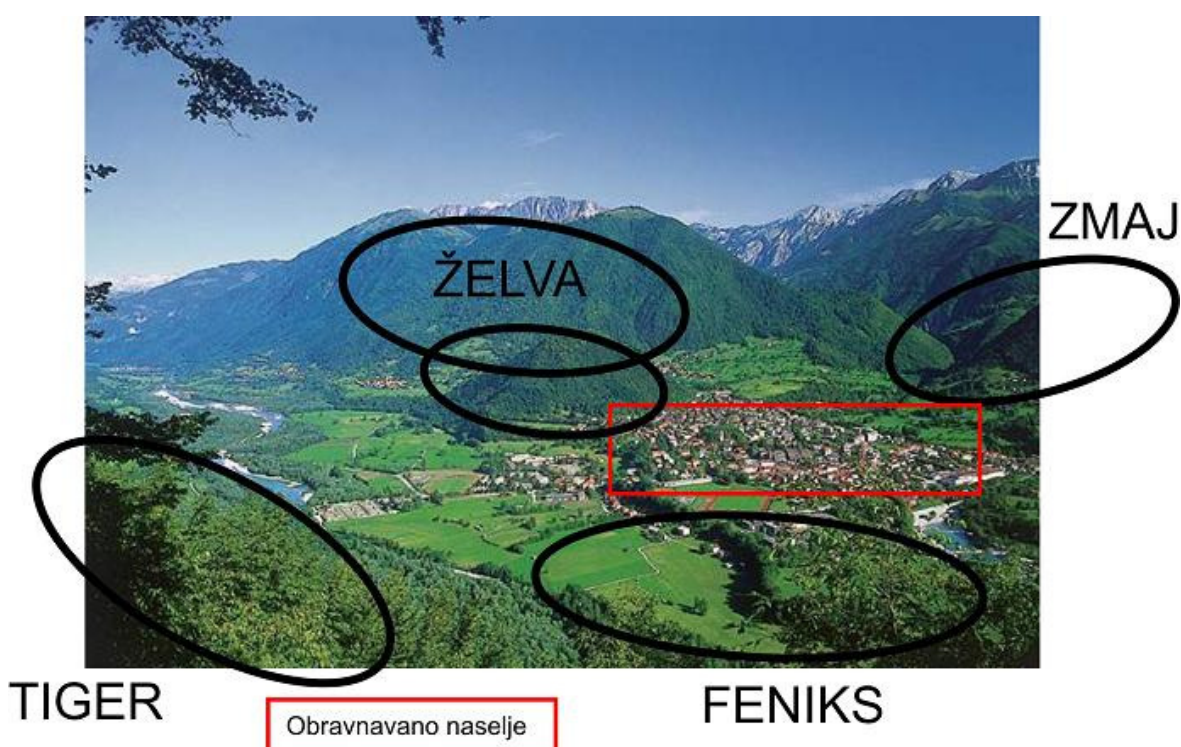
Mesto je locirano na vznožje hriba, ki ga s severne strani varuje pobočje. Orientirano je proti ravnini, na jug. Po ravnini in mimo mesta teče reka Ljubljanica s pritoki. Mesto je v relativni bližini vode, vendar dovolj oddaljeno od morebitnih poplav. Je v bližini obdelovalnih površin, ki se nahajajo na ravnini. Glede na izbrane kriterije, ki so jih upoštevali naši predniki, lahko trdimo da:

- ima mesto hrbet varovan, torej stoji v **zavetrju**,
- je orientirano v prostoru glede na čim boljšo **osončenost**, proti južni strani,
- je postavljeno višje od toka reke, na vznožje hriba v relativno bližino vode, a je **varno pred poplavami**,
- je v **bližini obdelovalnih površin**.

Če povzamemo rezultate analize in jih projiciramo preko metode feng shui lahko trdimo, da ima stari del mesta želvo, ki ga varuje s severa pred vetrovi (Grajski grič). Tu sta zmaj in tiger z leve in desne (Rožnik in Golovec). Ker staro mesto stoji na južnem pobočju in je s tem orientirano na jug, ima s stališča metode šole krajinske oblike srečno (dobro) lego. Ima tudi feniks, ki ga ponazarja reka, ki teče po ravnini na jugu mimo mesta, reka ni ravna in hitra, temveč teče počasi in v večjih zavojih, kar tudi prinaša dobrobit.

Obe glavni mesti imata dobri poziciji v prostoru – Peking skozi kitajsko filozofijo dojemanja hierarhije prav gotovo, Ljubljana pa tako s stališča domačega tradicionalnega načina umeščanja naselij kot s stališča metode feng shui.

Tolmin je lociran na vznožje griča Kozlov rob, v ozadju je hribovje Vodil vrh in Mrzli vrh (želva). Od mesta proti jugu je ravnina z obdelovalnimi površinami in vodotokoma Sočo in Tolminko (feniks). Naselje je med gričem Kozlov rob in Tolminko, tako da so **obdelovalne površine** na ravnini, v bližini pa je tudi vodni vir.

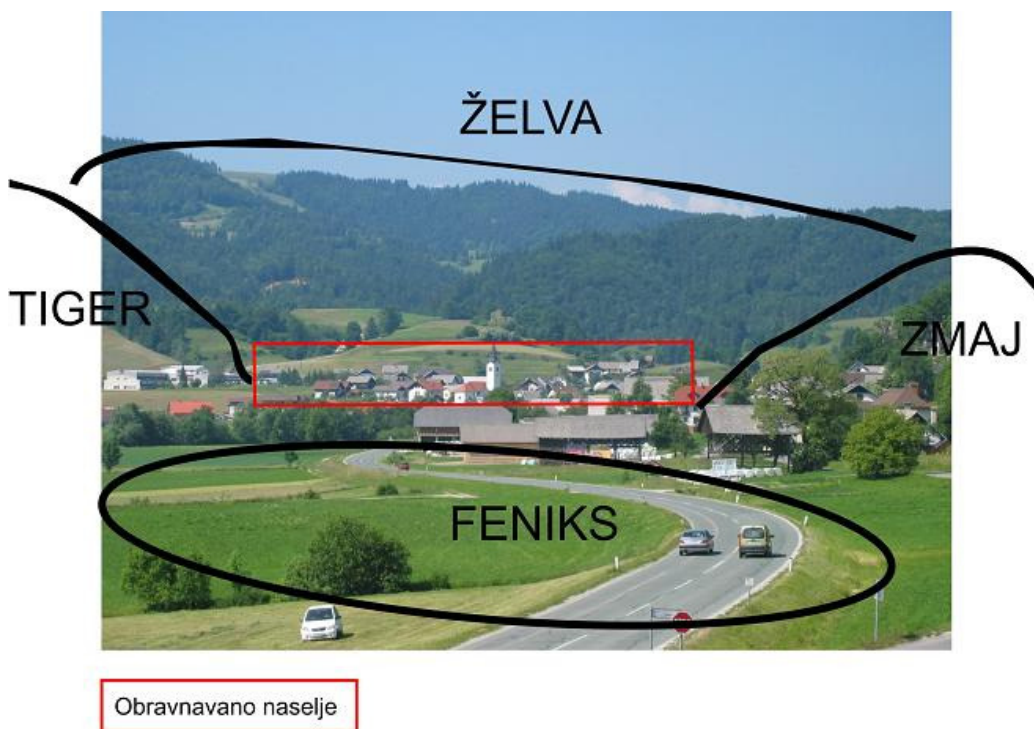

Slika 42: Pogled na Tolmin (1994).

Postavljeno je **nad poplavno mejo** večjega in močnejšega vodotoka (Soče) in na južno stran griča, poraščene z gozdom. Južna lokacija zagotavlja **precejšnjo osončenost**, s severa pa je **zaščiteno pred vetrovi**. Od zahoda proti jugu se razteza hribovje Kolovrat z Bučenico (tiger). Na vzhodu pa je hrib Tolminski Triglav (zmaj).

Naslednji primer je Gorenja vas v Poljanski dolini. Stari del vasi, ki se razprostira okoli cerkve, leži na vznožju pobočja Škofjeloškega hribovja z Blegošem in se razteza v smeri vzhod–zahod, tako da je **osončenost** hiš čim **večja**. Za vasjo je nižje Škofjeloško hribovje, ki s severne strani **ščiti naselje pred vetrovi** (želva). Pobočji sta tudi na levi (del Škofjeloškega hribovja (tiger)) in desni (Polhograjsko hribovje (zmaj)), tako da je vas delno zaščitena tudi s strani. Objekti so postavljeni na mejo med obdelovalno zemljo in južnim vznožjem hriba, ki je delno poraščeno z gozdom, delno zapolnjeno s polji.

Obdelovalne površine so večinoma ohranjene. Pred vasjo, na južni strani, je ravnina, po kateri teče reka Sora (feniks). Naselje je tako postavljeno **nad poplavno mejo**, pa vendar v relativno **bližino vode**. Na ravnini so tudi druge obdelovalne površine.

Slika 43: Naselje Gorenja vas v Poljanski dolini (2006).

Tretji primer je vas, fotografirana na območju Brkinov. Je blizu Kozine in leži v slepi dolini.

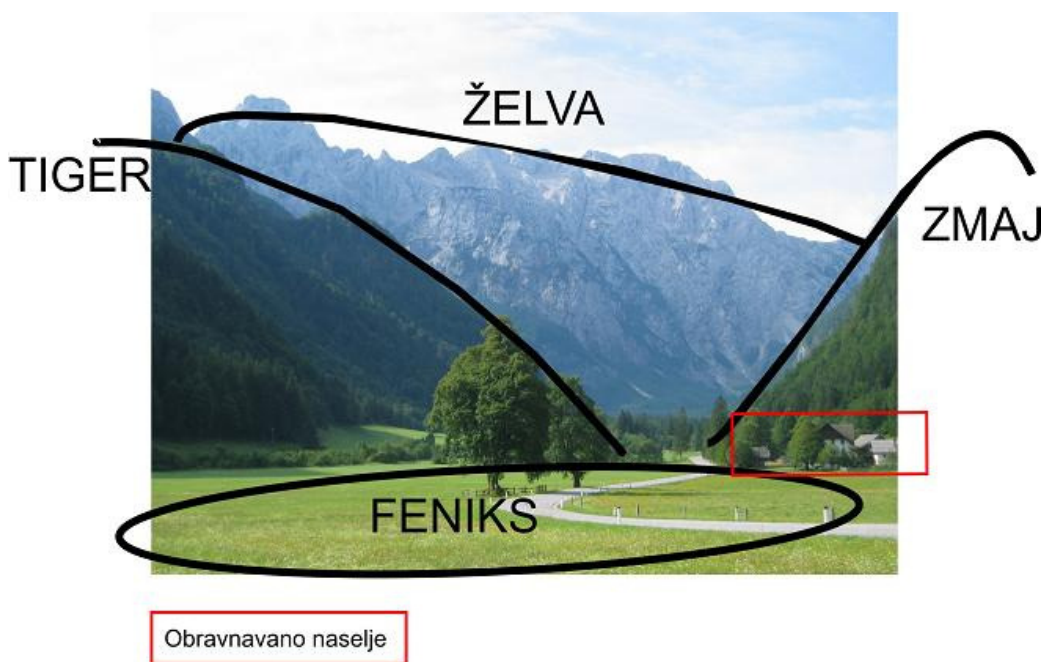

Slika 44: Vas Brezovica pri Materiji na Primorskem (2005).

Vas je umeščena na vznožje hriba, višje od ravninskega sveta, kjer je plodna zemlja. Leži na meji med obdelovalno zemljo in južnim vznožjem hriba, poraščenim z gozdom. Je

dobro osončena in v veliki meri **ohranja obdelovalne površine**. Hrib zadaj jo **varuje pred vetrom** (želva), ki je v teh krajih pogost in močan. Ravnina je polje s plodno zemljo in potokom. Potok teče ob vznožju hriba zahodno od naselja (tiger) ter po južnem delu ravnine (feniks)⁴⁴. Torej je naselje **v bližini vodnega vira**. Desno od naselja je pobočje, ki naselje varuje z vzhodne strani (zmaj), saj burja piha tudi s SSV strani.

Pri naslednji analizi imamo podobno situacijo. Objekti stojijo na južnem vznožju pobočja, na meji med obdelovalno zemljo (pašniki) in južnim vznožjem hriba, poraščenim z gozdom. Tako se v veliki meri **ohranjajo površine, potrebne za pašo**, ki je bila tu primarna za preživetje. Za hrbtom je večji hrib in gorovje (želva; zmaj), z leve ga ščiti še en hrib (tiger), kar pomeni, da **je v zavetrju**. Južna lokacija objektov zagotavlja **precejšnjo osončenost**, ki je v gorskem svetu zelo pomembna. Je **v bližini vodnega vira** – potoka, ki se nahaja na levi strani ravnine (feniks) pri vznožju hriba.

Slika 45: Logarska dolina (2005).

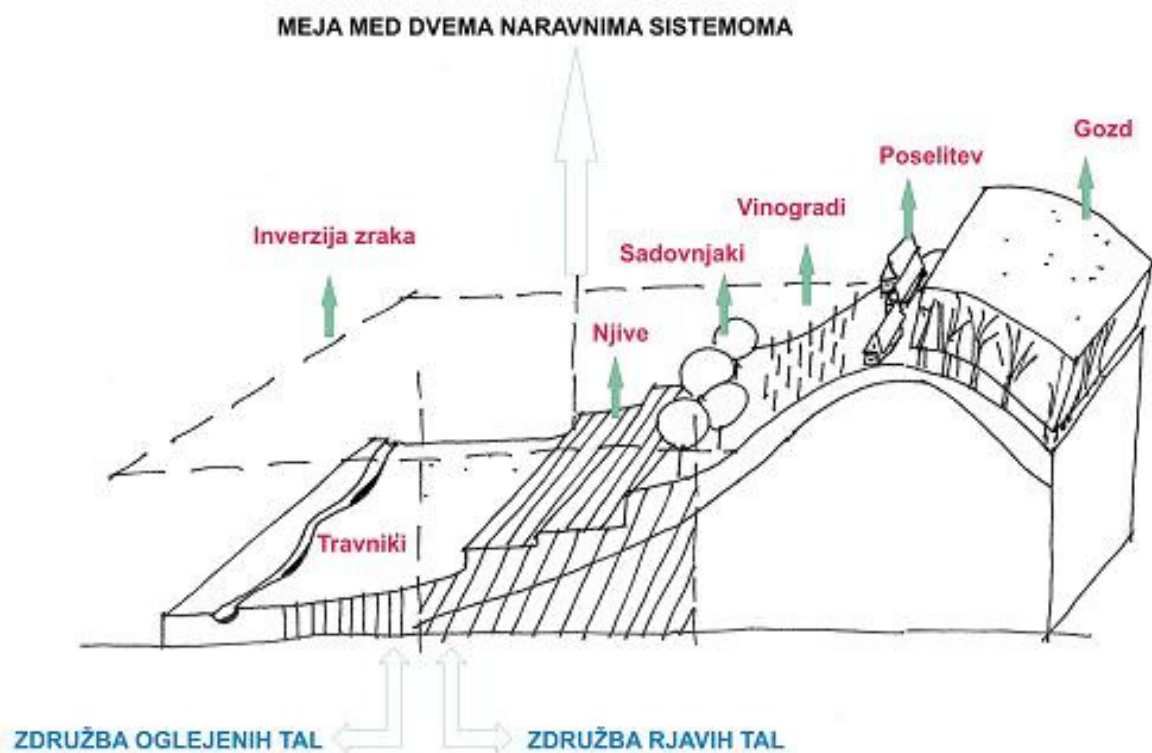
Opravimo lahko tudi analizo shematskih prikazov pedosekvenc, ki jih je podal Gabrijelčič in smo jih že omenili na straneh 61–65.

⁴⁴ Potoka na fotografiji ni videti. Teren sem pregledala in v ravnini našla potok. Kot so povedali prebivalci, prihaja podzemna voda tudi s hriba za naseljem, zaradi česar prevelika sečnja višje v hribu ni zaželeno.

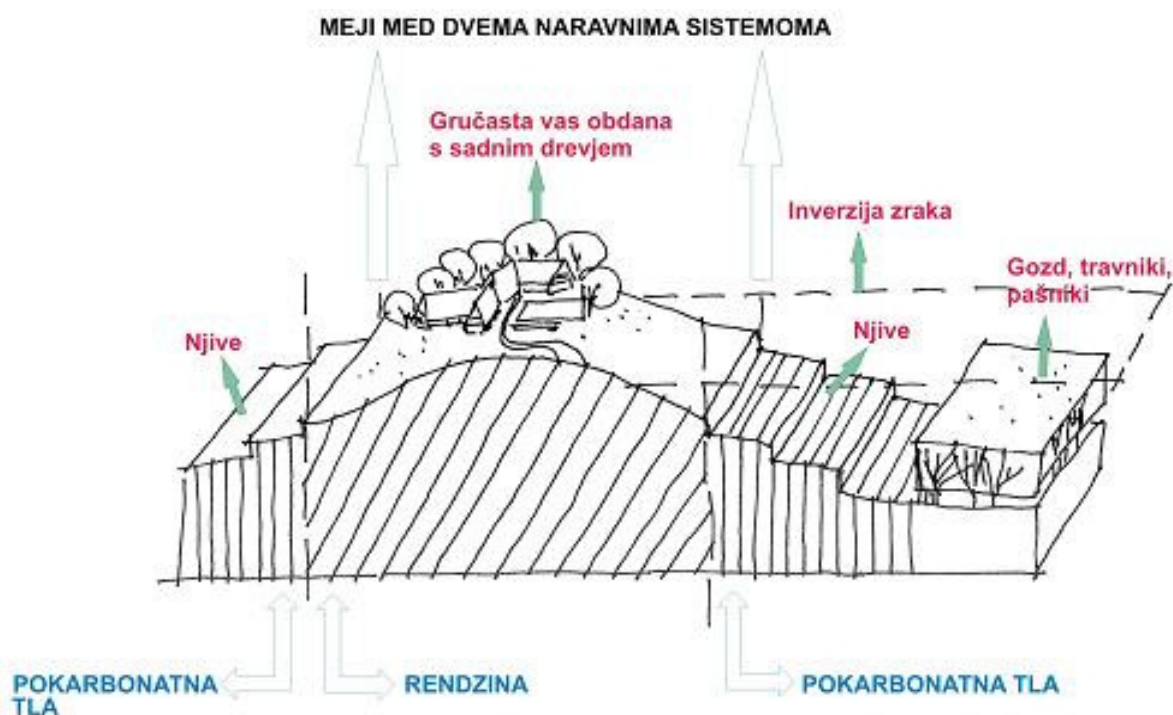
Slika 46: Shematski prikaz prilagajanja naravnim dejavnikom (cit. po Gabrijelčiču, 1985: 343).

Trdimo lahko, da so v tej situaciji naravni dejavniki upoštevani. Naselje je postavljeno tako, da ima za sabo večjo gozdno maso, ki mu nudi zaščito. Objekti so postavljeni gručasto, saj s takšnim načinom postavitve ohranjajo čim več obdelovalne zemlje, ki se nahaja pod naseljem in okoli njega. Nižje je ravnica s travnikom in potokom, ki občasno poplavi. S postavitvijo višje na pobočju je naselje obvarovano pred poplavo, pa vendar je v bližini vodnega vira. Glede na pridobljene podatke lahko predvidevamo, da so hiše orientirane tako, da je osončenost čim večja.

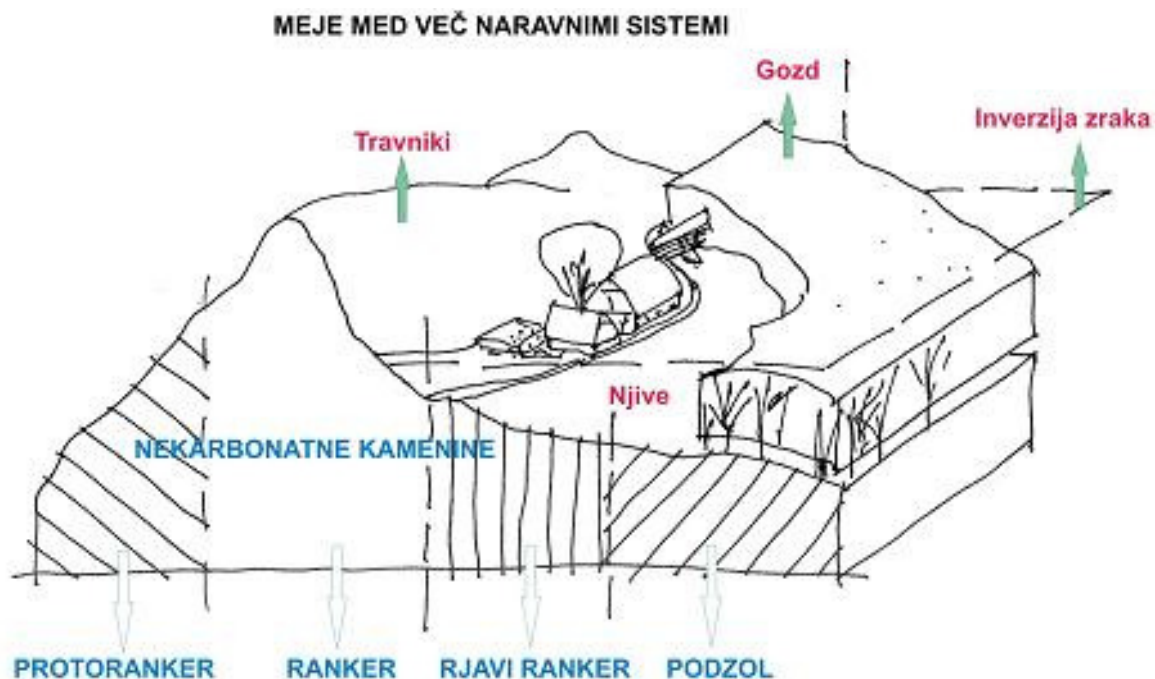
Slika 47: Shematski prikaz prilagajanja naravnim dejavnikom (cit. po Gabrijelčiču, 1985: 343).

Situacija z zgornje slike se ne razlikuje bistveno od prejšnje. Naselje je postavljeno na vrh hriba. Bistveni dejavnik za izbor lokacije je osončenost, torej postavitve nad mejo inverzije, drug pomemben dejavnik pa so rodovitna tla. Vodni vir v tem primeru ni toliko pomemben, je pa še vedno v relativni bližini.

Slika 48: Shematski prikaz prilagajanja naravnim dejavnikom (cit. po Gabrijelčiču, 1985: 344).

V tretjem primeru lahko vidimo, da je naselje locirano na vrh hriba in nima prave zaščite z gozdom. Vendar ta način naselitve narekujejo meja inverzije (osončenost) in rodovitna tla, ki pogojujejo obstoj obdelovalnih površin.

Slika 49: Shematski prikaz prilagajanja naravnim dejavnikom (cit. po Gabrijelčiču, 1985: 345).

Tudi naklon je eden od dejavnikov, ki pogojujejo lokacijo tako obdelovalnih površin kot objektov. Nad naseljem je naklon bolj strm, naselje je locirano na mejo inverzije.

4.3.2.1 Rezultati analize slovenskih naselij

Tudi pri analizi slovenskih naselij lahko ugotovimo, da so naši predniki upoštevali naravne zakone, prav tako pa so znali tudi izkoristiti prednosti lokacije. Upoštevali so naravne dejavnike, ki so pogojevali preživetje. Opazimo lahko, da so pri vseh obravnavanih naseljih lokacije naselitev vedno v bližini obdelovalnih površin, vodnih virov in v zavetrju, pa čeprav se vsa omenjena naselja med seboj razlikujejo po geografski poziciji.

4.3.3 Primerjava rezultatov analiz

Lokacije za naselja so bile pri obeh metodah – tako pri metodi šole krajinske oblike iz Kitajske kot pri slovenskem načinu naseljevanja – izbrane zaradi vpliva naravnih dejavnikov, ki so glavni pogoj za preživetje človeka. Tako pri kitajskih kot pri slovenskih smo videli, da so ljudje naselili lokacije, kjer so glede na krajino pogoji za življenje, obdelovanje zemlje in za preživetje čimbolj optimalni.

Če primerjamo rezultate analize, lahko trdimo, da oba načina res delujeta v skladu z naravnimi zakoni, upoštevata naravne dejavnike, ki na določenem delu dežele vplivajo na izbor lokacij za naselja. Vsekakor lahko nedvoumno potrdimo, da je analiza dokazala, da so – ne glede na uporabljen metodo – v naseljih tako tu kot na Kitajskem enako upoštevali naravne dejavnike, po katerih se je ravnala tako tradicionalna kitajska metoda oblikovanja prostora feng shui kot tradicionalni način, ki so ga uporabljali na Slovenskem. Analiza je dokazala, da so vsa naselja upoštevala glavne dejavnike, ki v največji meri vplivajo na izbor lokacije, ne glede na metodo:

- bližina obdelovalnih površin oziroma postavitve objekta tako, da ne posega v prostor, kjer se nahaja obdelovalna zemlja,
- primerna oddaljenost od poplavnega roba, vendar relativna bližina vodnega vira,
- orientiranost objekta in posledično osončenost,
- lokacija objekta na južnem pobočju in s tem zavetrje (zaščita pred severnimi vetrovi).

5 RAZPRAVA IN SKLEP

5.1 RAZPRAVA

Kitajska tradicionalna metoda šole krajinske oblike govori o idealni postavitvi objekta v prostor. Kot sem lahko opazila na potovanju po Kitajski, vsa naselja niso vedno tako umeščena. Se pa tej postavitvi, kjer je to mogoče, približajo. Pravzaprav je idealna postavitev po teoriji in metodi feng shuia v resničnem svetu, v naravi, redka. Vsako mesto, naselje, vas, je zaradi določenih dejavnikov, ki so vplivali na način postavitve in izbor lokacije, zrastle na specifični lokaciji. Res je, da je južni del Kitajske izredno hribovit, poln rek in plodnih ravnin. Vendar tudi tam včasih naselja nastajajo zaradi vpliva dejavnikov, ki po feng shuiu ne pogojujejo najbolj idealnih postavitev, so pa za prebivalce – zaradi preživetja – življenjskega pomena. Lahko bi se torej vprašali, kakšen pomen ima idealna postavitev naselja v prostor za ljudi. To je odvisno od skupnosti. Pri postavitvah naselij v prostor je idealno največkrat določalo preživetje. Dandanes je odvisnost od naravnih danosti mnogo manjša, lagodno življenje je pogost ideal. Ali, kot pravi Marušič, človekovi posegi v prostor so vse opaznejši ne samo zaradi naraščajočih pravih in namišljenih potreb ljudi, temveč tudi zaradi vse večjih možnosti, da tem potrebam zadostimo (Marušič, 1998: 21).

Trdimo lahko, da je bila nekomu, ki je živel npr. na območju z minimalnimi vodnimi zalogami, bližina vodnega vira pomembnejša kot bližina plodne zemlje. Tudi Yu (1994) meni, da je lahko vodni vir zelo pomemben. Pa ne le za posameznika, temveč za celotno naselje in okraj. V takih primerih ga na Kitajskem posebej označijo in varujejo. Tudi pri nas lahko še vedno najdemo naselja, ki s svojim imenom nakazujejo način nastanka. Tipični primer je naselje Lokev na Krasu. Melik (1963) navaja, da so včasih vas postavili okrog velike lokve, predvsem tam, kjer je bila voda stalno. Te lokve še sedaj imenujejo *kal*. Imena kot sta Kal in Lokev, imajo mnoga naselja na kraškem ozemlju in nekatera v Alpah (Melik, 1963: 496–497).

Slika 50: Fotografija naselja Ping 'An na pobočju znanih riževih polj⁴⁵, jug Kitajske (2005).

Na zgornji fotografiji je primer naselja z juga Kitajske. Vidimo, da položaj naselja ne ustreza idealni postavitvi po metodi šole krajinske oblike, saj je naselje na sredini pobočja hribovja (želve). Pod njim je dno ozke doline s potokom, do kamor se pride po treh urah hoje. Nasproti je visok hrib s strmimi stenami. Dolina tako deluje bolj kot soteska, še posebej v spodnjem delu. To naselje nima ne izrazitega tigra ne zmaja, še posebej pa ne feniksa. Nastanek in lokacijo naselja so pogojevali dejavniki, bistveni za preživetje, v tem primeru pridelovanje riža. Pridelava riža je bila prebivalcem pomembnejša od drugih dejavnikov, ki so vplivali na izbor lokacije⁴⁶. Celotno hribovje je z južne strani »Zmajeve hrbtenice« odlično za pridelavo riža. Z vrhov hribovja nenehno pritekajo gorski potočki, marsikje pa najdemo tudi podzemne vode. Te vodne vire uporabljajo za namakanje riževih polj. Gozdovi, ki so prerasli vrhove hribovja, so zaščiteni s strani lokalne skupnosti in se jih ne sme sekati, saj bi s tem prekinili dotok vode do naselja in riževih polj. Zaradi pravilne, sonaravne uporabe naravnih virov ohranjajo vodo in zemljo tudi za potomce. Zaradi takih naravnih danosti je pri načinu postavitve in lokacije naselja prevladal dejavnik preživetja s pridelavo riža in ne način, ki bi ga narekovala šola krajinske oblike. Danes je

⁴⁵ V angleškem jeziku jih imenujejo »Dragon's Backbone Rice Terraces«, kar lahko kaže na povezanost s feng shuiem, torej lociranost na Zmajevi hrbtenici (pomen gorskega zmaja in zmajevih ven). Naselje in celotno obdelovalno področje je orientirano proti jugu, da je izkoristek osončenosti boljši.

⁴⁶ Pogovor z eno od domačink je razjasnil dejanski pomen pridelave riža. Naselje je na 800 m nad morjem, kar s stališča pridelave riža pomeni žetev le enkrat letno. Na nižje ležečih poljih (dolinskih) je žetev tudi do trikrat letno. Za prebivalce v tem naselju je žetev precejšnjega pomena, čeprav poleg riža gojijo tudi čili in pridelujejo riževino. Z moderno dobo, ki je zajela Kitajsko, se tudi tu vse bolj uveljavlja turizem. Tako so dejanski razvojni načrti naselja vedno bolj uprti v turistične dejavnosti, pridelava riža pa ostaja na istem nivoju.

za tamkajšnje prebivalce lokacija naselja idealna, saj imajo zaradi sožitja z naravo, ki ga še vedno negujejo, zagotovljeno preživetje tako s pomočjo pridelave vrtnin kot turizma.

Tako kot na Kitajskem lahko tudi pri nas najdemo naselja, ki niso postavljena v prostor glede na lego, ki naj bi bila idealna⁴⁷. Večkrat so bili odločilni drugotni dejavniki, ki so pogojevali izbor lokacije naselja⁴⁸. Ljudje so tako dali prednost pred dobro pozicijo objekta (osončenost, zavetrje itd.) dejavnikom, ki so jim omogočali lažje preživetje, čeprav je bilo njihovo okolje za samo življenje pravzaprav slabše⁴⁹. Tudi Drozg pri svojih analizah nastanka naselij ugotavlja, da morfologijo naselja oblikuje več dejavnikov, kot so: naravne razmere, kulturni milje, prevladujoča gospodarska dejavnost, čas in socialni odnosi. Pravi, da »del oblike pa tudi izhaja iz krajinskih značilnosti in razmer, konstant in determinant življenjskega okolja, iz razumevanja in dojemanja življenjskega okolja – fizičnega in psihičnega« (Drozg, 1995: 61). Zasnova in oblika naselja izhajata iz sil, ki uravnavajo celotno življenje, bivanje in delovanje, jim sledita in se jim prilagajata (Drozg, 1995: 61–62). Drozgova trditev je primerljiva z Yujevo definicijo qija, saj pravi, da je to »celotno delovanje pojava, ki se spopada s človeškim doživljanjem«. Mogoče bi v tem kontekstu lahko primerjali qi (in tako posledično feng shui) z *genius loci*. Yu omenja, da je najboljši približek razumevanju qija ravno *genius loci* – *duh prostora*. Oba izhajata iz naravnih značilnosti prostora, se držita naravnih zakonov in delujeta v skladu z njimi. Drozg navaja, da je kulturno-zgodovinsko območje posledica bivanja vsake etnične skupine ljudi na nekem območju in da to poteka že od nastanka civilizacij (Drozg, 1995: 98). Meni, da način postavitve elementov v prostor ni naključen. Tako kot celotno človekovo delovanje so tudi naselja ustvarjena po principu racionalnosti, reda, podrejenosti nezavednim predstavam o funkcioniranju kozmosa, odvisna pa so tudi od stvarnih in konkretnih okoliščin. Gre za nekakšen »ordo coexistendi«⁵⁰, ki je tudi sicer značilen za dojemanje sveta okoli nas. Zgradba naselja se kaže kot prilagajanje naravnim razmeram, torej neposrednemu okolju, s katerim je človek eksistenčno povezan in od njega odvisen, hkrati pa je razmestitev elementov odraz družbenih norm, predstav in vrednot, povezanih s socialnimi razmerji v družbeni skupnosti (Drozg, 1995: 13). Tudi Gabrijelčičeva trditev je v skladu z dojemanjem narave, njenih vplivov na človeka in naravnega reda. Pravi, da človek »teži k vzpostavitvi ekološke stabilnosti in skladja med naravnimi in antropogenimi elementi v krajini« (Gabrijelčič, 1985: 2–4).

Tudi zgodovinski pregled naseljevanja na Slovenskem je dokazal, da so se naši predniki vedno ozirali na naravne zakone in na najbolj pomemben dejavnik v njihovem življenju – čim lažje preživetje. V začetku naseljevanja, ko je bil razvoj orodij še v povojih, so zaradi

⁴⁷ Idealna postavitve je v tem smislu mišljena kot lokacija, kjer vsi dejavniki vplivajo enako.

⁴⁸ Kot je navedeno v pregledu zgodovine naseljevanja na Slovenskem (npr.: iznajdba železa, razvoj pluga in nenazadnje modernizacija).

⁴⁹ Na primer nastanek naselij v ozkih, vlažnih, hladnih in temnih dolinah, vendar ob najdiščih rud.

⁵⁰ Ibid. str. 56.

hitrejšega in lažjega obdelovanja polj živeli v njihovi bližini. Melik navaja, da je na začetku lego kmečkih naselij pogojevala oddaljenost oziroma bližina obdelovalne površine (Melik, 1963: 493). Kasneje so zaradi razvoja različnih kmetijskih orodij imeli tudi daljše poti do svojih polj. Kmalu po propadu rimskega cesarstva, ki je pravzaprav prinesel precej blaginje, so ugotovili, da imajo prebivališča na preveč izpostavljenih mestih zato so se začeli seliti nazaj v odročnejša, bolj naravno varovana območja.

Kot ugotavljajo omenjeni avtorji, so naši predniki vedno upoštevali naravne zakone in dejavnike okolja, v katerem so živeli. Lahko bi trdili, da so – kot je omenil Drozg, »v skladu s stoletnimi izkušnjami, predstavami o življenju v skupnosti in o pripadnosti silam, ki uravnavajo celotno življenje« – ne samo prepoznali duh prostora in živeli v skladu z njim, temveč celo izumili tradicionalno metodo oblikovanja prostora. Kot Yu govori o »štirih načelih«, tudi Drozg razlaga podobno, le da on to imenuje skupek, celoten sestav, ki vpliva na človeka in njegovo bivanje. V vsakem primeru so identiteta prostora, vzpostavljena z delovanjem posameznika ali skupine, socialna hierarhija, prepoznavnost, odgovornost do okolice ter vsa ostala načela razlogi za izbor lokacije naselitve, za določen način poselitve, za nego in odgovornost, za delovanje v skladu z naravnimi zakoni. Kombinacijo vseh dejavnikov in vplivov bi lahko opisali kot prepoznaven duh prostora, ki se razlikuje glede na krajino, filozofijo in način življenja.

Kot za prikaz različnosti interpretiranja podobnega posega si lahko ogledamo, kaj se zgodi, ko posežemo v krajino (gradnja ceste, predora, stavb). Po Kitajskem verovanju povzročimo prekinitev pretoka qija, poruši se ravnotežje jina in janga. Kot tipičen primer povzročitve slabega feng shuia navaja Too gradnjo Velikega kitajskega zidu. Gradnja tega megalomanskega objekta je povzročila smrt milijonov Kitajcev in simbolizira veliko žalost Kitajske (Too, 1996: 46–47). Na Kitajskem obstajajo legende in žalostinke o junakih, ki so gradili Zid in tragično preminili (Too, 1996: 46). V tistem času, ob gradnji tega velikega objekta, ob hierarhični strukturi, ki je vladala na Kitajskem, s takratnim filozofskim razmišljanjem in verovanju veliko število žrtev ni bilo vprašanje, s katerim bi se tedanja vladajoča struktura posebej ukvarjala – ne samo zaradi narave dela, temveč tudi zaradi načina življenja na Kitajskem. Za nekatere ljudi je Veliki zid še vedno negativna izkušnja. Gospodarske spremembe in odpiranje Kitajske svetu pa povzročajo spreminjanje negativnega stališča, saj se turizem kot nova panoga zelo razširja. Tudi gradnja piramid v Gizi je povzročila smrt velikega števila ljudi. Dolgoročno gledano sta ti dve gradnji vendarle zelo dobra naložba, ki dandanašnji s svojo turistično ponudbo prinašata državam precejšne dobičke.

Na Kitajskem je lahko tudi kupovanje nove hiše zaradi pravil feng shuia problematično. Kupec, ki pozna pravila feng shuia, si bo ob pogledu na golo rdečo zemljo⁵¹ na hribu, kjer

⁵¹ Rdeča zemlja je tipična za južni del Kitajske.

gradijo hiše, premislil glede nakupa, saj ga bo rdeči hrib asociiral na ranjeno zmajevno telo. Pa vendar se ljudje kasneje vseeno vselijo, uredijo okolico in tako je po jinu in jangu vse v ravnovesju (Too, 1996: 46). Vse je odvisno od gledišča oziroma od človeka – kdo je, kje živi, v kaj verjame ... Na Kitajskem in drugod v Aziji, kjer je oblikovanje okolice bivanja po metodi feng shui še vedno prisotno⁵², razmišljajo o posegih v naravo v okviru svojih zgodb, legend, vraž in seveda filozofije življenja, ki je popolnoma drugačna od zahodne. Z našega gledišča in zaradi načina življenja ter prostora, kjer živimo, na hribu, kjer gradijo novo naselje, ne vidimo nobenega ranjenega zmaja. Vidimo naselje v gradnji in se odločimo, ali nam je všeč ali ne, ali ima vse tisto, kar je za nas pomembno ob nakupu stanovanja, ali ima pomanjkljivosti. Večinoma nam v začetku deluje kot tujek, ko pa se na njegovo prisotnost navadimo, ga skoraj ne opazimo več, pa čeprav lahko s svojo pozicijo »preseka qi«. Vendar se tako na Vzhodu kot tudi pri nas čez čas ob ureditvi okolice tako vizualne kot mikroklimatske razmere izboljšajo. Kitajci bi to poimenovali »izboljšanje feng shuia« (Too, 1996: 46). Too (1996) navaja, da hongkonški mojstri feng shuia pri iskanju dobrih lokacij za objekt svetujejo, naj bo objekt »v kotičku z bujnim rastlinjem, nežnimi sapicami in dišečim zrakom« (Too, 1996: 37). Prav tako so si enotni, da se je dobro izogibati »nezavarovanim vrhovom gora, mestom s previsnimi grebeni in skalami, vlažnim in zatohlím predelom s slabim zrakom« (Too, 1996: 38). Takšni nasveti za iskanje dobre lokacije nikakor niso napačni. Če upoštevamo dejavnike in naravne zakonitosti, ki pogojujejo preživetje, se lahko strinjamo, da si nihče ne želi živeti pod previsno skalo, v vlažnem in zatohlím območju ipd. Povod za to, da se človek odloči bivati na tako »ekstremni« lokaciji, je lahko eden od bistvenih dejavnikov, ki prevaga pri odločitvi, kaj je pomembnejše – npr.: lepši razgled ali bližina delovnega mesta.

Analiza naselij na Kitajskem in pri nas je pokazala, da so vsa izbrana naselja na ugodnih pozicijah. Tako metoda feng shui kot slovenski način postavitve naselij v prostor upoštevata vplive osnovnih naravnih dejavnikov, zato lahko sklepamo, da bodo rezultati analize podobni ne glede na raznolikosti v prostoru, filozofiji in času. Razlikujejo se le v primarni odvisnosti od načina preživetja. Skozi analizo smo lahko potrdili, da so izbrana naselja postavljena na ugodnih lokacijah ne glede na to ali, metodo imenujemo feng shui ali slovenska tradicija umeščanja naselij v prostor.

5.2 SKLEP

Metoda feng shui je na Kitajskem nastala predvsem zaradi potrebe po preživetju velikega števila prebivalcev in ne samo zaradi vraževerja in simbolizma. Z upoštevanjem izkušenj prednikov so naseljevali lokacije, ki so bile za človeka ugodne, obenem pa so zagotavljale vire za potomce. Gospodarski razvoj Kitajske se je odvijal drugače kot gospodarski razvoj

⁵² V urbanih središčih se uporabljajo bolj moderne metode, v ruralnih področjih pa je še vedno prisoten prvinski način.

na Slovenskem, predvsem pa ob drugi filozofiji, veri in časovni dimenziji. Na podlagi opravljene analize in primerjave slovenske in kitajske metode načina umeščanja objektov v prostor in glede na rezultate, ki smo jih dobili, lahko trdimo, da med obema ni bistvene razlike. Tradicionalna metoda umestitve naselij v prostor na Slovenskem se bistveno ne razlikuje od metode feng shui. Obe metodi delujeta po načelih sonaravnega oblikovanja in varovanja obdelovalnih površin, predvsem pa obe v veliki meri upoštevata naravne zakone in dejavnike, ki pogojujejo in narekujejo pravilen izbor lokacije postavitve naselja v prostor s čim manjšimi negativnimi vplivi in morebitno škodo, ki bi lahko nastala zaradi nepravilnih posegov.

V današnjem času sta hiter razvoj na vseh področjih človekovega udejstvovanja in globalizacija feng shuia metodo šole krajinske oblike priredila in približala potrošniku⁵³, ki išče nove rešitve za izboljšanje svojega zdravja in okolja. Moderne metode feng shuia pri oblikovanju prostora vnašajo določene elemente in simboliko, ki na našem ozemlju nimajo enakega pomena. Kitajski način življenja, njihova filozofija, simbolizem in verovanja so popolnoma drugačni od slovenskega načina, zato Slovenec vse to ne more razumeti tako, kot razumejo na Kitajskem. Že pred 15 leti je Jana Rošker v svoji knjigi zapisala: »V postindustrijski prenasitosti »razvite« Evrope so zelo v modi preprosta modrost in starodavne civilizacije vzhodnoazijskih kultur« (Rošker, 1992: 10). Nadalje pravi, da zahodnjak navkljub trudu pri ponovnem iskanju smisla svojega življenja in prave poti s pomočjo teh zanj novih spoznanj pravzaprav ne more dojeti duha Kitajske in njegovega sporočila. Ta je za tržne zakonitosti kapitalističnega sistema nesprejemljiv (Rošker, 1992). Vnos tujih elementov in simbolov na naše ozemlje torej ne more imeti takšnega pomena, kot ga ima na Kitajskem. Naši predniki so imeli svoje vraže, bajeslovna bitja in simbole, ki so nam jih zapustili. Slovenski človek je preživel brez poznavanja metode feng shui. S pomočjo svojih izkušenj in opazovanj je postavljal svoja domovanja na dobre lokacije, vedno v skladu z naravnimi danostmi, z upoštevanjem naravnih dejavnikov, od katerih je bil odvisen njegov obstoj in preživetje. Trdimo lahko, da urejanje prostora in oblikovanje vrtov z metodami feng shuia s stališča tega pregleda in analiz v našem prostoru ni potrebno, saj smo doslej sami in s svojim znanjem znali uspešno in pravilno izbirati ugodne lokacije. Dokaz so podatki iz zgodovinskega pregleda naseljevanja na Slovenskem, kjer smo ugotovili, da se je človek vedno naseljeval v skladu z naravnimi zakoni, saj mu je bil osnovni pogoj preživetje. Tudi analiza naselij je pokazala, da so naši predniki svoja naselja postavljali na lokacijah, ki nudijo zaščito, dovolj obdelovalne površine, vodne vire, dobro osončenost. Takšne lokacije upoštevajo naravne dejavnike, kar je nujno za preživetje prebivalcev. Potrdimo lahko, da so ne glede na lokacijo ali državo analize pokazale, da so vse lokacije naselij nastale zaradi preudarne izbire, ki je

⁵³ Še posebej novejša metode so prirejene za dobo potrošništva, so rezultat združevanja različnih šol in jih v zadnjem času uporabljajo vse bolj pogosto.

skozi stoletja nastajala po izkustveni poti življenja prednikov s spoštovanjem naravnih zakonov v težnji po ohranitvi virov ter po življenju v skladu z naravo.

Sedaj lahko odgovorimo na vprašanja, ki smo jih postavili na začetku te naloge.

Kitajska tradicionalna metoda oblikovanja prostora poleg osnovnih načel oziroma dejavnikov, ki jih upošteva, uporablja tudi bajeslovna bitja in vraže. Kitajskih bitij in vraž pri nas ne poznamo, imamo pa svoja bajeslovna bitja, ki pa jih ne povezujemo z načinom umeščanja naselij v prostor. Poleg tega je pri delovanju z metodo feng shui »potrebno povezovati konceptualna načela iz starodavnih priročnikov z razmišljajočo zdravo pametjo in razumno presojo«, kot navaja Too. S tega stališča oblikovanje slovenskega prostora s to metodo prav gotovo ni primerno. Too še dodaja, da problem pri uporabi te metode »največkrat nastane pri upoštevanju vraževernih prepričanj, kajti za globlje razumevanje feng shuia je potrebno širše poznavanje filozofskih načel in kulture«. Zato se lahko porodi upravičen dvom o primernosti uporabe te metode pri nas oziroma o usposobljenosti t. i. svetovalcev feng shui, ki za oblikovanje prostora uporabljajo metodo feng shui. Kot pravi Yu (1994), »le Kitajec, ki razume filozofijo in bit življenja, lahko dojame celotno globino pomena feng shuia«. Ugotovitvi o drugačni filozofiji, veri in načinu življenja lahko dodamo veliko bolj pomemben podatek, do katerega smo prišli s primerjavo rezultatov analiz, s čimer smo dobili tehten dokaz o nesmiselnosti in neupravičenosti uporabe te metode na našem ozemlju. Ugotovili smo namreč, da se tradicionalni kitajski način šole krajinske oblike – razen bajeslovnih bitij – ne razlikuje bistveno od našega tradicionalnega načina umeščanja naselij v prostor. Oba izhajata iz enakih načel in ne glede na distanco v razumevanju biti življenja, geografsko dolžino in širino, filozofijo in vero oba podajata zelo podobne rezultate. To pa je tisti bistveni vzrok, zaradi katerega za oblikovanje prostora na našem ozemlju ne potrebujemo druge, tuje, kitajske tradicionalne metode. Že nekaj stoletij imamo svojo lastno metodo, ki je bila za človekovo preživetje enako uspešna kot metoda feng shui. To lahko podpremo še z Marušičevo trditvijo, da človekovi posegi pričajo o prilagajanju naravnim dejavnikom. Tradicionalni poselitveni vzorec v prostoru je skoraj dosledno dokaz prilagajanja naravnim dejavnikom (Marušič, 1998: 10). Tudi zgodovina krajinskega načrtovanja je pravo zrcalo človekovega vsakokratnega razumevanja narave (Marušič, 1998: 13).

Trditev o neprimernosti vnosa tujih elementov, simbolov in metod lahko podkrepimo še s trditvijo Durjave: »Dokler so bila naselja povezana le s kmetijstvom, je bila njihova oblika podrejena izključno naravnim razmeram. Prav zato se, naselja v različnih deželah, ki imajo enake morfološke in podnebne razmere komaj kaj razlikujejo« (Durjava, 1986: 25). Način razmišljanja, vera in filozofija so dodali tiste detajle (tudi v oblikovanju prostora), ki so za vsak narod tipični in prepoznavni. Sklepamo torej lahko, da s poseganjem v prostor z metodo, ki ni nastala na področju Slovenije in ni plod izkušenj naših prednikov, predvsem pa z vnosom tujih elementov, lahko negativno vplivamo na oblikovanje prostora.

Toda zakaj potem potrošnik raje posega po kitajski metodi in ne po domači? Kaj je vzrok, da je – poleg mode in eksotičnosti – ta metoda tudi pri nas doživela tak uspeh? Je domača metoda zato, ker nima lepo zvenečega imena, manjvredna ali neprepoznavna? To so vprašanja, ki presegajo okvir te naloge.

6 VIRI

All about feng shui.

<http://www.all-about-feng-shui.co.uk> (oktober, 2005)

Ba gua.

<http://www.way2fengshui.com/bagua.htm>. (april, 2006)

BOC Tower.

<http://www.answers.com/topic/bank-of-china-tower> (oktober, 2006)

Cao Qi. 2004. Ancient guide to harmony, Shanghai Star.

<http://app1.chinadaily.com.cn/star/2004/0115/pr20-2.html>

Concise English-Chinese. Chinese-English Dictionary (New Edition). 1992.

Oxford, University Press and The Commercial Press, prva izdaja: 627 str.

Deu Ž. 1997. Stavbni členi kot sooblikovalci slovenskega zunaj mestnega prostora.

Doktorska disertacija. Ljubljana, Fakulteta za arhitekturo: 421 str.

Drozg V. 1995. Morfologija vaških naselij v Sloveniji. Ljubljana,

Inštitut za geografijo: 183 str.

Durjava M. 1986. Načela oblikovanja slovenskih kmečkih naselij in ljudske arhitekture.

Maribor, Mladinska knjiga: 107 str.

Feng shui for modern living.

<http://www.fengshui-magazine.com> (maj, 2006)

Fister P. 1993. Glosar arhitekturne tipologije. Ljubljana, MOP RS,

Zavod RS za prostorsko planiranje: 144 str.

Gabrijelčič P. 1985. Magistrska naloga. Varstvo in urejanje kulturne

krajine. Ljubljana, Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo: 458 str.

Group 44. 2006.

http://www.math.nus.edu.sg/aslaksen/gem-projects/hm/0203-1-44-heavenly_secrets/heavenly_secrets.pdf (maj, 2006)

Hale G., Minter S. 1998. The feng shui garden; design your garden

for health, wealth and happiness. Aurum press limited, London: 128 str.

Hutong.

<http://www.travelchinaguide.com/cityguides/beijing/hutong/yard.htm> (november, 2005)

Karlovshek J. 1939. Slovenski domovi. Ljubljana, Kleinmayr & Bamberg: 191 str.

Korošec B. 1991. Ljubljana skozi stoletja. Mesto na načrtih, projektih in v stvarnosti.
Založba Mladinska knjiga: 235 str.

Lo xu.

<http://www.paralumun.com/> (maj, 2006)

Mak M. Y. in S. Thomas Ng. 2005. The art and science of feng shui – a study on architects' perception. Building and Environment 40 (2005) 427 – 434,
<http://www.sciencedirect.com>

Marušič I., Jančič M., Bartol B., Prem M. 1998. Regionalna razdelitev krajinskih tipov v Sloveniji. Metodološke osnove. MOP RS. Ljubljana, Urad RS za prostorsko planiranje: 120 str.

Marušič I., Jančič M., Zakotnik I., Kravanja N., Piano S. 1998. Regionalna razdelitev krajinskih tipov v Sloveniji. Krajine alpske regije 1. MOP RS. Ljubljana, Urad RS za prostorsko planiranje: 91 str.

Melik A. 1963. Slovenija : geografski opis: 2., predelana izd. Ljubljana, Slovenska matica: 617 str.

MOL.

http://urbinfo.gis.ljubljana.si/web/profile.aspx?id=MOL_Urbanizem@Ljubljana
(junij 2007)

Rošker J. 1992. Zmajeva hiša. Ljubljana, Cankarjeva založba: 260 str.

Saje M. 1994. Zgodovina Kitajske, obdobje Qing. Od tradicionalne do moderne Kitajske. Študentska organizacija univerze v Ljubljani: 66 str.

SSKJ. 1992. Ljubljana, SAZU in ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša in avtorji DZS, d.d., Založništvo literature: računalniška priprava Amebis d.o.o., Elektronska izdaja v1.0

Stritar A. 1990. Krajina, Krajinski sistemi. Raba in varstvo tal v Sloveniji. Ljubljana, Partizanska knjiga: 173 str.

Sun in Kistemaker. 1997. Building the Chinese universe,
<http://www.qi-whiz.com/research/Timeless.pdf>

ŠTIRI KNJIGE. KONFUCIJ. MENCIJ. NAUK O SREDINI. VELIKI NAUK. 2005.
Ljubljana, Mladinska knjiga: 399 str.

Šumi N. 1994. Naselbinska kultura na Slovenskem. Urbana Naselja. Ljubljana, Viharnik.
Znanstveni inštitut Filozofske fakultete: 291 str.

Tamše T. 2003. Nacionalna varnost ljudske republike Kitajske. Diplomsko delo.
Ljubljana, Filozofska fakulteta: 92 str.

Too L. 1996. Feng šui. Gnosis-Quatro: 171 str.

Urban habitats.
http://www.urbanhabitats.org/v01n01/beijing_full.html (september, 2007)

Yang H. 1982. The classical gardens of China, history and design techniques.
Van Nostrand Reinhold Company, NY, USA: 128 str.

Yu K. 1994. Landscapes into places – Feng shui model of place making and some
cross- cultural comparisons:
Proceedings of 94's CELA Conference, History and Culture (Clark, J.D. Ed.).
Mississippi State University

ZAHVALA

Družini in prijateljem se zahvaljujem za potrpežljivost in vzpodbujanje.

Posebna zahvala gre mentorju prof. dr. Davorinu Gazvodi za mentorstvo pri nastajanju te diplomske naloge.

Zahvaljujem se tudi vsem posameznikom, ki so bili pripravljeni sodelovati pri nastajanju diplomske naloge in so pripomogli k zbiranju potrebnih informacij in podatkov.